

Societat Catalana d'Ordenació del Territori
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

El territori intel·ligent més enllà de la tecnologia

Iniciatives per a una gestió
del territori innovadora

Anuari territorial

Direcció: Oriol Biosca, Raimon Soler i Josep Báguena

**El territori
intel·ligent
més enllà
de la tecnologia**

**Iniciatives
per a una gestió
del territori
innovadora**

Anuari territorial

El territori intel·ligent més enllà de la tecnologia

Iniciatives per a una gestió del territori innovadora

Anuari territorial

Direcció: Oriol Biosca, Raimon Soler i Josep Báguena

Barcelona, 2021

Amb el suport de:

Institut
d'Estudis
Catalans

El **Territori** intel·ligent més enllà de la tecnologia: iniciatives per a una gestió del territori innovadora : anuari territorial. —
Primera edició
ISBN 9788499656366
I. Biosca, Oriol (Biosca Reig), editor literari II. Soler, Raimon, editor literari III. Báguena Latorre, Josep, editor literari
IV. Societat Catalana d'Ordenació del Territori.
1. Ordenació del territori — Catalunya — Estudi de casos 2. Urbanisme — Catalunya — Estudi de casos
332.3(460.23)
711(460.23)

L'edició d'aquest llibre és resultat de la col·laboració entre la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT) i la Diputació de Barcelona

Direcció: Oriol Biosca, Raimon Soler, Josep Báguena

Equip de l'ANUARI: Oriol Biosca, Raimon Soler, Josep Báguena, Helena Reñones, Nel·la Saborit, Marc Montlleó, Mireia Peris, Irene Navarro

Col·laboradors: Project for Public Spaces, Fred Kent, Nate Storrington, José Fariña, Lorena Perona Ribés, Oriol Estela, Mar Santamaria, Pablo Martínez, Francesco Indovina, Ramon Marrades, Sostre Cívica Cooperativa, Celobert Cooperativa, Sindicat de Llogateres, Jaume Palomera, Xavier Mauri, Fidel Vázquez, Eixample Respira, Guillem López, Envall Cooperativa, Marcel·la Otamendi i Associades, Xavier Basora, Xavier Sabaté, Mireia Font, David Meya, David Sáez, Laura Noguera, Sergi Saladié

© dels textos, els seus autors

© 2021, Societat Catalana d'Ordenació del Territori, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Amb el suport de la Diputació de Barcelona

Primera edició: desembre del 2021

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Fotocomposició gama, sl
Imprès a Ediciones Gráficas Rey, SL

ISBN: 978-84-9965-636-6

Dipòsit Legal: B 20546-2021

DOI: 10.2436/10.3006.01.1

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de Creative Commons. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Sumari

Presentació Josep Báguena.	7	Eixample Respira.	61
SIS REFLEXIONS SOBRE INNOVACIÓ EN LA GESTIÓ DEL TERRITORI		«Junts fem barri»: pressupostos participatius a Gavà	65
El dret de fer contribucions Fred Kent	13	«Rubí brilla»: millora de l'eficiència energètica . . .	67
El planeamiento urbano en tiempos de incertidumbre José Fariña	17	Som Energia. Cooperativa de consum d'energia verda	71
Salut i planejament Lorena Perona Ribés	21	«Viure de l'aire del cel», EOLPOP, cooperativa de gestió d'aerogeneradors.	73
De què parlem quan parlem de política alimentària? Oriol Estela	27	De residu a recurs: cooperativa Rconnecta	75
La territorialització de les ciutats 300.000 Km/s. .	31	Transport a demanda al Berguedà	79
La ciutat després del coronavirus Francesco Indovina	33	Fórmules de transport flexible a l'Alt Pirineu i Aran	83
INICIATIVES PER A UNA GESTIÓ DEL TERRITORI INNOVADORA		«El meu bus» - Torre Baró	87
Ciutats dissenyades per a les persones: superilles a Barcelona	37	L'ús racional del menjar - Espigoladors	91
Espais de reflexió urbana: la Marina de València . .	39	Terra Franca. Foment de la innovació rural.	93
Promoció de cooperatives d'habitatge. Concurs de solars per a construir habitatges en règim de cessió d'ús.	43	Envall Cooperativa. Un projecte singular per a revitalitzar els pobles rurals.	97
El Sindicat de Llogateres defensa el dret a l'habitatge i el lloguer assequible	47	Associació de Dones del Món Rural.	103
Fundació Habitat3. Habitatge per a la inclusió social	51	Taula de Camins. Recuperant els camins de l'Alt Pirineu i Aran.	107
Models publicoprivats per a la reforma urbana a Santa Coloma de Gramenet. Prova pilot al carrer dels Pirineus	53	Circuit senderista: El Cinquè Llac, turisme sostenible i responsable	111
Fomentant la identitat de barri. Educar en urbanisme a l'Escola Baloo de Montbau.	57	Gestió silvopastoral. Una eina innovadora per a prevenir incendis forestals.	117
		Fer rebrotar la vida al territori. Plataforma Rebrotem.	123
		Carta del paisatge del Lluçanès	127
		Pla de Paisatge de Cervera	133

Presentació

Fa tres anys vam iniciar la publicació que feia balanç de les transformacions territorials a Catalunya a partir de l'anàlisi de l'*Anuari territorial* de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT) amb un títol que, avui, en dies de pandèmia i restriccions severes a la mobilitat, ens evoca un futur tan anhelat com urgent. «No deixem de trepitjar el terreny. *Tempus fugit*» era la consigna amb què obríem la publicació. Si no ho haguéssim fet aleshores com una reivindicació per a la reflexió, segurament, ho fariem ara com un clam gairebé desesperat.

No entrarem aquí a elaborar un discurs basat en un fet, esperem que puntual, com és la pandèmia provocada per la COVID-19 i els seus efectes en les dinàmiques que configuren el nostre territori, les nostres ciutats. No ho farem per diversos motius, però, principalment, per no donar carta de naturalesa estructural a un fet puntual. Ara bé, aquest fet puntual no ha fet sinó exacerbar, de manera cruel i galopant, alguns dels dèficits en matèria d'equitat social i justícia ambiental que colpegen, aquests sí, de manera lenta i persistent, el nostre territori. No culpem la pandèmia, com un agent extern inevitable, dels errors que hem anat cometent al llarg dels anys.

Podem dir que la pandèmia ens ha posat un mirall de realitat que només és visible al fil de l'abisme, però també ens ha mostrat com de reversibles poden ser algunes de les tendències que fins fa pocs mesos consideràvem inevitables o que són viables formes de treball i d'intercanvi que fins fa poc eren gairebé futuristes. Fins i tot ens ha mostrat que, amb un canvi sobtat en els comportaments socials, també és possible recuperar la qualitat d'un entorn fins fa poc donat gairebé per perdut.

En aquest context general, que tant es pot aplicar a cada un de nosaltres com a persones individuals, a les nostres llars, als nostres barris, a les nostres ciutats, als nostres sistemes econòmics, com a les nostres administracions, etc., seria fàcil atribuir la necessitat dels canvis al context de la pandèmia i, per tant, seria fàcil, també, renunciar-hi un cop superat l'episodi.

Avui, la SCOT encara un nou mandat amb la necessitat de revisar els seus objectius, les seves bases doctrinals i la seva acció per tal de renovar el debat al voltant del territori i del seu govern. Aquesta necessitat, però, no és nova, sinó que és permanent en una entitat com la nostra, que tant es nodreix de les aportacions acadèmiques com de

les evidències que observem en les transformacions territorials. A més, el nostre propi propòsit, l'ordenació del territori, ens obliga a generar uns continguts directament relacionats amb el govern, amb els instruments de planejament, amb les normes i les regulacions dels usos del sòl, amb les polítiques que tenen efectes sobre la configuració del nostre espai.

Ambiciosos són, doncs, els nostres propòsits. Diríem que, fins i tot, atrevits, ateses les circumstàncies de la nostra petita societat i la seva minsa capacitat en un temps de dieta severa de finançament imposada per les institucions. És per aquest motiu que hem centrat la nostra mirada a observar les iniciatives que, al nostre entendre, ens aporten un aprenentatge singular per abordar problemes estructurals. Mirem, a continuació, de dibuixar un relat entenedor de per què i com hem arribat a elaborar aquesta publicació.

Parlàvem a l'inici d'aquesta introducció de la *pandèmia*, el mot que ens ha acompanyat els darrers mesos de manera gairebé omnipresent. Doncs bé, abans de la irrupció d'aquest mot, hem viscut a Catalunya una fase similar d'omnipresència del mot *sobirania*.¹

No correspon, en cap cas, a la SCOT abordar de manera genèrica el debat sobre aquesta qüestió, de la mateixa manera que no ens atrevim a valorar la pandèmia. Aquestes són tasques que corresponen a altres institucions homòlogues, com ara les societats de filosofia o de biologia. Des de la SCOT ens hem de cenyir a allò relatiu al territori i al seu govern; i, en aquest àmbit, el concepte *sobirania* només adopta sentit pràctic quan és seguit d'un adjectiu o d'un complement, com ara *alimentària*, *energètica*, *residencial*, *de la mobilitat*, etc.

Aquests conceptes adjectivats han anat arrelant a la nostra societat més propera per la necessitat de trobar resposta a unes dinàmiques complexes i amb una naturalesa molt diversa que escapen, en els seus orígens, de la capacitat política dels nostres governs, però que, en canvi, es manifesten localment de manera evident. Fluxos o funcions bàsiques per a la societat com ara l'energia, l'alimentació, l'aigua, l'habitatge, els residus, la salut, l'educa-

1. O altres substantius no necessàriament sinònims, però volgutament assimilats per bona part dels mitjans, governs i altres agents rellevants del nostre entorn.

ció, l'espai d'intercanvi i tants d'altres, necessiten una anàlisi que permeti comprendre'ls bé per tal d'enfocar una resposta local adequada, des del punt de vista de la formalització física i d'un encaix ambiental adequat, i que es manifesti d'una manera socialment equitativa.

Aquest és el motiu i l'objectiu bàsic dels instruments de planejament i de les polítiques urbanístiques i territorials. Uns plans i unes polítiques que necessàriament han d'incardinar una proposta física amb un seguit de normes de diferent rang. Aquesta doble ànima del planejament (projecte físic i norma) el converteix en una disciplina gairebé d'equilibris, en què cada un dels dos components és reclamat, a més, per agents molt diversos: professionals, administracions amb més o menys capacitat normativa, ciutadania i institucions organitzades en interessos gairebé antagònics..., i, per acabar de reblar el clau, aquests equilibris s'han d'encaixar en un trencaclosques anomenat *divisió territorial* i, a més, amb altres plans i normes a diferents escales, i, per tant, amb diferents objectius.

Hom es pot imaginar, doncs, la dificultat d'ordenar el territori, no tan sols com a projecte més o menys creatiu, sinó, i sobretot, des de la perspectiva d'una regulació estable i adaptativa i més o menys consensuada.

En aquest context, la SCOT es va plantejar un exercici pragmàtic d'observar el territori, els seus agents i les seves propostes sota el prisma de la innovació i l'eficiència. Podríem dir, col·loquialment, que vam obrir el focus i vam canviar les òptiques per obtenir una imatge renovada sobre la intervenció en el territori. Vam deixar d'observar sistemàticament els plans i projectes segons la seva naturalesa jurídica, vam deixar de llistar els agents com a col·lectivitats més o menys identificades amb les institucions de govern, *lobbies* o entitats ciutadanes organitzades, i, sobretot, vam deixar de «pentinar» el territori per identificar les transformacions urbanes i territorials sobre la base dels impactes que comportaven, positius i/o negatius.² Vam obrir una nova etapa d'identificació de reptes vinculats a les sobirania adjetivades a què fèiem referència i vam voler analitzar de manera puntual algunes iniciatives que, per un motiu o un altre, ens aporten respostes i propostes. Respostes i propostes de les quals s'hauria d'alimentar un nou ordre territorial a Catalunya.

La llista d'iniciatives que trobareu en aquesta publicació no té vocació exhaustiva pel que fa a la representació dels diferents territoris, tampoc no ha volgut arribar a tots els reptes que haurien d'abordar les polítiques urbanes i territorials, ni es planteja com un atlas d'iniciatives d'activisme ciutadà.

2. A ningú no se li escapa que ens hauria encantat continuar aquesta tasca tal com s'havia fet al llarg dels darrers anys, però les condicions econòmiques derivades dels suports institucionals van obligar a fer una reformulació interna de l'acció i de l'aprofitament dels recursos propis.

La llista que trobareu en les properes pàgines representa una selecció de casos que tenen en comú un abordatge innovador i creatiu de problemes que van adquirint rellevància a mesura que s'erigeixen agents que els posen de manifest i que plantegen alternatives. És també necessari, des d'una perspectiva avaluadora, valorar en quin grau les polítiques urbanes i territorials i els seus instruments de planejament han esdevingut un marc vàlid i fins i tot propici per a la creativitat i l'adopció d'iniciatives i projectes, de la mateixa manera que aquest marc potser també s'ha mostrat insuficient.

Hem optat, doncs, per fer prevaler la creativitat i l'eficàcia de les iniciatives locals o sectorials. Veureu que l'autoria de les propostes és molt diversa, des de la mateixa Administració pública fins a la iniciativa ciutadana o, en algun cas, individual. L'àmbit d'aplicació és, també, divers.

Crèiem necessari, tanmateix, acompanyar aquesta selecció de casos amb un seguit de textos més reflexius que no són sinó una altra manera d'enfocar respostes als reptes abans esmentats. És així que obrim les aportacions amb la interessant proposta de Fred Kent, que ensenya que el concepte *comunitat* és, alhora, subjecte i objecte necessaris en el disseny i la transformació dels espais públics. Seguim amb el sempre suggestiu professor José Fariña, que planteja la difícil incardinació de documents de planejament amb temps caracteritzats per la incertesa. Seguidament, Lorena Perona demostra que des de la generositat corporativa es poden crear àmbits de reflexió, en aquest cas, sobre la salut, amb capacitat transformadora d'una disciplina com és l'urbanisme. Al seu torn, Oriol Estela mostra que un vector tan primari com és l'alimentació requereix una revisió a fons d'estructures, circuits i instruments de govern per a dissenyar polítiques realment efectives. Mar Santamaria i Pablo Martínez exposen que el tractament de dades pot ajudar els planificadors en la tasca —tradicional, d'altra banda, per a altres disciplines— de saber interpretar els fets urbans en la seva justa escala. I, finalment, el mestre Francesco Indovina recorda que els efectes de la pandèmia poden generar un canvi substancial en les dinàmiques urbanes i territorials. Aquest canvi pot esdevenir una millora efectiva de les condicions socials i ambientals dels nostres assentaments, però, atenció, correm el risc, també, de reforçar les tendències negatives, les desigualtats i la degradació de l'entorn. Indovina explica que la consecució d'una societat igualitària i d'una ciutat justa no passa ni per autonomismes ni per automatismes, sinó que necessita un govern amb uns objectius clars i canviar la incertesa (recordem què diu Fariña) per la intel·ligència i l'empenta col·lectiva.

Esperem, amb aquesta publicació, si més no, oferir una mirada atenta a iniciatives locals que mostren com superar uns marcs normatius sovint poc efectius per afrontar de manera activa i efectiva reptes actuals.

Si reprenem el binomi entre projecte i norma, entenem aquesta publicació com una humil aportació per a il·lustrar de quina manera es poden afrontar alguns dels reptes que haurien de ser treballats i abordats per la normativa o les normatives bàsiques en matèria de política territorial. Ens resistim, com a SCOT, a adoptar un compàs d'espera davant d'una hipotètica llei de territori, com si fóssim Vladimir i Estragó, tot esperant Godot.

Només ens queda, per acabar aquesta presentació, agrair sentidament a totes les persones i les institucions aquí representades les seves accions i propostes, els seus textos, l'organització i la gestió de la documentació, i la paciència infinita per veure aquest text publicat, i a tots i a totes vosaltres, la vostra atenció.

Josep Báguena
President de la SCOT

SIS REFLEXIONS SOBRE INNOVACIÓ EN LA GESTIÓ DEL TERRITORI

Fred Kent és el fundador i president de l'organització sense ànim de lucre Project for Public Spaces (PPS). L'organització es dedica a crear llocs públics que fomentin les comunitats.

Fred Kent.

Font: Institute for Quality Communities.

We are excited to contribute this article to ANUARI TERRITORIAL 2021 developed by Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT). Since we visited La Marina de València, one of the projects that inspired SCOT and is included in this publication, both organizations discovered several shared interests. We are especially excited that this publication showcases new bottom-ideas ideas in urban planning that start with the community. Project for Public Spaces has long argued that when everyone has the ability and motivation to contribute to our public spaces, we all benefit from the additional insight, energy, and attachment that brings.

We hope that this article from our founder Fred Kent adds some interesting ideas to this publication. In particular, Kent makes the argument that people deserve not only the access and use great public spaces, but also the right to make those spaces great themselves. We wish SCOT the best of luck in its new endeavours, and that our relationship can grow in the future.

*Nate Storing, director of Communications,
Project for Public Spaces*

Des de Project for Public Spaces (PPS), estem satisfets de contribuir a l'ANUARI TERRITORIAL 2021 desenvolupat per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT). Arran de la visita conjunta que vam fer al projecte de la Marina de València (una proposta que va rebre el premi Catalunya de Territori - Ernest Lluch de la SCOT i que forma part de la publicació present), les dues entitats vam tenir l'oportunitat d'entrar en contacte i veure que teníem punts en comú. Veiem que l'ANUARI presta una atenció especial a les iniciatives i pràctiques que aporten aspectes innovadors i valor afegit a la gestió del territori, i, sovint, aquestes actuacions parteixen de la ciutadania, és a dir, representen actuacions de baix a dalt (bottom-up). L'activitat del PPS, precisament, té per objecte donar veu i articular les iniciatives ciutadanes per a gestionar i millorar l'espai públic.

Des del PPS, creiem que l'article de Fred Kent, titulat «The right to contribute: A report from the Placemaking Leadership Council», aporta elements de reflexió en relació amb les qüestions que estan molt presents en el nou ANUARI de la SCOT. Especialment, ens referim a la idea del «dret a contribuir», és a dir, el dret de la ciutadania a donar contingut a l'espai que és de tothom, de manera que respongui millor a les necessitats de qui en fa ús: la societat.

Esperem que les iniciatives i les pràctiques de l'ANUARI donin fruits i que la relació entre la SCOT i el PPS es continuï aprofundint en el futur.

*Nate Storing, director de Comunicació,
Project for Public Spaces*

Grup de treball durant la primera trobada del Placemaking Leadership Council.
 Font: Fotografia d'Ara Howrani per al PPS (<https://www.pps.org/article/the-right-to-contribute-a-report-from-the-placemaking-leadership-council>).

L'any 1970 vaig tenir l'oportunitat de coordinar la primera manifestació del Dia de la Terra a la ciutat de Nova York.¹ Va ser una experiència que em va canviar la vida i que encara avui influeix en la feina que faig i en la manera com veig el món. El moviment ecologista va passar a tenir una organització molt vertical en els anys posteriors, però el primer Dia de la Terra va ser promogut, de fet, com un conjunt d'activitats educatives i de sensibilització d'àmbit nacional. Es va encoratjar totes les comunitats del país a crear un esdeveniment propi amb el qual abordar problemes i inquietuds d'escala local dins del marc, més ampli, de l'ecologisme.

Aquesta amplitud de mires va ser la principal fortalesa del Dia de la Terra; les persones que havien organitzat l'esdeveniment van venir a Nova York un cop per conèixer la nostra feina, però van deixar que nosaltres —la gent de base que treballem per transformar la ciutat— lideréssim la nostra pròpia iniciativa. El Dia de la Terra es va produir en un moment singular en el temps, en què convergien diverses forces a l'entorn del concepte de l'ecologisme. El seu enfocament descentralitzat i empoderador va ser fonamental perquè s'aconseguís unir en una mateixa causa nombrosos grups d'interès i zones geogràfiques diferents, i encara avui és un model d'organització d'actes massius.

Avui, després de dècades de desenvolupament en la direcció equivocada, la gent s'està adonant que les seves comunitats no estan organitzades per a afavorir la salut, la felicitat, la pau i la prosperitat. La gent veu, un cop més, que hi ha la necessitat de convergir, de fer que s'ajuntin una miriada d'interessos i de zones geogràfiques. El Placemaking Leadership Council (Consell de Líders de Creació

d'Espais Públics) va néixer com a resposta directa a aquesta sensació creixent d'oportunitat per al canvi transformador i, després de la nostra trobada inaugural dels dies 11-13 d'abril de 2013 a Detroit, puc dir-vos que les coses estan encaminades en la direcció correcta. Crec que som en un moment en què el moviment de creació d'espais públics està llest per al seu Dia de la Terra.²

Els més de tres-cents creadors d'espais públics que es van reunir a Detroit tenien procedències socials i geogràfiques d'allò més diverses, i venien de més d'una dotzena de països i vint-i-cinc estats diferents. El grup estava format per treballadors del sector públic, mestres, artistes, periodistes, promotors, organitzadors comunitaris, arquitectes, escriptors i activistes. Alguns venien de comunitats privilegiades, mentre que d'altres procedien de barris on les dificultats són un fet quotidià. El que tots tenien en comú era que comprenien la capacitat dels espais públics per a connectar les persones (tant les unes amb les altres, com les persones amb el medi ambient)³ i per a propiciar la revifada i renovació de les comunitats.

Vivim en una època en què la gent està més desconectada que mai de la possibilitat de participar en la configuració del seu món. Els membres del Placemaking Leadership Council s'han adonat, cadascú a la seva manera, que aquesta època també és plena a vessar de possibilitats. Abans, quan jo anava a algun lloc i parlava de «capgirar-ho tot per posar-ho en la posició correcta», la gent solia reaccionar amb recel. Ara, en canvi, la mateixa expressió sovint fa que la gent se senti còmoda. Fan que sí amb el cap, perquè entenen que només podem avançar a partir

2. <https://www.pps.org/>.

3. <https://www.pps.org/article/placemaking-connects-people-to-the-environment-by-connecting-them-to-each-other>.

1. <https://www.pps.org/article/transformative-times-earth-day>.

Els subgrups de treball es van centrar en «agendes transformadores» que inclouen des del capital espacial fins a la construcció de destinacions multiús.

Font: Fotografia d'Ara Howrani per al PPS.

d'aquí. El món està preparat per a canviar i ho farà, però no amb una única gran transformació, sinó amb milers de milions d'actes minúsculs. El terreny està adobat.

Tot i que tot just acabem de començar a examinar l'abundant quantitat d'idees que es van generar a la trobada del Placemaking Leadership Council, hi ha temes clars que ja estan emergint. Per a mi no hi ha cap mena de dubte que un grup tan dinàmic i divers com el que es va reunir a Detroit continuarà evolucionant, però vull compartir algunes de les conviccions bàsiques que el Placemaking Leadership Council va identificar conjuntament, així com diverses funcions que aquest nou grup segurament tindrà:

1. Tothom té dret a viure en un lloc magnífic. Els debats sobre la importància de la creació d'espais públics tornaven, un cop i un altre, a la necessitat d'empoderar les persones perquè es facin càrrec dels seus espais públics. Els membres del Placemaking Leadership Council volen fer servir la creació d'espais públics per a animar persones d'orígens molt diversos a convertir-se en «defensores» dels seus espais i per a optimitzar el potencial de l'espai públic per connectar les persones i fer comunitat.

2. Hi ha una necessitat urgent de disposar de millors recursos. Diversos subgrups de treball van identificar el Placemaking Leadership Council com un possible organisme per al desenvolupament i la difusió de dades millors i d'eines flexibles que ajudin a fer més accessible el procés de creació d'espais públics, i més fàcils d'entendre els seus avantatges, per a un públic ampli. Es va identificar com a prioritat la comunicació visual.

3. Cal reorientar la formulació de polítiques mitjançant un enfocament basat en els espais públics. O, tal com va expressar un subgrup durant un retorn al grup

complet el segon dia de la trobada, «hem de decodificar l'espai públic per tal que els responsables de les polítiques l'entenguin i hem de decodificar les polítiques per tal que els creadors d'espais públics les entenguin». Els llocs són idiosincràtics i la gent sovint es queda tancada en els detalls concrets d'una ubicació concreta quan parla de la creació d'espais públics. Hem de tornar a centrar l'atenció en els beneficis del *procés* en conjunt per tal de crear un llenguatge comú compartit i presentar un front unit quan ens enfrontem als sistemes burocràtics que hi ha actualment en molts àmbits.

El Placemaking Leadership Council servirà per a crear un marc més robust per als importants esforços que ja s'estan fent en ciutats de tot el món. Hi ha una necessitat clara i actual que el moviment trobi maneres d'aconseguir el suport de més gent, així com de comunicar de manera més eficaç per què és tan important aquesta tasca. Hem de ser capaços d'il·lustrar, clarament i ràpidament, la manera com l'espai connecta moltes disciplines diferents i ajudar les comunitats a trobar solucions més holístiques. Personalment, estic desitjant començar a treballar amb aquest fantàstic i vigorós grup de persones per tirar endavant aquest projecte.

Més de quatre dècades després del primer Dia de la Terra, el nostre planeta continua enfrontant-se a problemes greus. Som éssers socials i necessitem treballar conjuntament per trobar solucions a aquests reptes, des dels barris cap amunt. La creació d'espais públics, que consisteix a reconfigurar de manera col·laborativa els espais públics, és una manera tangible i accessible que té la gent de participar en aquest procés, i tots hem de fer el que puguem per tirar endavant aquesta agenda fonamental. Tothom té dret a viure en un lloc magnífic. I el que és més important: tothom té dret a fer contribucions per tal de convertir el lloc on ja viu en un lloc magnífic.

El planeamiento urbano en tiempos de incertidumbre | José Fariña

José Fariña és doctor arquitecte, llicenciat en dret, tècnic urbanista i màster en organització empresarial. Des del juliol de 2018, professor emèrit de la Universitat Politècnica de Madrid. Director i membre del consell de redacció de nombroses revistes —*Urban*, *Ci[ur]*, *CF+S*, *TRIA*, *RETICULA*, *URBS*, *Planur-e*. Membre del Grup de Treball de Disseny Urbà per a la Sostenibilitat de la Unió Europea.

José Fariña.
Font: Huellas by Sareb.

Las metodologías tradicionales utilizadas desde los primeros planes de urbanismo (y desde que Cerdà les confirió la etiqueta de «científicas») se basan casi todas en un sistema de diagnóstico, análisis y propuestas. Particularmente en el diagnóstico se recurre a todo tipo de técnicas estadísticas que pretenden conseguir análisis racionales para poder ofrecer propuestas consensuadas por la sociedad y sus representantes. Hasta hace poco el cálculo de un colector de pluviales pasaba por conocer el período de recurrencia en el que de forma probable se iba a producir una tormenta de determinada intensidad. Entonces, y en función del coeficiente de escorrentía del terreno, la rugosidad del colector, etc., se proponía un diámetro determinado. Había que llegar a un consenso, ya que, según el período de recurrencia, las calles se inundarían con una probabilidad determinada cada cierto tiempo. A mayor dimensión del colector, menos inundaciones, pero más dinero habría que destinar al mismo en detrimento de otras inversiones, como en colegios o en salud.

Pero las cosas han cambiado. Y es que hasta mediados de los años ochenta del pasado siglo xx la biocapacidad de la Tierra era menor que la demanda y el problema era de explotación de los recursos. Pero a partir de entonces no solo consumimos toda la biocapacidad, sino también los ahorros acumulados a lo largo de miles de años (tales como combustibles fósiles). No hay para todos, y el problema es de reparto. En realidad, la cuestión es aparentemente sencilla: contamos con un cierto capital natural

(energía, agua, suelo, sumideros de contaminación) y tenemos que conseguir convertirlo en bienestar social. Dado que cada vez las necesidades de bienestar social son mayores, los beneficiarios de este, también, y el capital natural permanece fijo, la situación se ha descontrolado. Cosa que se manifiesta de muchas formas diferentes, tales como la emergencia climática o las desigualdades cada vez mayores. Además, resulta que hay muchas razones para pensar que no somos capaces de mantener toda la biocapacidad, ya que los servicios de los ecosistemas son cada vez menos productivos.

Es evidente que esta situación necesita un ajuste. Este ajuste se puede producir dejando solo al sistema. Es decir, sin hacer nada. Pero, probablemente, esta solución, que es la más fácil, presente a la larga una factura demasiado onerosa, que recaerá con toda seguridad en las clases o en las regiones más pobres, y, según su dureza, podrá alcanzar a la mayor parte de las clases medias. Es decir, si se deja que el sistema se ajuste solo, mucha gente va a sufrir mucho. El problema es que las técnicas que hemos utilizado tradicionalmente para prever las necesidades de suelo y alojamiento se basaban en la creencia de que el sistema iba a evolucionar según unos parámetros previsibles o que, como mucho, se iba a producir una crisis que se podía anticipar. Ulrich Beck, en su último libro (que dejó inacabado), no habla de evolución, ni siquiera de crisis, habla de metamorfosis. El título del libro es bastante ilustrativo: *La metamorfosis del mundo*. Es decir, nadie sabe si del gusa-

no va a salir una mariposa de lindos colores y tendremos que pensar ciudades para seres que vuelen.

Por tanto, ante una situación como esta, es difícil plantear estrategias validadas por la experiencia. Seguramente, lo más sensato sea actuar con mecanismos, técnicas y sistemas que podríamos denominar *preventivos*. Ya se está proponiendo una arquitectura o un urbanismo de la «incertidumbre». Los contenedores arquitectónicos deberían ser capaces de albergar usos, incluso desconocidos en estos momentos. Los materiales, aptos para ser reciclados en unas circunstancias muy diferentes para las que fueron pensados. Las calles, aptas para albergar funciones no necesariamente destinadas exclusivamente a transitar. Las zonas verdes deberían ser capaces de albergar usos diferentes a los de «alfombra verde». Es necesario basar la planificación urbana en otras metodologías, como la de escenarios (de uso común en la planificación estratégica). Lo que implica, entre otras muchas cosas, la necesidad de que desaparezca el carácter normativo del plan. Y la sustitución del plan por otros mecanismos diferentes que permitan variar el rumbo muy rápidamente en caso de necesidad.

Probablemente, la forma más racional de actuar en momentos como los que nos ha tocado vivir sería no hacer nada irreversible. Se debería tender a poner en carga todo el suelo construido y el espacio urbanizado con objeto de *no aumentar más la superficie urbanizada del territorio*, porque la urbanización es un proceso irreversible, por lo menos, a corto y a medio plazo. Y esto pasa por empezar a utilizar los metros y metros cuadrados de viviendas vacías

que existen en nuestras ciudades, por favorecer su rotación mediante un sistema de alquileres eficaz, por sustituir los edificios ineficientes desde el punto de vista energético por otros diseñados con criterios bioclimáticos y por utilizar las modernas tecnologías para conseguir más con menos.

Desde el punto de vista de las relaciones entre ciudad y territorio parece necesario que, poco a poco, se recupere el límite de separación entre ciudad y naturaleza, y que lo único que se construya sea, en todo caso, para rellenar los intersticios libres que quedan entre los trozos urbanizados que se van distribuyendo de forma casi aleatoria, con el único nexo común de las infraestructuras. Y cediendo parte de ese territorio a la naturaleza, con objeto de que no vayan desapareciendo de forma acelerada los servicios de los ecosistemas. Es decir, probablemente, sea necesario inventar una nueva ciudad. Inventar una nueva forma de ocupar el territorio que sea respetuosa con la naturaleza. Y no nos estamos refiriendo a volver a la ciudad tradicional. Es absurdo plantear volver a la ciudad de nuestros antepasados. Nadie (casi nadie) aceptaría residir hoy en una vivienda del siglo XII. Necesitamos ya una ciudad del futuro que, por desgracia, apenas se vislumbra. Sabemos ya lo que no queremos. También empezamos a conocer algunas líneas de hacia dónde deberíamos ir. Mientras tanto, habría que actuar cautamente para no hipotecar posibles soluciones aún desconocidas.

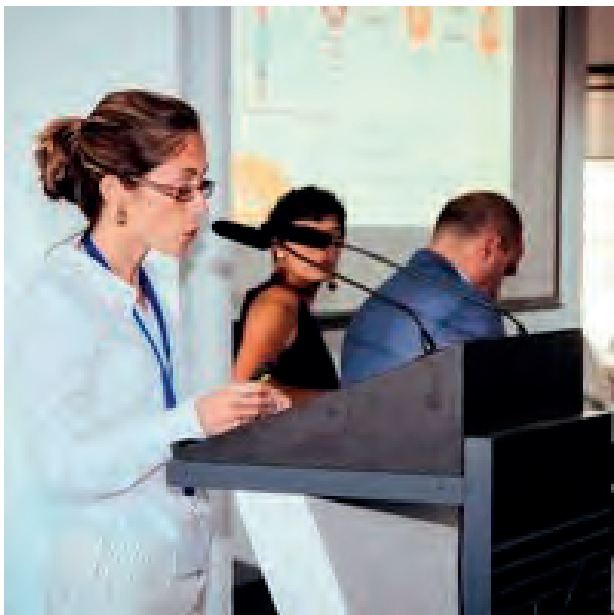
En realidad, habría que atender a cuatro ideas básicas. La primera sería la necesidad de conseguir un funcionamiento más eficiente del sistema, para lo cual es prioritario reducir drásticamente los transportes horizontales. La

Los contenedores arquitectónicos deberían ser capaces de albergar usos incluso desconocidos en estos momentos. Fuente: O. Biosca.

globalización está bien para algunas cosas, pero, como se está viendo con la COVID-19, disminuye la resiliencia. La segunda idea sería que la respuesta en un contexto de incertidumbre nunca puede ser igual que en una situación estable o, incluso, de crisis. La tercera, que se ha borrado el límite entre ciudad y naturaleza que permitía el funcionamiento de la primera a base de que esta era capaz de absorber todo aquello que le sobraba a la ciudad y, además, de suministrarle los recursos que necesitaba. Al borrar el límite, la naturaleza deja de funcionar como tal y ya no puede ser el sumidero de residuos ni el suministrador de «nutrientes». La última idea estaría relacionada con la participación. Tema muy difícil y complicado de abordar, y que solo se puede hacer a partir de la educación. Pero no exclusivamente a partir de la educación desde las aulas, sino mediante la educación ciudadana. El planteamiento último sería, sencillamente, profundizar en la democracia a partir del conocimiento (y no de la ignorancia) de nuestro entorno.

Para terminar, habría que poner a trabajar a nuestras universidades y centros de investigación en tres problemas que todos los pensadores que tratan estos temas dicen que se deberían abordar de forma prioritaria, porque son ya emergencias: el cambio climático, el agua y los residuos. El primero incluso ha calado en la sociedad y, sobre todo, entre los jóvenes. Pero los otros dos apenas se tratan y van a resultar de vital importancia en un futuro muy cercano. Estos son los atisbos de certidumbres. El resto es incierto. Y esta incertidumbre hace que sea necesario cambiar la forma en la que venimos organizando nuestras ciudades y territorios. Hace años que hablamos de la obsolescencia del planeamiento. Pero nadie cambia nada. En el año 2010 se presentó por el Ministerio de Vivienda el *Libro blanco de la sostenibilidad en el planeamiento urbanístico español*, que dirigimos entre José Manuel Naredo y yo mismo, y en el que ya proponíamos la sustitución del plan de urbanismo. Desde entonces, todo sigue igual.

Lorena Perona Ribés és tècnica del Servei d'Urbanisme de la Diputació de Barcelona, especialista en planejament urbà en clau de salut pública i responsable de la iniciativa de promoció d'entorns saludables de la Diputació.

Lorena Perona Ribés.
Font: LinkedIn.

Entre la comunitat científica cada cop hi ha més consens en el fet que la salut col·lectiva es troba, en gran part, condicionada per polítiques alienes al sector sanitari, cosa que permet afirmar amb convenciment que els serveis d'atenció sanitària són només un dels elements que tenen incidència en el benestar de les persones. S'estima que al voltant d'un 80 % dels *determinants de la salut*, és a dir, del conjunt de factors que condicionen les malalties de les persones, grups i col·lectivitats, es troben fora del sistema sanitari i destaca la importància dels factors socioeconòmics, però també la influència de l'entorn físic on es desenvolupen les activitats quotidianes, i justament aquí, en la qualitat del medi ambient i del medi urbà, és on la planificació territorial i urbanística desenvolupa un paper fonamental.

En aquest context, portar a terme una planificació territorial i un planejament urbanístic saludable que prioritzin les persones i la qualitat de vida són un eix central per a millorar la salut de la ciutadania, però també per a combatre l'elevada prevalença de malalties cròniques que atemoreix la nostra societat. Per aconseguir-ho, cal un enfocament pluridisciplinari i intersectorial com el que la Diputació de Barcelona (DIBA) va iniciar l'any 2010 amb la creació d'un grup de treball transversal anomenat Entorn Urbà i Salut, que des d'aleshores s'aplica de manera incansable a materialitzar el mandat de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) d'incorporar la salut a totes les polítiques («Health in all policies»).

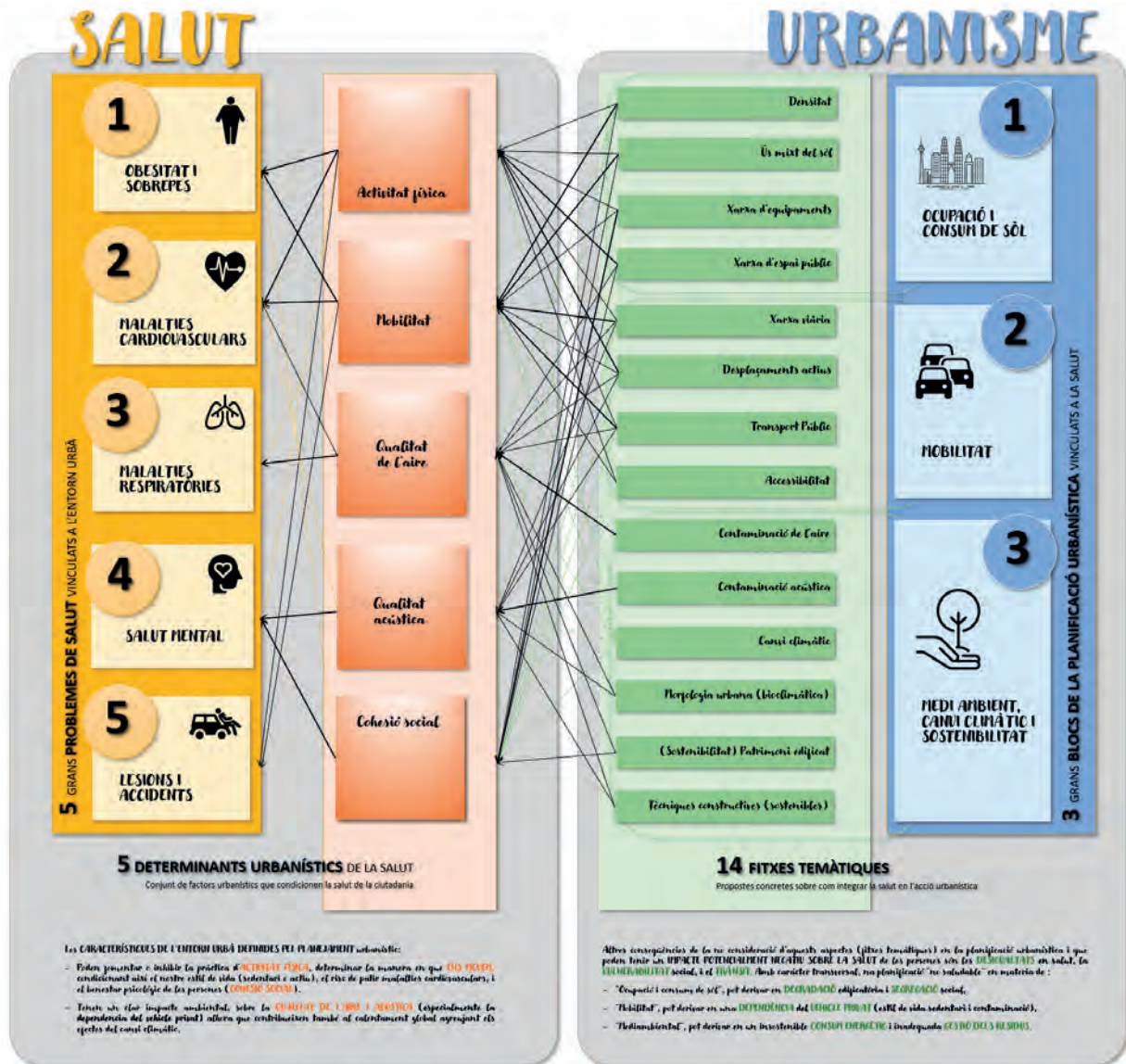
La llavor d'aquest arbre de gairebé una dècada de vida, que va plantar el Servei de Salut Pública de la corporació, va anar creixent gràcies a la infatigable labor de sensibilització que

des d'aquest servei es va dirigir als tècnics d'altres disciplines. D'aquesta manera, i molt especialment els professionals que intervenim en la planificació del territori, se'ns va conscienciar de la influència que té sobre la salut l'acció sectorial que desenvolupem. Des d'aleshores, l'àmbit d'intercanvi tècnic Entorn Urbà i Salut vetlla pel foment d'entorns urbans saludables i dona suport als ens locals perquè incorporin la salut a les seves polítiques municipals i de proximitat.

Concretament, des del Servei d'Urbanisme de la Gerència de Serveis d'Habitatge, Urbanisme i Activitats (GSHUA), treballem des del convenciment, amb un suport ampli de l'evidència científica i recollit per les directives europees, que la forma urbana i les característiques físiques de l'entorn urbà i territorial condicionen directament i indirectament la salut de la població. Aquest precepte, doncs, és el que intentem reflectir en els plans d'ordenació urbanística municipal (POUM), com a eina de planificació urbanística local per excel·lència de què disposen els ajuntaments en l'àmbit de les seves competències, i ho fem sobre la base de les directrius de la guia en línia *Entorn urbà i salut*, primer producte resultant de la tasca transversal corporativa.

El 2017 vam publicar un article per al butlletí *Territori i Ciutat* del Servei d'Equipaments i Espai Públic de la Diputació de Barcelona, titulat «5 reptes per a la planificació urbanística d'entorns urbans saludables»,¹ en què

1. <https://www.diba.cat/web/seep/butllet-i-territori-i-ciutat/-newsletter/53616886/59/110589153/5-reptes-per-a-la-planificacio-urbanistica-d-entorns-urbans-saludables>.

Relació entre els vectors de salut i l'urbanisme saludable.

Font: Elaboració pròpia a partir de les recomanacions de la guia en línia *Entorn urbà i salut* (<https://www.diba.cat/web/entorn-urba-i-salut/guia-en-linia>).

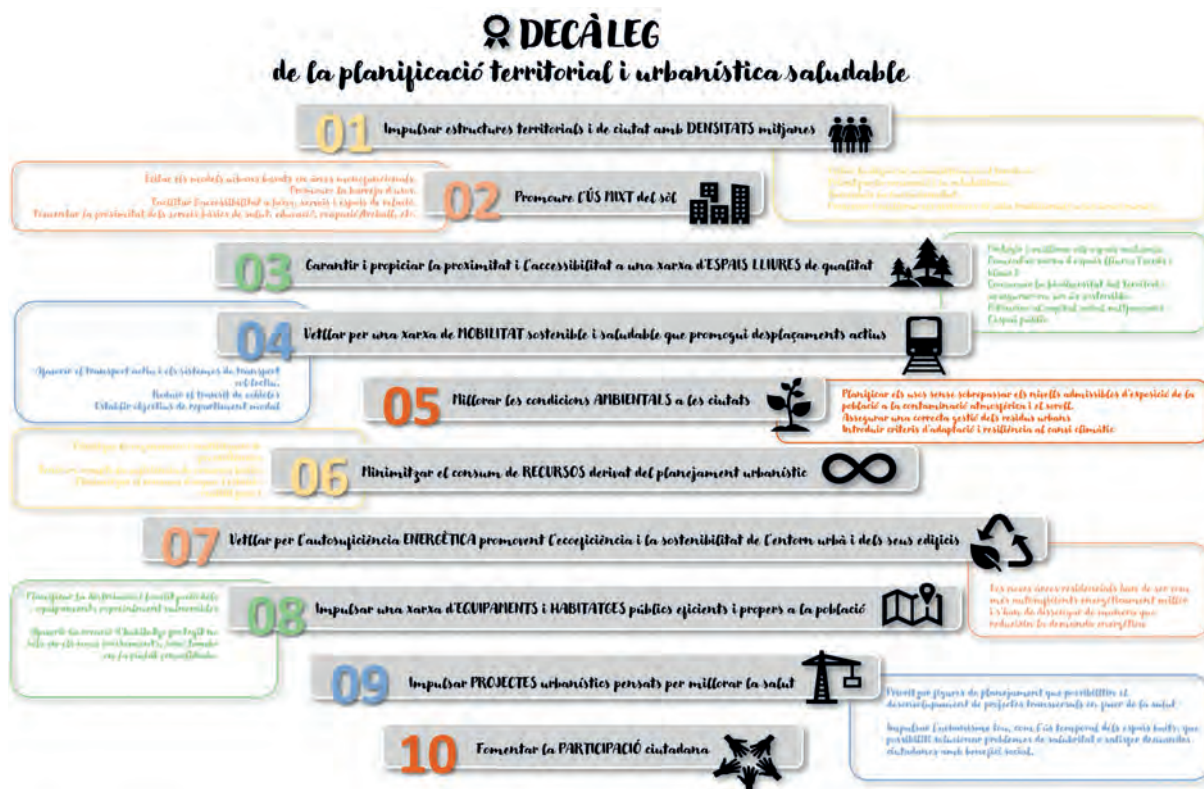
feiem un balanç dels reptes assolits en planejament i salut des del Servei d'Urbanisme de la GSHUA. Tres anys després, i gràcies a la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), fem novament examen de consciència per veure els reptes assolits, però també per remarcar els reptes pendents, en una matèria tan enriquidora com complexa des d'un punt de vista professional i personal.

1. CONNECTAR L'EVIDÈNCIA CIENTÍFICA AMB LA PLANIFICACIÓ URBANÍSTICA LOCAL

Diàriament, llegim als mitjans de comunicació les conclusions de multitud d'estudis científics subscrits per prestigioses universitats i centres de recerca entorn de l'impacte que sobre la nostra salut tenen les decisions vinculades a la planificació territorial i urbanística. Malauradament,

per norma general, aquestes certes queden al marge de la presa de decisions del procés urbanístic i no són reconegudes ni emprades com a veritables eines de planificació, de manera que s'obvia el gran potencial que tenen. Aquest primer repte, doncs, que pretén denunciar el buit que hi ha entre l'evidència científica i el disseny urbà, i cobrir-lo amb la màxima urgència possible, l'anunciàvem ja fa tres anys i continua plenament vigent avui en dia.

La producció científica manté que les característiques de l'entorn urbà fomenten o inhibeixen la pràctica d'activitat física, però també determinen la forma en què ens movem, cosa que condiona el nostre estil de vida (sedentari o actiu), determina el risc de patir malalties cardiovasculars i implica, alhora, més o menys impacte ambiental. Per això, si ens esforcem a resoldre aquesta connexió, possibilitarem teixits urbans complexos, amb diversitat

Decàleg de la planificació territorial i urbanística saludable.

Font: Elaboració pròpia a partir del document de consens de la Comissió Tècnica d'Habitatge i Urbanisme del PINSAP *Críteris generals per un habitatge i un urbanisme saludables*, de 2018 (https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2018/11/CT-habitatge_urbanisme_-_document-definitiu-26-juny.pdf).

d'equipaments, de sector terciari i d'oportunitats, amb barreja d'usos i població, i amb varietat de tipologies edificatòries i espais públics, que facilitaràn la vida quotidiana, la cohesió i la integració social.

És de justícia destacar la contribució de la guia en línia *Entorn urbà i salut*, ja esmentada, formada per una compilació de fitxes dirigides al món local que inclouen pautes tècniques per propiciar, precisament, aquests teixits «saludables». El 2017, però, el Pla Interdepartamental i Intersectorial de Salut Pública (PINSAP)² de la Generalitat de Catalunya va agafar el relleu i, amb l'objectiu d'evidenciar l'impacte de l'habitatge, l'edificació i l'urbanisme en la salut, va publicar un decàleg de recomanacions per avançar en la promoció d'entorns més saludables i sostenibles, tot garantint l'equitat en l'àmbit de la salut.

2. INCORPORAR CRITERIS DE SALUT AL PLANEJAMENT URBANÍSTIC

També entorn de l'any 2017, reivindicàvem no obviar l'estat de salut de la població en els documents urbanis-

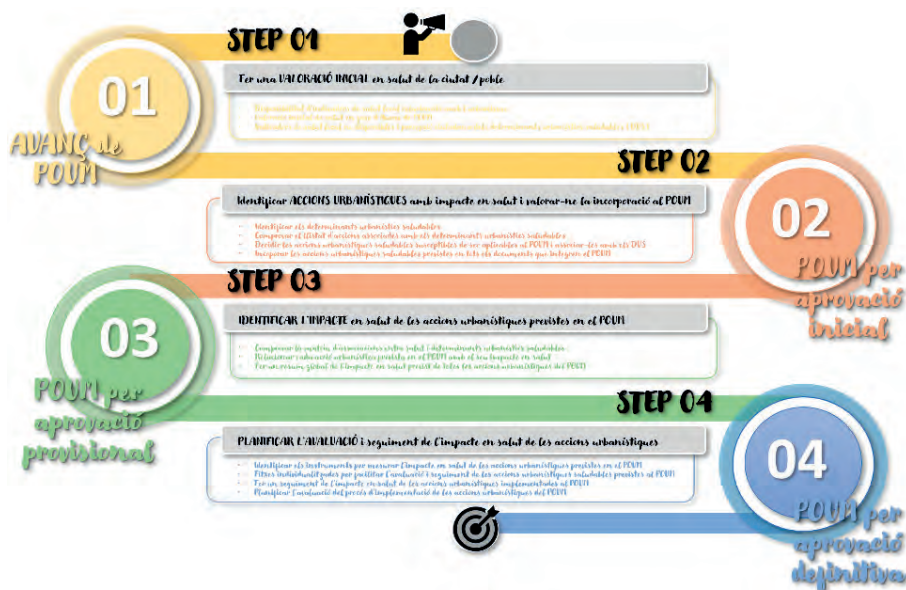
tics i reclamàvem la incorporació d'una quantificació, qualificació i caracterització de la salut ciutadana a la memòria d'informació dels POUM, amb el mateix rigor que s'hi incorporen altres dades sociodemogràfiques de context.

Per materialitzar aquesta pretensió, en les fases inicials de redacció d'un nou planejament general, cal comprovar la disponibilitat de dades, molt especialment, d'indicadors de salut millorables mitjançant l'urbanisme, per permetre, *a posteriori*, orientar i individualitzar les accions urbanístiques cap a les necessitats concretes de salut de la ciutadania del territori en qüestió.

El repte ja no era senzill fa tres anys, en tractar-se de dades especialment sensibles, la disponibilitat de les quals resta condicionada a l'escala del municipi. Però, precisament per avançar en aquesta direcció, des del Servei de Salut Pública i des del Servei d'Urbanisme hem col·laborat de manera activa amb la Universitat de Vic (UVic)³ per redactar la *Guia per a incorporar la perspectiva de salut en els plans d'ordenació urbanística municipal*.

2. El PINSAP és una eina prevista pel Govern per a impulsar l'estratègia de «salut a totes les polítiques» de Catalunya i està definida a la Llei 18/2009, de salut pública.

3. Centre d'Estudis Sanitaris i Socials (CESS), Grup de Recerca en Esport i Activitat Física (GREAF), UP-HEALTH (Integrating Health into Urban Planning), Universitat de Vic i la Fundació TIC Salut Social de la Universitat Central de Catalunya (UVic-UCC).

Fases de desenvolupament dels treballs proposats a la guia per incorporar els criteris de salut en els POUM.
Font: Elaboració pròpia a partir de la *Guia per a incorporar la perspectiva de salut en els plans d'ordenació urbanística municipal*.

Amb l'objectiu principal de presentar una fórmula pionera, basada en l'evidència científica, que permeti als professionals de l'urbanisme incorporar la variable «salut» en la planificació urbana de pobles i ciutats, la guia presenta els determinants urbanístics que cal incorporar als documents de planejament municipal i una metodologia d'avaluació de l'impacte real dels POUM en la salut.

A més a més de facilitar el disseny i la planificació de les accions urbanístiques que influeixen de manera positiva en la salut local, la guia pretén, també, facilitar una eina per a fer un seguiment efectiu de l'impacte que suposen per a la salut, que ha de ser transferible i extrapolable a les ciutats i als pobles de tot el territori per facilitar la tasca dels ajuntaments a l'hora de planificar ciutats saludables des de l'urbanisme municipal.

3. DIAGNOSTICAR DE MANERA COMPARTIDA EN MATÈRIA DE SALUT

La proposta que plantejava aquest repte, complementari de l'anterior, era incorporar el vector «salut» al programa de participació ciutadana preceptiu del planejament urbanístic, amb una doble aspiració. La primera és conèixer la percepció de la ciutadania sobre l'estat de salut propi per modular i/o matisar les dades objectives obtingudes arran de l'aplicació del repte anterior, mentre que la segona és identificar de manera compartida allò que es troba a l'entorn urbà més proper, immediat i quotidià, i que es percep com un factor que afecta (positivament o negativament) la seguretat i el benestar dels veïns.

La *Guia per a incorporar la perspectiva de salut en els plans d'ordenació urbanística municipal* de la UVic proposa fer-

ho en fase de diagnòstic, concretament, en el procés de participació ciutadana previ a l'aprovació del document d'avanç. Aquest és, al nostre criteri, el moment òptim per a incorporar el debat sobre la salut de la ciutadania, avaluar l'estat de salut de la població i aprofundir en la salut de la ciutat mitjançant la recollida de les dades quantitatives disponibles (tal com es planteja al repte anterior) o mitjançant una enquesta qualitativa (si no es disposa d'informació).

Així doncs, l'obtenció d'aquestes dades mitjançant la incorporació d'un qüestionari de salut facilitarà una diagnosi prèvia a l'inici de la redacció del POUM, amb una triple perspectiva: disposar d'una valoració qualitativa de l'estat actual de salut de la ciutadania i els reptes de futur per afrontar, obtenir coneixement sobre els indicadors de salut i categoritzar la ciutat en relació amb els determinants urbanístics. L'enquesta esmentada servirà, alhora, per a prendre decisions, però també permetrà fer un seguiment de l'impacte de la implementació del POUM en la salut.

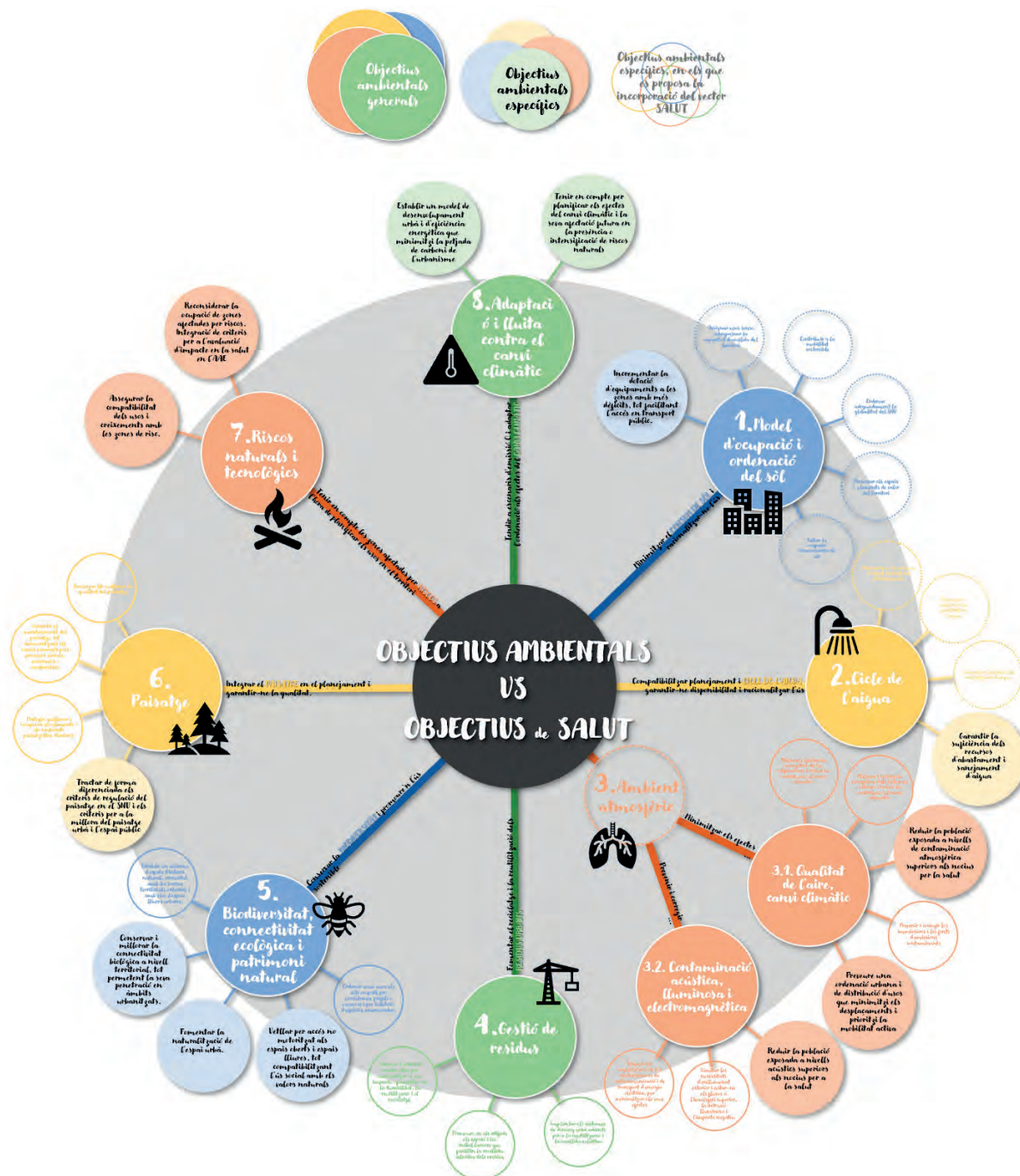
Indirectament, aquest diagnòstic compartit en matèria de salut hauria de permetre impregnar amb el concepte *salut* tots els documents sectorials que han d'integrar un POUM: l'estudi de necessitats d'habitatge, o memòria social, i els estudis d'avaluació de la mobilitat generada, però, també, els informes derivats del procediment d'avaluació ambiental estratègica del planejament, la qual cosa concretam al repte següent. Per acabar, defensem amb convicció que el citat diagnòstic compartit facilitaria que els ens locals disposessin d'arguments fermes i motivacions sòlides per a resoldre les al·legacions rebudes en el període d'exposició pública del POUM, en sentit positiu o negatiu, segons la contribució a millorar la salut i el benestar de la ciutadania.

4. APROPAR OBJECTIUS DE SOSTENIBILITAT I SALUT

És una gran paradoxa, i quasi una vergonya col·lectiva, el fet que l'urbanisme, nascut, en part, per millorar la salut de les ciutats, s'erigeix als nostres dies en la causa i l'origen dels principals problemes de salut, entenent-la no sols com a absència de malaltia, sinó com l'estat de benestar físic, mental i social propiciat pels factors socials en què viuen immersos l'individu i la col·lectivitat.

L'higienisme del segle XIX cercava resoldre les malalties contagioses derivades de la manca d'ordenació i de previsió urbanística de les ciutats desbordades de població fruit de la industrialització. L'urbanisme actual sembla que ha oblidat els principis inspiradors que el van motivar i ha prioritzat altres interessos per davant de les persones.

Les conseqüències d'aquesta «involució» es tradueixen en l'expansió d'un model d'ocupació del territori basat en la mobilitat mecànica propiciada per unes fonts d'energia

Objectius ambientals específics comparats amb objectius de salut.

Font: Elaboració pròpia a partir de la guia *Integració de criteris per a l'avaluació de l'impacte sobre la salut en l'avaluació ambiental estratègica*.

fòssil que creiem inesgotables i en l'extracció accelerada d'uns recursos naturals aparentment infinits. Aquest repte reclamava, precisament, invertir la tendència i remarcar que *sostenibilitat, medi ambient i canvi climàtic* tenen a veure amb *salut*.

Malgrat que l'avaluació ambiental estratègica (AAE) genera un escenari d'elevada transversalitat temàtica que deixa un marge significatiu per a incorporar qüestions de salut, els documents ambientals acostumen a prioritzar els efectes del planejament urbanístic en el medi natural o el medi físic, i, per contra, obvien els aspectes relacionats amb l'impacte sobre la salut de les persones.

Per aquests motius, els esforços més recents els hem dirigit a fer confluïr l'avaluació ambiental del planejament i la salut, per dotar els equips redactors d'orientacions tècniques que els permetin considerar la salut de manera transversal i continuada al llarg del preceptiu procés d'AAE. Aquestes pautes són contingudes en la guia *Integració de criteris per a l'avaluació de l'impacte sobre la salut en l'avaluació ambiental estratègica*, que permet identificar els àmbits de l'AAE que són determinants per a la salut de la ciutadania, alhora que concreta una metodologia per a introduir la valoració de l'impacte sobre la salut en la documentació ambiental del planejament.

5. GENERAR EINES D'INTELLIGÈNCIA URBANA ESPECÍFICA

Plantejàvem amb aquest repte la necessitat de generar intel·ligència urbana específica com a aspecte clau per a la governabilitat efectiva de les ciutats, per a ajudar en la presa de decisions polítiques i per a orientar en la formulació de polítiques urbanes, però també per a informar i involucrar tota la ciutadania en el desenvolupament urbà sostenible.

Per assolir aquests objectius, l'Organització Mundial de la Salut posa a l'abast dels col·lectius interessats diferents eines per assegurar una planificació més eficaç en termes de salut i benestar, però també per possibilitar estimacions d'avaluació d'impacte en la salut (HIA, de l'anglès *health impact assessment*).

Des del Servei d'Urbanisme hem aprofundit en les eines HIA, però aplicades al planejament urbanístic, que és la

matèria que ens ocupa i ens preocupa, per jutjar els efectes potencials de l'acció urbanística sobre la salut de la població. Concretament, l'any 2016, vam dissenyar una eina informàtica, basada en l'evidència científica, per maximitzar els efectes positius i minimitzar els negatius d'un nou planejament en la salut, una col·laboració entre els serveis de Salut Pública i d'Urbanisme de la DIBA i el Centre de Recerca en Epidemiologia Ambiental (CREAL).⁴

L'eina s'hauria d'aplicar en la fase d'avanç del POUM, no sols per a possibilitar una estimació de l'impacte per a la salut derivat de cadascun dels objectius i les estratègies proposats a les fases inicials de planejament, sinó també per a fixar les bases d'un monitoratge o una avaluació quantitativa posterior.

Per tant, l'eina permet localitzar i identificar les propostes que poden comportar un efecte negatiu per a la salut de les persones, i, per tant, facilita proposar mesures per a mitigar-ne les conseqüències. L'escenari més desitjable seria, però, reconduir-les o replantejar-les en favor d'altres propostes més respectuoses amb el benestar de la ciutadania, de manera que el document que posteriorment es tramita com a POUM, en la fase d'aprovació inicial, sigui digne de rebre un segell de qualitat en matèria de salut.

6. I UN DARRER REPTE

En un futur proper, des de la Diputació de Barcelona tenim la convicció ferma que donarem per consolidats els reptes aquí plantejats. Caldrà, però, esvair les dificultats pendents en relació amb la disponibilitat d'indicadors de salut dels municipis més petits i serà necessari triangular urbanisme, salut i gènere, tot evidenciant les diferències notables i àmpliament reconegudes per la literatura científica entre la salut dels homes i la de les dones.

Amb tot, satisfets de la feina feta fins avui, som plenament conscients del camí que ens queda per recórrer, per continuar avançant en certs aspectes metodològics encara fràgilment desenvolupats, però també per assolir la sensibilització definitiva dels professionals vinculats a l'ordenació del territori pel que fa a l'impacte en la salut que comporta la seva tasca diària, amb l'esperança somiada que hi contribueixi l'article que aquí tanquem.

4. Actualment, s'anomena Institut de Salut Global de Barcelona (ISGlobal), <https://www.isglobal.org/research/creal#>.

De què parlem quan parlem de política alimentària? | Oriol Estela

Oriol Estela és economista i geògraf. Coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.

Oriol Estela.
Font: Pla Estratègic Metropolità de Barcelona (PEMB).

El sistema alimentari que ens nodreix és d'una enorme complexitat, malgrat que poques vegades en som conscients quan seiem a taula, sigui a casa, en un restaurant o al menjador escolar. El fet que milions de persones que no produeixen els seus propis aliments mengin diverses vegades al dia es dona per descomptat, cosa que no deixa de sorprendre si tenim en compte la importància vital —mai millor dit— de garantir el bon funcionament del sistema alimentari.

I no calia esperar a l'emergència climàtica o a la crisi de la COVID-19 per adonar-se'n: la forma com ens alimentem suposa una quarta part de les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle¹ i ha estat al darrere d'altres greus amenaces per a la salut, com ara l'adulteració de l'oli de colza, l'encefalopatia espongiforme bovina o la grip aviària.

El menjar és una part central de les nostres vides; és una necessitat humana bàsica i, com a tal, hauria de ser lliure de desigualtats extremes a l'hora d'accedir-hi. Encara avui en dia, però, malgrat tots els avenços tecnològics, econòmics i socials, hi ha gent que passa gana o que no s'alimenta de manera adequada, fins i tot en el nostre entorn immediat. Segons la Creu Roja, al voltant de tres-centes mil persones necessitaven ajuda alimentària l'any 2019, mentre que el Departament de Salut adver-

teix que l'obesitat infantil pot arribar a superar el 20 % en barris vulnerables.²

El menjar és cabdal, també, per al bon funcionament de les ciutats. El menjar i la seva producció, així com l'oferta i el consum, afecten la despesa d'aigua, la gestió dels residus i la petjada de carboni. El menjar és una part essencial de l'economia: el sector alimentari (producció, distribució, processament, venda i serveis associats) ocupava abans de la crisi més de vuitanta-tres mil persones. El menjar està relacionat amb la cultura i el turisme. Les institucions públiques, incloent-hi les educatives, adquireixen, promouen i comparteixen coneixements sobre el menjar com a part de les seves missions.

Llavors, si planifiquem els usos del sòl, els transports, els habitatges i la majoria d'equipaments, per què no tenim una planificació del menjar? Sabem com n'és, de resilient, la forma com ens alimentem? És possible una crisi alimentària a casa nostra? Quin paper desenvolupa l'alimentació a l'hora de garantir el dret a la ciutat? Són preguntes que ens porten a considerar necessària i oportuna una estratègia alimentària clarament definida, desplegada mitjançant les polítiques adequades per a ordenar la transició cap a un sistema alimentari més net, més sa i més just, que és el que:

1. <https://ourworldindata.org/food-ghg-emissions>.

2. <https://www.rac1.cat/info-rac1/20190617/462919061454/obesitat-infantil-catalunya-pla-educacio-departament-de-salut.html>.

— Promou la salut física i mental de les persones que en formen part i la salut pública en general.

— Conserva, protegeix i regenera els recursos naturals, els paisatges i la biodiversitat.

— És divers pel que fa a mida i a escala, a geografia, a cultura i a estils d'alimentació.

— És just quant a les condicions de producció i als termes de comercialització i d'accés.

— Proporciona oportunitats econòmiques per al territori i un mitjà de vida per a qui hi treballa.

— Promou el coneixement sobre el seu funcionament i la participació en la presa de decisions.

— Garanteix el dret de tota la ciutadania a una alimentació sana, saludable i de proximitat.

El reconeixement d'aquesta necessitat va adquirir la màxima expressió l'octubre de 2015 quan un conjunt de ciutats de tot el món, que avui ja són més de dues-centes, van subscriure a Milà el Pacte de Política Alimentària Urbana,³ com a compromís explícit que avui és més necessari que mai. Barcelona i Granollers són, de moment, les dues ciutats catalanes que han subscrit el Pacte i la primera ha estat designada Capital Mundial per a l'Alimentació Sostenible 2021,⁴ un projecte que s'estendrà a escala metropolitana.

Inspirat en el Pacte de Milà i altres acords internacionals relacionats amb l'alimentació, i en l'experiència d'algunes ciutats pioneres, com ara Toronto,⁵ Bristol,⁶ València⁷ o la mateixa Milà, el Pla Estratègic Metropolità de Barcelona (PEMB) va iniciar fa tres anys el procés d'elaboració de la Carta alimentària de la Regió Metropolitana de Barcelona,⁸ que ha de servir de marc comú per al desenvolupament d'instruments de caire local als diferents territoris i municipis metropolitans, en col·laboració amb tots els agents del sistema alimentari.

Cal tenir en compte, però, que es tracta d'una política que difícilment es pot circumscriure a un territori concret i que l'escala de referència condiciona la mirada sobre els aliments. Així, mentre que l'estratègia que ha anat desenvolupant l'Ajuntament de Barcelona⁹ en els darrers anys s'enfoca principalment cap a la distribució i el consum amb un plantejament agroecològic, la incipient estratègia catalana¹⁰ pretén abraçar tota la cadena i tots els vessants de l'alimentació.

En el cas de l'estratègia metropolitana, el PEMB ha optat per alinear-la amb l'objectiu general del nou Pla Estratègic Metropolità,¹¹ que s'ha començat a elaborar amb l'horitzó del 2030: impulsar el progrés econòmic i social com a mecanisme per a fer reduir les desigualtats i la segregació espacial al territori Metropolità en el context de l'emergència climàtica (i en l'escenari postpandèmia).

La mirada sobre l'alimentació aplicant les ulleres de la lluita contra les desigualtats i la crisi climàtica ofereix un ric panorama d'alternatives en matèria de política pública: des de la preservació i gestió dels espais productius a l'entorn Metropolità (un aspecte clau per a treballar en el nou Pla Director Urbanístic Metropolità)¹² fins a la lluita contra el malbaratament alimentari, passant per l'establiment de mecanismes que permetin fer present a tots els barris una oferta adequada d'alimentació saludable i de proximitat.

Es tracta d'una política que reclama una articulació urgent, atès que ja s'estan obrint determinats debats parcials (per exemple, la qüestió del gravamen sobre les begudes ensucrades o l'abast de l'agricultura urbana) o s'estan posant en marxa alguns instruments (com ara consells alimentaris locals) sense un marc estratègic compartit que doni coherència al conjunt. El PEMB, a través de la Carta alimentària, ofereix aquest marc de cara a l'articulació dels debats necessaris per tal d'orientar els actors que despleguen les seves polítiques i actuacions en qualsevol dels àmbits implicats.

3. <https://www.milanurbanfoodpolicypact.org>.

4. <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2019/10/09/barcelona-sera-la-capital-mundial-per-a-lalimentacio-sostenible-el-2021/>.

5. <https://tfpc.to>.

6. <https://bristolfoodpolicycouncil.org>.

7. <https://consellalimentari.org/es/la-estrategia-agroalimentaria-valencia-2025/>.

8. https://pemb.cat/ca/projectes-estrategics/carta_alimentaria_de_la_regio_metropolitana_de_barcelona_carm/103/.

9. <https://ajuntament.barcelona.cat/omic/ca/actualitat/estrategia-dimpuls-de-la-politica-alimentaria-2016-2019>.

10. <http://agricultura.gencat.cat/ca/ambits/alimentacio/consell-catala-alimentacio/pla-estrategic-alimentacio-catalunya/>.

11. <https://pemb.cat/ca/pla-estrategic-2030/>.

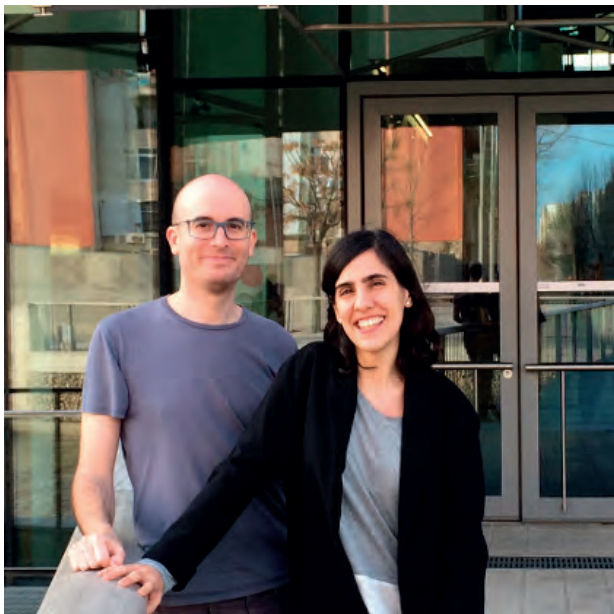
12. <https://urbanisme.amb.cat>.

Àrea	Prioritats
Accés i equitat	Implicació de la ciutadania en la presa de decisions sobre alimentació. Accés a menjar saludable i iniciatives del petit comerç alimentari. Mapatge de «deserts alimentaris». Programes d'assistència alimentària a la gent gran. Accés a menjar culturalment apropiat. Bancs d'aliments.
Desenvolupament econòmic	Assistència i finançament per al màrqueting de petites empreses. Centres d'innovació alimentària (<i>food hubs</i>). Programes de formació per a l'ocupació en el sector alimentari. Furgoteques (<i>food trucks</i>). Mercats de pagès.
Sostenibilitat ambiental	Programes de provisió de menjar sostenible. Mesura de la petjada ambiental. Planificació relacionada amb el canvi climàtic.
Educació alimentària	Programes de coneixements i habilitats relacionades amb l'alimentació. Demostracions de cuina saludable. Horts escolars. Programes per a fomentar els productes locals i ecològics a les escoles.
Productes locals	Programes «de l'hort a taula». Programes de compra institucional. Legislació i normativa per a identificar els productes locals. Mercats de pagès. Programes de comunicació sobre els productes locals. Campanyes per a promoure productes locals en el sector de la restauració i en altres àmbits representatius del sistema alimentari. Identificació en els mercats municipals.
Venda ambulat	Permisos per als negocis de menjar ambulat. Bonificacions en les llicències.
Nutrició i salut pública	Ajuts alimentaris bescanviables als mercats de pagès. Etiquetatge de menús. Programes de menjar saludable. Programes de nutrició infantil.
Promoció de polítiques	Promoció en els governs regional i estatal. Manifestos alimentaris municipals. Consells alimentaris locals. Continguts sobre alimentació sana, saludable i de proximitat a les escoles.
Agricultura urbana	Revisió d'usos en el planejament urbanístic. Programes d'horts urbans. Hivernacles.
Gestió de residus	Prevenició del malbaratament. Recollida d'aliments rebutjats (espigolades). Programes de compostatge de menjar. Normes per a transportar residus.

Actuacions que formen part d'una estratègia de política alimentària.

Font: Pla Estratègic Metropolità de Barcelona 2030.

La territorialització de les ciutats | 300.000 Km/s

Mar Santamaria i Pablo Martínez són arquitectes, cofundadors de 300.000 Km/s. Els seus projectes i assajos han aparegut a *Springer*, *MAS Context*, *A+U*, *Landscape Frontiers*, *Wired* i *CityLab*. La seva obra s'ha presentat a la Biennial de Venècia, a l'Institut d'Art de Chicago, al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), al Museu del Disseny de Barcelona i al Museu d'Història de Barcelona (MUHBA).

Mar Santamaria i Pablo Martínez.
Font: Ajuntament de Barcelona.

La dimensió global dels impactes de la urbanització, només som capaços d'intuir-la. La relació entre causa i efecte es dona de forma dilatada en l'espai i en el temps, i ens impedeix percebre com es desenvolupen els processos pels quals la nostra activitat malmet de manera directa, no tan sols l'entorn, sinó també el planeta. Estem en un món globalitzat, governat per ciutats extractores de recursos, generadores de migracions, consumidores de combustibles fòssils, focus d'epidèmies i pandèmies, centres de pobresa inhumana i riquesa obscena. Un món que, si bé ha estat capaç de demostrar les causes de les conseqüències, no ha estat capaç de descriure com es produeix aquest vincle amb la suficient claredat perquè els actes quotidians que ens aboquen a l'extinció humana es vegin compromesos de manera visceral.

La manera amb què mirem el món no ens permet encara d'entendre'l en clau de les complexes relacions que vinculen els petits actes i les grans transformacions planetàries, i que es poden descriure a través de les diverses escales que se sobreposen i que es connecten, i que construeixen un model capaç d'incloure el planeta i els carrers en una única escala. Una visió que lliga allò local amb allò global. Una escala que no té a veure amb la dimensió de la cosa representada sinó amb la capacitat d'establir vincles i relacions més enllà d'allò que es mostra, capaç d'interpel·lar el que queda fora del full i que representa allò que no és visible. Una descripció a escala territorial, és a dir, una mateixa escala per a dibuixar una porta, una cantonada, un carrer o una plaça, perquè, tal com afirma Manuel de

Solà-Morales, l'escala no està en la dimensió, sinó que és allò a què l'objecte representat remet.¹

Som tal com ens mirem i, per extensió, el territori és tal com se'l representa. Òbviament, el mapa no és el territori, però, malauradament, aquest últim acabarà prenent la forma de la seva representació maldestra. Els camins ignorats en el dibuix mai no seran trepitjats i els tresors i paratges que no siguin traçats difícilment seran visitats i explorats, i, per tant, per acabar, quedaran oblidats i fins i tot arribaran a desaparèixer. Així, a poc a poc, fins que el territori esdevingui el mapa. Una simplificació de la realitat a causa de la malaptesa de les eines utilitzades per a operar sobre aquest territori. Un procés en el qual els models abstractes amb què mirem l'entorn acaben per esdevenir reals.

Aquest mapa és una cartografia facilitada per la tecnologia: per aparells de mesura, de reproducció, de dibuix, etc.; de vegades tecnologies propietàries, altres d'obertes, tecnologies que es combinen amb d'altres o bé amb solucions

1. M. Solà-Morales, 1995, p. 18: «La segunda idea es la idea es [sic] que el tamaño no es la escala. Pensar en la ciudad no quiere decir proyectar grande y proyectar grande muchas veces no es proyectar la ciudad. Una cosa [es] el tamaño de un proyecto, el tamaño de una operación, que es tamaño físico (has, m², población) y otra es la escala. La escala es la relación entre el objeto que represento y aquello a lo que me remito» (esmentat a Julián GALINDO GONZÁLEZ (2017), «¿Qué urbanismo, para la formación de qué arquitecto», *ACE. Architecture, City and Environment = Arquitectura, Ciudad y Entorno* (en línia), 12 (34), p. 259-270, <<https://revistes.upc.edu/index.php/ACE/article/download/5292/547>>).

verticals. Però també aquestes cartografies són facilitades pels equips de tècnics i d'institucions que les elaboren, les implementen i les utilitzen. Una mirada, doncs, resultat d'un context tecnològic i social en transformació i evolució que va fer un primer gran salt durant la modernitat amb el mapa topogràfic de la plana de Barcelona d'Ildefons Cerdà, va continuar creixent amb el mapa de Garcia Fària (que s'estengué més enllà dels rius que envolten la ciutat) i, finalment, va arribar als vols americans de la postguerra, on el territori ja es mostrava tal com era, punt per punt, sense simplificacions ni reduccions (només la del color), cosa que ampliava, així, el canemàs del creixement urbà més enllà dels límits del pendent topogràfic.

Aquesta és una mirada que ens ha proporcionat els darrers anys la capacitat d'urbanitzar de manera extraordinària, d'igualar la superfície urbanitzada dels darrers quaranta anys a la consumida en tota la història de la civilització. Una mirada orogràfica del territori que vol reconèixer els desnivells i els pendents per vèncer el frec a frec davant l'expansió imparable de la urbanització. La relació de conquesta de la ciutat vers allò que l'envolta ha definit la idea d'allò urbanitzat *versus* allò que resta per urbanitzar, sense entendre que els dos elements formen part d'un equilibri, que estableixen un diàleg, que es nodreixen i que es necessiten. Aquesta ha estat una idea de la ciutat aliena al territori.

Cal, doncs, territorialitzar la ciutat, canviar l'escala amb què la mirem i com hi operem. Comprendre les implicacions de la urbanització en el seu entorn més immediat i en el més llunyà, que mai no apareixerà al mapa. Una visió que vol ampliar tot allò a què remet el concepte d'urbà. Una mirada que sigui capaç de territorialitzar-lo, posar-lo en un context major, que el vinculi a l'entorn i al món, a les persones que l'habiten, el visiten i el recorden. La construcció d'una escala territorial per a les ciutats, facilitada també ara per la tecnologia; per tant, apropiant-se les eines i metodologies més actuals de captura i d'anàlisi

de dades massives, i fent convergir les diverses tecnologies existents en una única representació.

Un exemple d'aquesta mirada és la que s'ha construït en els projectes «Morfologies del turisme» i «Turistificación», en què es descriuen els impactes i les formes del turisme a Barcelona i a Madrid, respectivament. Ambdós són projectes sorgits de la necessitat de comprendre les transformacions provocades pel turisme dins de les ciutats. Una problemàtica que té l'origen en les infraestructures de transport que faciliten els vols de baix cost, així com en la transformació dels hàbits d'oci cap al consum basat en la reproducció d'experiències, cosa que té com a conseqüència diversos processos de desplaçament de la població de les ciutats, a més de transformacions en l'ús de l'espai públic.

Els projectes proposen construir un model de descripció basat en dades accessibles per a la ciutadania, independents de les que proporcionen les administracions i capaces de descriure l'entorn urbà, però també les relacions que s'hi estableixen. Entre elles, el registre d'allò que veuen els visitants, d'allà per on passen i d'allò que més els agrada, en contrast amb els hàbits i costums dels habitants locals. Una descripció que mostra les filies i els afectes, però també les vores mentals del territori, més enllà de les divisions administratives, i que registra la utilització de topònims en el llenguatge informal de les xarxes socials. Metodologies que anys abans havien estat validades en el projecte «Data war», que tenia com a objectiu descriure els impactes de la Guerra d'Ucraïna en el territori que va de Donetsk a Mariupol. Estratègies que parteixen de la mateixa escassetat de dades públiques de qualitat, de la necessitat de construir un relat reproducible i accessible per la ciutadania, i que ajudi a comprendre els fenòmens que radicalment transformen l'entorn.

Dues classes de projectes de dimensions diferents però de mateixa escala, en els quals la ciutat necessita explicar-se des del territori.

La ciutat després del coronavirus¹ |

Francesco Indovina

Francesco Indovina és un dels més coneguts i prestigiosos urbanistes italians. S'ha convertit en una referència imprescindible en l'estudi de les dinàmiques territorials i urbanes, així com en el debat sobre les polítiques públiques destinades a canalitzar-les i corregir-les en benefici de la col·lectivitat.

Francesco Indovina.
Font: Michele Simula.

Sempre he dit que la ciutat constitueix el nínxol ecològic de l'espècie humana, és a dir, l'entorn que ha permès que l'espècie evolucionés. Un nínxol ecològic ofereix a l'espècie que hi viu oportunitats positives, però també elements negatius que l'espècie ha de superar si no vol desaparèixer.

Històricament i succinta, podem dir que la ciutat ha ofert grans oportunitats d'evolució (l'entorn i les relacions socials, les eines de coneixement, els avenços tècnics i científics, etc.), però també esdeveniments negatius (com ara les guerres, les epidèmies, l'atur, la fam, etc.), i que, en general, l'espècie ha estat capaç d'afrontar i superar aquests aspectes negatius —tot i que els resultats d'aquests han afectat només una part de la població—, i que ho ha fet sempre utilitzant la intel·ligència, col·laborant amb els seus contemporanis i, sovint, imposant el «poder», i sempre n'ha sortit enfortida.

En aquest procés, hi ha una constant: la ciutat és per a l'espècie humana l'entorn «refugi»: el lloc on es concentren cada cop més persones i l'àrea adequada on, de manera contínua, es fan passos cap a nivells més alts de civilització. Com serà l'època postcoronavirus, quina forma i quines característiques tindrà la ciutat?

1. Traducció de l'article «La trasformazione della città dopo il coronavirus», *Il Manifesto* (en línia) (5 maig 2020), <<https://ilmanifesto.it/la-trasformazione-della-citta-dopo-il-coronavirus/>>.

Primer, fixem-nos en la ciutat durant l'epidèmia. La ciutat buida de gent fa impressió, perquè es nega una de les seves prerrogatives fonamentals: els carrers i les places com a llocs de socialització. Però gràcies a això les persones som conscients que una ciutat amb poca vida social és una contradicció en termes. Potser d'aquesta consciència poden sorgir comportaments diferents.

El segon aspecte que molts observadors remarquen és la netedat de l'aire i de l'aigua. El cel és transparent, les sortides i les postes de sol tenen uns colors sorprenents, els núvols, quan n'hi ha, ens semblen diferents. L'absència de vehicles, el tancament de moltes fàbriques o la reducció de la calefacció domèstica amb l'arribada del bon temps són elements que contribueixen a eliminar el boirum i que, per tant, l'aire sigui net.

Si tenim en compte que aquestes dues variables defineixen les ciutats durant l'epidèmia, des d'un punt de vista hipotètic, podem parlar sobre la possible transformació de la ciutat després d'aquesta. Però no ens hem d'enganyar, perquè, contràriament al que es voldria, la possibilitat que tot sigui com abans és ben real. Per què tot podria ser com abans?

Perquè em sembla que el Govern (l'Itàlia, però no tan sols aquest) té ganes de reactivar el procés productiu tal com era abans del coronavirus. A banda d'alguna declaració

genèrica, la idea és injectar recursos al sistema productiu perquè arrenqui una altra vegada.

A més, els programes de televisió, mentre lloen la ciutadania pel bon comportament i ens informen sobre el nombre de persones infectades, sobre el nombre de persones que són a la unitat de cures intensives i sobre el nombre de morts, alhora, ens injecten grans dosis de publicitat, tal com feien abans, i sobre els mateixos productes i els mateixos béns que abans.

Tot això, com abans, vol dir que es referma el liberalisme —amb el seu pla de producció econòmica—, es reprèn el consumisme irracional i tornen la gran desigualtat en la distribució de la riquesa, l'atur endèmic i la pobresa creixent.

I a la ciutat això significa que es recuperarà i augmentarà la mobilitat mecànica individual, tornarà la contaminació de l'aire, la població es distribuirà d'acord amb el principi de l'organització social de l'espai —determinada per la renda—, augmentaran les persones pobres que viuen al carrer, es continuaran perdent béns col·lectius, augmentaran els barris marginals i, a l'altra punta, hi haurà zones amb bones instal·lacions i bons serveis, on viuran només les persones que s'ho puguin permetre. Per no parlar de la gent que diu que és meravellós tornar a viure en petits pobles, però això deixem-ho estar.

Però encara podria ser pitjor. Amb l'excusa de l'epidèmia, s'està experimentant amb mecanismes de control de la població. Ara ens diuen que aquests instruments no impliquen identificació personal, m'ho crec, però em pregunto si, un cop provades, aquestes eines de control no s'aplicaran de manera general i secreta, per al «nostre» bé, i com a resultat se'ns privarà de quotes importants de llibertat. I, així, es construiran més parets invisibles.

Ens podríem imaginar la transformació de la ciutat en un sentit ecologista (no en la versió que considera l'ecologisme com una possibilitat de «negoci»). A Itàlia, però no tan sols aquí, hi ha la força, la cultura i, després del coronavirus, una opinió àmpliament positiva per a posar la transformació en marxa. Aquest camí no qüestiona el nostre sistema de producció econòmica (és una de les seves limitacions), sinó que, en el millor dels casos, en dirigeix la producció.

És evident que aquesta mena de solucions preveuen diferents línies d'estudi i és cert que el camí de l'ecologisme condueix cap a una millora de la ciutat, però no toca gaire els processos socials i productius.

Una tercera solució és la que s'anomena, genèricament, *socialista*. Un camí com aquest implica que cal fer canvis substancials en l'estructura econòmica i social.

Es tracta d'un punt de vista que posa èmfasi en els béns col·lectius, en detriment dels béns individuals, i que se centra a fer augmentar el nivell cultural de la població (aprenentatge permanent o, en anglès, *lifelong learning*), a fer realitat en tot moment una «bona vida» per a tothom, a desenvolupar una estructura de salut pública adaptada a les necessitats, a fomentar un sistema d'infraestructures de mobilitat eficient i eficaç, a treballar perquè l'entorn recuperi gran part de les opcions de la proposta ecologista a partir d'un principi d'igualtat que eviti qualsevol mena de discriminació.

Però el que passi depèn de nosaltres, de la voluntat de canvi que puguem introduir en el debat polític i cultural, i en l'organització dels sectors amb voluntat i capacitat de canvi. De fet, continuem perdent el temps i no sabem què hem de fer per a començar-nos a alliberar de certes cadenes.

INICIATIVES PER A UNA GESTIÓ DEL TERRITORI INNOVADORA

Ciutats dissenyades per a les persones: superilles a Barcelona

El programa «Superilles» és una eina per a reorganitzar la ciutat, perquè el vianant sigui el principal beneficiari de l'espai públic urbà, seguit de les bicicletes i el transport públic. Els objectius principals del programa «Superilles» són millorar les condicions ambientals de la ciutat, guanyar un espai públic de qualitat per a les persones i afavorir les funcions socials d'interacció, d'estada, de salut i d'esbarjo als carrers.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Ajuntament de Barcelona

Any

2018

Enllaços a referències rellevants

<https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/ca>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Barcelona és una ciutat densa i compacta, amb tots els beneficis que això comporta pel que fa a la necessitat de desplaçament i a l'eficiència en l'ús dels recursos naturals. No obstant això, la ciutat afronta importants reptes pel que fa a la contaminació de l'aire, la congestió del trànsit i

la necessitat d'augmentar espais verds, la qualitat dels espais de relació, etc. Reptes urbans que requereixen resolucions per a pacificar la ciutat i convertir-la en un lloc on viure. A més, la funció de reunió que sempre han tingut els carrers ha desaparegut, en gran part, per desenvolupar, gairebé de manera exclusiva, en la funció de desplaçament. Actualment, el 60% de l'espai públic de la ciutat està dedicat només als vehicles motoritzats i a funcionar com a zona de pas.

LA INICIATIVA

El programa «Superilles» sorgeix com una eina per a reorganitzar la ciutat perquè el vianant sigui qui té la veritable prioritat, seguit de les bicicletes i el transport públic. Els objectius principals són millorar les condicions ambientals de la ciutat, guanyar un espai públic de qualitat per a les persones i afavorir les funcions socials d'interacció, d'estada, de salut i d'esbarjo que tenen carrers. El concepte va ser ideat per BCNecologia, l'agència liderada durant dues dècades per Salvador Rueda i ara integrada a Barcelona Regional. La proposta inicial era crear cinc-centes tres superilles a tota la ciutat.

El concepte de les superilles no és res més que fer un pas més enllà per transferir la política d'illes per a vianants impulsada als anys vuitanta i noranta del segle xx cap a barris dominats pel vehicle privat, com ara l'Eixample.

Passeig del Portal de l'Àngel, Barcelona, 1979.
Font: «L'avet de Nadal del Portal de l'Àngel (1965-1988)», *Barcelofilia* (25 desembre 2010) (<http://barcelofilia.blogspot.com/2010/12/lavet-de-nadal-del-portal-de-langel.html>).

Portal de l'Àngel.
Font: Ajuntament de Barcelona.

Superilles al Poblenou.

Font: Ajuntament de Barcelona (<https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/ca/content/poblenou>).

Les superilles es configuren com a unitats urbanes constituïdes per la suma de diverses illes d'habitatges on es calmen els carrers per recuperar l'espai públic per als viants, el trànsit de motor és limitat i es prioritzen la mobilitat sostenible i l'espai compartit, verd i segur.

La implantació de les superilles requereix un canvi d'hàbits i un esforç addicional compartit. Per això, s'inicien iniciatives que proposin un debat profund sobre els usos que ha d'acollir l'espai públic, en un procés que condueixi la ciutadania a reapropiar-se'l. És un model obert, una transformació col·lectiva. Cada superilla la plantegen a cada zona els mateixos veïns, mitjançant processos participatius dissenyats per a definir, en conjunt, els problemes o els reptes, i trobar entre tots les solucions.

Fins ara, s'han desenvolupat projectes de reurbanització sota el paraigua del projecte «Superilles» en set districtes de la ciutat: Poblenou, Sant Antoni, Horta, Gràcia, les Corts, Sants i l'Eixample.

Actualment, l'Ajuntament de Barcelona aposta per un model que, principalment, fonamenta les directrius i els criteris en diferents plans i compromisos sectorials municipals: sobretot, en el Pla de Mobilitat Urbana 2013-2018, el principi del qual és organitzar la mobilitat de la ciutat en superilles. També, en el Compromís de Barcelona pel Clima, el Pla del Verd i de la Biodiversitat, el programa «Superilles 2012-2015» i les línies estratègiques del Programa d'Acció Municipal (PAM) 2016-2019. És a dir, la implantació de les superilles, tal com s'està desenvolupant ara, planteja com a referència principal el model integral de ciutat.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Els costos d'inversió necessaris per a crear espai públic sota el concepte de les superilles és variable i depèn, en

gran manera, de l'estàndard d'urbanització pel qual cada projecte individual pugui optar. Els primers projectes de superilla a Barcelona van optar per un model d'urbanisme tàctic de ràpida implantació i baix cost, que consistia a suprimir el trànsit viari mitjançant la disposició de mobiliari urbà de manera estratègica i mitjançant dissenys amb pintura sobre el paviment. En fases següents, s'ha optat per models més clàssics de convertir zones en espais per a viants, com ara la supercruïlla de Rosselló i Villarroel, o models mixtos, com ara els de la superilla de Sant Antoni.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

El canvi qualitatiu que aporten les superilles és que ara ja no solament es transformen per a viants els teixits urbans dels centres històrics, amb entorns monumentals i eixos comercials, sinó que aquest fenomen s'estén, també, a altres ciutats, per afavorir la vida quotidiana als barris, tal com estan fent ciutats metropolitanes que les han agafat com a referència, com ara Santa Coloma de Gramenet, que les ha començat a aplicar amb el nom *barris per a viants*, o Terrassa, que ha iniciat el projecte de duplicar les zones verdes per a viants el 2020, amb la «Revolució verda; un nou model de ciutat per moure'ns i viure millor».¹

Els grups de comerciants, en molts casos, troben moltes mancances a aquesta mena de projectes. Molt sovint, durant les consultes participatives, fan arribar la disconformitat amb la implementació del projecte, ja que pot generar dificultats a l'hora de fer arribar les mercaderies als establiments i pot comportar un obstacle per a l'arribada de clients atès que es perden llocs d'aparcament en alguns carrers del barri.

1. Josep Maria MONTANER, «Superilles catalanes», *Critic* (en línia) (27 novembre 2019), <<https://www.elcritic.cat/opinio/josep-maria-montaner/superilles-catalanes-42847>>.

Espais de reflexió urbana: la Marina de València

El 2016 el Consorci València 2007 va llançar un nou pla estratègic per impulsar tres missions principals a l'espai de la Marina de València: l'activació productiva d'un front marítim infrautilitzat, l'apropiació ciutadana del port vell de València i la gestió eficient d'una agència de desenvolupament. El principal objectiu era donar vida a unes instal·lacions infrautilitzades i construir-hi un espai comú per a la convivència i la innovació, on la creativitat, la cultura, la formació i l'emprenedoria social es retrobessin amb la nàutica, l'esport, el turisme i la gastronomia. El projecte s'emmarca en el context de l'estratègia europea per a l'exploració del potencial amagat de les economies blaves.

Localització

València

Qui ho impulsa

Consorci València 2007, institució pública constituïda com a aliança entre l'Administració general de l'Estat, la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de València, actual gestor i agència de desenvolupament de la Marina de València.

Any

2017-2022

Enllaços a referències rellevants

<http://www.lamarinadevalencia.com/>

<http://www.lamarinadevalencia.com/mreal/uploaded/transparencia/librillo-cast-web-B.pdf>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

La Marina de València és el port històric de València, convertit en 1 milió de m² d'espai públic obert a la innovació i a l'activitat nàutica.

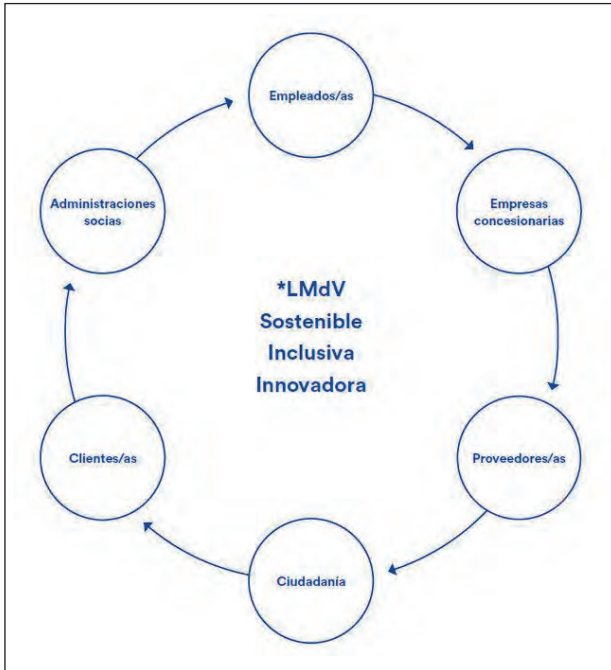
L'origen de la Marina de València és un petit escar, probablement, anterior a la conquesta de Jaume I. Des de llavors, ha crescut en companyia de la ciutat: a finals del segle xv es va construir el pont d'Assot i, amb el temps, es van aixecar les drassanes, els dics, els embullis i tot un llegat arquitectònic modernista, avui mirall de l'època daurada d'una València exportadora.

Ja consolidat com a port de mercaderies, la història més recent situa la Marina Reial Joan Carles I en el mapa mundial del turisme nàutic i de l'automoció. La Marina va heretar el llegat de diversos projectes de gran escala, com ara la 32a edició de la Copa Amèrica i el Gran Premi de

Fotografia aèria de la Marina de València.

Font: *El Confidencial* (https://www.elconfidencial.com/espana/comunidad-valenciana/2017-10-15/marina-de-valencia-silicon-vallet-tesla-hub-innovacion_1460875/).

Agents implicats de la Marina de València.
 Font: *La Marina de València. Informe de impacto* (en línia), vol. 2, març 2019 (https://www.lamarinadevalencia.com/mreal/uploaded/memoria_2018_web_esp_1.pdf).

Fórmula 1. Per promoure la candidatura com a seu de la Copa Amèrica, l'Estat, la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de la ciutat van crear el Consorci València 2007, un organisme que es va ocupar, també, d'executar les actuacions necessàries per a la competició esportiva.

Amb l'objectiu de desenvolupar un nou projecte de ciutat, estructural i econòmicament sostenible, que poten-

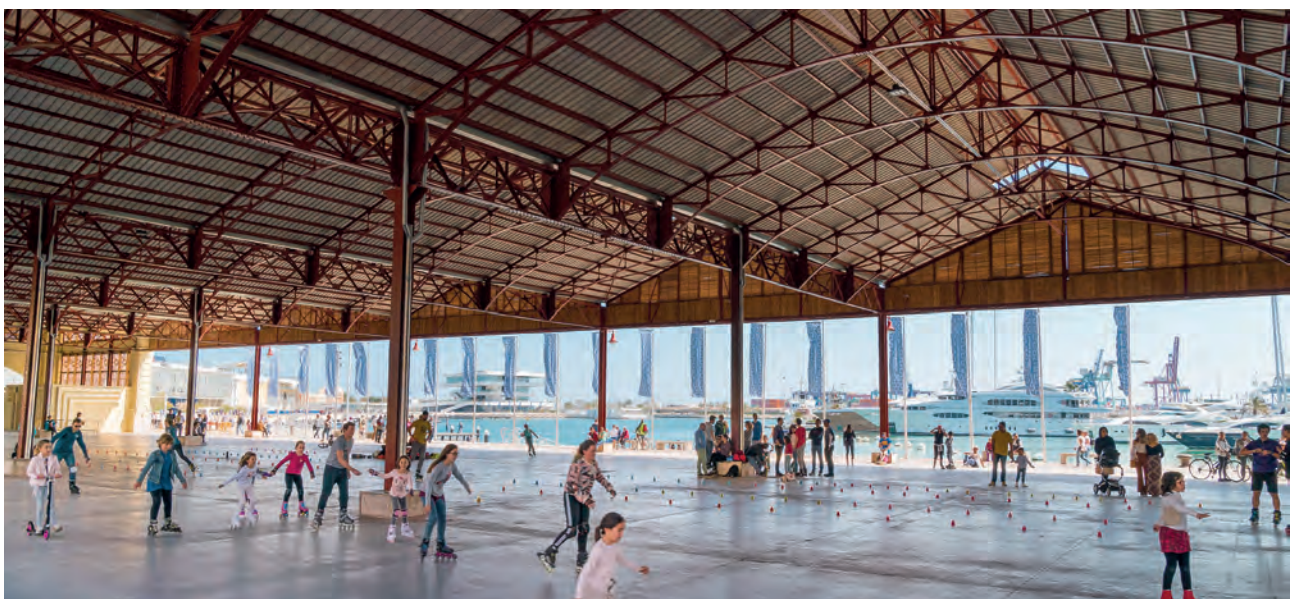
ciés l'espai port-ciutat com una àrea d'activitats ciutadanes, el 2016 el Consorci València 2007 va llançar un nou pla estratègic que es va allunyar del model empresarial que l'havia precedit.

LA INICIATIVA

El Pla Estratègic 2016-2021 de la Marina de València busca desenvolupar una visió a través de la qual la tradició i la creativitat impulsin la transformació de l'economia i de l'entorn urbà i cultural de la Marina. Amb aquesta visió, el pla planteja dos objectius principals: convertir la Marina en el motor del desenvolupament econòmic de la ciutat de València i crear espais públics sostenibles, inclusivius i dinàmics.

El punt de partida és un procés urbanístic i cultural per obrir la Marina a la ciutat, fer-la més accessible, ben connectada a la malla urbana, un espai atractiu i inclusiu per a celebrar-hi activitats ciutadanes, i també un espai productiu referent en la innovació i l'economia blava. Es persegueix convertir la Marina en una nova centralitat de València. A partir de 2016, s'inicia un procés d'activació social i apropiació ciutadana per mitjà de la programació d'activitats cíviques, cosa que permet recuperar la connexió port-ciutat, que amb els anys havia quedat desvirtuada.

La recuperació dels espais portuaris es porta a terme sota el concepte de la Marina com un banc de proves reals i un entorn d'experimentació (*living lab*) per a la innovació social i tecnològica, un punt de trobada (*hub*) d'emprenedoria en indústries creatives i culturals. Així, es preveuen diferents espais per a equipaments econòmics i d'innova-

Tinglao II.
 Font: *La Marina de València* (<https://www.lamarinadevalencia.com>).

ció, incloent-hi una llançadora d'empreses, una escola empresarial i una àrea específica per a empreses nàutiques. Hi ha una setantena de concessions i autoritzacions que donen cabuda en el front marítim a empreses de diferents sectors, des de la gastronomia i l'oci, fins a la cultura, la nàutica, la formació i la innovació. De forma creixent, la Marina vol atraure activitats econòmiques que capitalitzin el valor afegit específic de l'emplaçament a cavall del mar i del port.

El projecte busca una forta intersecció entre les activitats econòmiques i d'innovació, i l'espai públic ciutadà com a espai de lleure. Es treballa en l'enfortiment dels usos públics de la Marina i la seva dinamització; es busquen activitats que progressivament han de vincular-se, també, als objectius estratègics de la Marina mateix com a espai de creació social i d'economia blava.

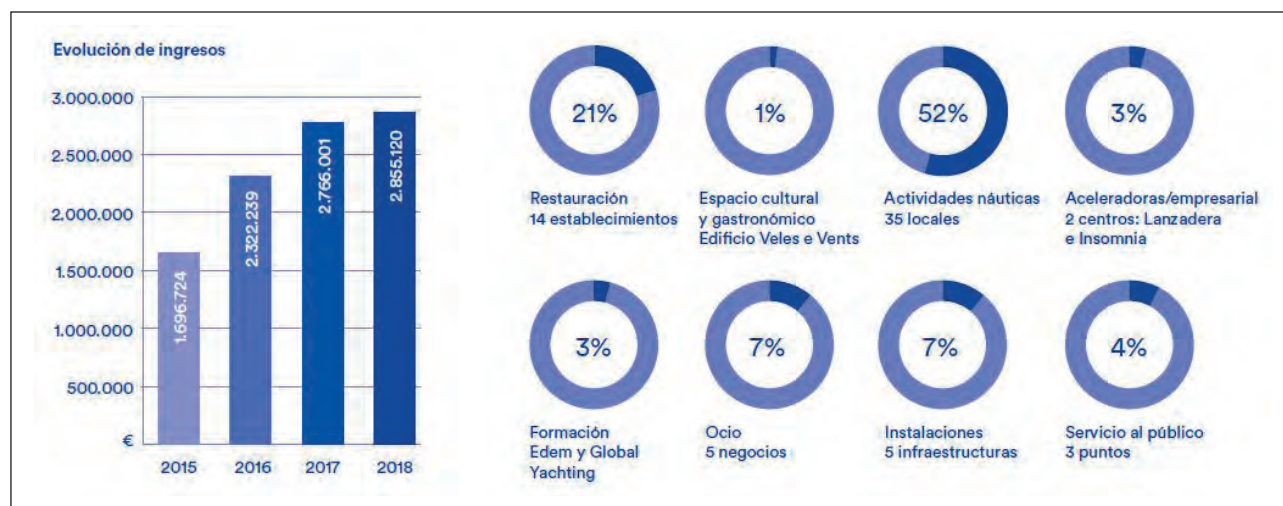
El port esportiu de la Marina té uns vuit-cents amarraaments, incloent-hi espais per al creixent mercat dels megaiots.

La Marina va obtenir el suport de l'Associació Internacional de Ciutats Portuàries que la va considerar un referent internacional d'integració port-ciutat i un organisme essencial per a la sostenibilitat dels espai portuaris.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

El Consorci València 2007 és una entitat de dret públic que obté finançament públic i de la Unió Europea (Fons Europeu de Desenvolupament Regional, FEDER). Des de la Conselleria d'Hisenda i Model Econòmic es regula i es concedeix subvencions directes al Consorci per a la promoció i foment d'activitats d'interès públic, sociocultural, econòmic o humanitari de la Comunitat Valenciana. Però també rep beneficis operatius resultat d'ingressos de l'explotació.

El gran repte del Consorci València 2007 durant els darrers anys ha estat superar el deute acumulat, de més de quatre-cents milions d'euros, derivat de les inversions fetes durant la dècada del 2000. El 2018, l'Estat va assumir el pagament del deute de tres-cents cinquanta milions d'euros i la resta es va establir que l'assumirien les tres administracions (l'Estat, el Govern valencià i l'Ajuntament de València) de manera proporcional, fet que va suposar un pas molt important per a sanejar l'economia de l'entitat, que avui dia assegura haver aconseguit ja gairebé la meitat dels objectius de l'estratègia d'activació productiva i apropiació ciutadana de la Marina amb beneficis operatius des de 2018.

Evolució d'ingressos 2015-2018.

Font: *La Marina de València. Informe de impacto* (en línia), vol. 2, març 2019 (https://www.lamarinadevalencia.com/mreal/uploaded/memoria_2018_web_esp_1.pdf).

Promoció de cooperatives d'habitatge. Concurs de solars per a construir habitatges en règim de cessió d'ús

Projecte que obre un concurs públic d'accés a solars perquè siguin destinats a cooperatives d'habitatges en règim de cessió d'ús. L'objectiu de la iniciativa és atorgar a entitats cooperatives del sector la capacitat de gestió, construcció i ús de sòl públic per a la construcció d'habitatges.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona, entitat de l'Ajuntament de Barcelona.

Malgrat que no han estat les promotores del concurs, cal tenir en compte el paper en el desenvolupament del model cooperatiu de cessió d'ús que han tingut entitats cooperatives com:

Sostre Cívic (www.sostrecivic.coop)

La Borda (www.laborda.coop)

Any

2017

Enllaços a referències rellevants

http://habitatge.barcelona/ca/noticia/construccio-de-110-pisos-nous-a-5-solars-municipals-amb-la-formula-de-cohabitatge_507353

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Per fer front a la situació d'emergència de l'habitatge, l'Ajuntament de Barcelona treballa no solament per atendre les persones amb ajuts i serveis específics, sinó també incrementant el parc públic d'habitatges. Així, en aquest sentit, el consistori aposta per una alternativa al model actual: la cooperativa d'habitatge en cessió d'ús, o cohabitatge.

El *cohabitatge* és una modalitat d'accés a l'habitatge que permet a una comunitat de persones viure en un edifici sense ser-ne les propietàries o les arrendatàries, per un termini de temps ampli —de cinquanta a cent anys— i a un preu inferior al del mercat.

El concurs de solars per a la promoció cooperativa d'habitatges en règim de cessió d'ús s'efectua dins dels límits municipals de la ciutat de Barcelona sota el paraigües de

Proposta per al carrer del General Vives realitzada per l'entitat adjudicatària Torrent Viu.
Font: Celobert (<https://celobert.coop/projacte/torrent-viu/>).

l'Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona.

Els solars que formen part del concurs són els següents (amb especificació del barri):

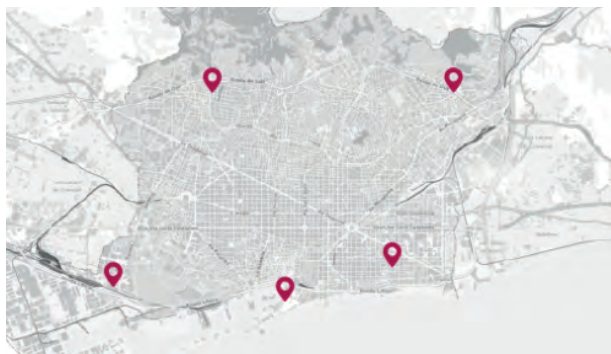
- Passeig de Joan de Borbó, 11 (la Barceloneta).
- Carrer d'Ulldecona, 26-28 (la Marina del Prat Vermell).
- Carrer del General Vives, 4-6 (Sarrià).
- Carretera de Sant Cugat, 66 (Sant Genís dels Agudells).
- Carrer del Pla dels Cirerers, 2-4 (Roquetes).
- Carrer d'Aiguablava, 74-76 (Trinitat Nova).
- Carrer d'Espronceda, 131-135 (Poblenou).

LA INICIATIVA

Atesa la dificultat per a accedir a l'habitatge que es produeix en el context metropolità i l'existència d'un interès creixent pels models d'habitatge cooperatiu en cessió d'ús i el cohabitatge, que es manifesta en la creació de diverses cooperatives o col·lectius amb voluntat d'esdevenir cooperativa, l'Ajuntament de Barcelona aposta per convocar un concurs públic que permeti cedir a aquests col·lectius un dret de superfície per un termini de setanta-cinc anys, per tal que, amb organització cooperativa, es construïxin edificis d'habitatges.

El règim cooperatiu de cessió d'ús es basa en l'autopromoció i l'autogestió de l'edifici d'habitatges resultants per part de la cooperativa. Des d'un punt de vista econòmic, els socis de la cooperativa (que en seran els futurs usuaris) abonen una entrada retornable per al capital social de la cooperativa i una quota per a l'ús dels habitatges, equiparable a un lloguer (no retornable). A la vegada, les cooperatives inclouen models de desenvolupament de l'habitatge que fomenten la convivència dins de l'edifici d'habitatges i potencien la creació i el gaudi d'un percentatge d'espais d'ús comú superiors als habituals (cohabitatge).

L'Ajuntament de Barcelona, per tal de potenciar l'expansió d'aquest model a la ciutat (ja hi havia exemples de promocions a la ciutat que seguien aquest model, desenvolupades per les cooperatives La Borda i Sostre Cívic), convoca aquest concurs públic, el qual obliga que els habitatges resultants obtinguin la qualificació corresponent com a habitatge de protecció oficial i estableix, com a criteris que cal tenir en compte per a l'adjudicació dels so-

Mapa de la situació dels solars d'habitatge cooperatiu en règim de cessió d'ús o de cohabitatge.

Font: Regidoria d'Habitatge i Rehabilitació de l'Ajuntament de Barcelona (<https://habitatge.barcelona/ca/accés-a-habitatge/cohabitatge>).

lars objecte del concurs, entre d'altres, la capacitat del projecte per a fer barri i relacionar-se amb l'entorn proper, la qualitat arquitectònica del projecte i els aspectes tècnics del model, així com la solvència i experiència de l'equip tècnic i dels responsables directes de la promoció dels habitatges.

El concurs plasmat en aquesta fitxa ha comportat l'adjudicació de cinc dels set solars que s'han licitat.

Els resultats finals del concurs són els següents:

Adreça del solar	Resolució
Passeig de Joan de Borbó, 11 (la Barceloneta)	La Xarxaire, SCCL
Carrer d'Ulldecona, 26-28 (la Marina del Prat Vermell)	Llar Jove, SCCL
Carrer del General Vives, 4-6 (Sarrià)	Torrent Viu, SCCL
Carretera de Sant Cugat, 66 (Sant Genís dels Agudells)	Ha quedat desert
Carrer del Pla dels Cirerers, 2-4 (Roquetes)	Associació Cohabitatge Cooperatiu
Carrer d'Aiguablava, 74-76 (Trinitat Nova)	Ha quedat desert
Carrer d'Espronceda, 131-135 (Poblenou)	Sostre Cívic, SCCL

Per tal d'optar a participar en el concurs, cada cooperativa havia de presentar el projecte de construcció d'habitatges, els plànols i el pla de funcionament, que s'havien d'adequar a les bases del concurs.

Promocions acceptades al Concurs d'Habitatge Cooperatiu en Règim de Cessió d'Ús a la Ciutat de Barcelona, 2017.
 Font: Info Barcelona. Ajuntament de Barcelona (https://www.barcelona.cat/infobarcelona/ca/construccio-de-110-pisos-nous-a-5-solars-municipals-amb-la-formula-de-cohabitatge_507353.html).

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Un dels principals esculls per a desenvolupar aquests projectes és l'alt cost del sòl en zones com Barcelona i les despeses associades a la construcció dels habitatges. Conscient d'aquesta dificultat, l'Ajuntament de Barcelona ha optat per desenvolupar aquest concurs, de manera que les cooperatives puguin accedir a un sòl que, d'una altra manera, els resultaria inabastable.

Tanmateix, la cooperativa adjudicatària s'ha d'encarregar d'obtenir el finançament per a promoure els habitatges cooperatius resultants. En aquest sentit, l'Ajuntament ha previst la possibilitat que la cooperativa hipotequi el dret de superfície per tal d'obtenir el finançament necessari per a les obres.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Malgrat que el concurs objecte d'estudi és una actuació limitada al municipi de Barcelona, es tracta d'una proposta d'interès que es pot aplicar en altres municipis de l'entorn metropolità, els quals es considera que tenen patrimoni municipal i recursos municipals per a desenvolupar un projecte tan important com aquest.

Aquesta iniciativa pretén estimular una forma alternativa d'habitatge, amb l'objectiu que el preu sigui més estable en el temps i, també, assequible (sempre partint de la cessió de l'ús i no de la venda).

A més, es preveu potenciar els espais comuns a l'habitatge i l'ús compartit en benefici de la comunitat (espais de

joc, menjadors col·lectius, etc.), partint de la idea de co-habitatge (*cohousing*).¹

Per tant, aquesta iniciativa resulta útil per a la ciutadania i per a l'Administració, tant des del vessant de fomentar l'accés a l'habitatge com des de la perspectiva de desenvolupar un model innovador que aporta novetats d'interès general pel que fa a les característiques de l'habitatge i a la manera de viure'l.

Des del punt de vista organitzatiu, es poden generar les

dificultats que afecten el desenvolupament de qualsevol projecte de caràcter col·lectiu (consens en el projecte en comú, distribució de rols, etc.).

Des del punt de vista administratiu, promoure de bell nou els habitatges cooperatius en cessió d'ús és un projecte innovador, que, com que no té una base legal que el suporti, topa amb dificultats de gestió, d'interpretació normativa, etc. Per tant, requereix un esforç d'implicació per part dels actors (tant particulars com de l'Administració) per a portar-lo a la pràctica.

1. Isabel MARTÍNEZ (2015), «El 'cohousing': otro modelo de vida para la vejez activa», *La Vanguardia* (en línia) (25 febrer), <<http://www.lavanguardia.com/vida/20150225/54427588357/cohousing-modelo-vida-vejez-activa.html>>.

El Sindicat de Llogateres defensa el dret a l'habitatge i el lloguer assequible

El Sindicat de Llogateres està format per un grup de veïnes i veïns de Barcelona que busquen impulsar un sindicat de llogateres i llogaters a la ciutat per defensar el dret a l'habitatge i a un lloguer assequible, estable, segur i digne. Els objectius d'aquesta iniciativa són defensar un lloguer just, lluitar contra l'abús immobiliari i defensar el dret a l'habitatge i pel dret a viure a la ciutat.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Ciudadans i ciutadanes individuals de Barcelona, creadors, posteriorment, del Sindicat de Llogateres.

Any

2017

Enllaços a referències rellevants

<https://sindicatdellogateres.org/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

El Sindicat de Llogateres neix en el si de la ciutat de Barcelona davant la imperiosa precarietat del sistema de lloguer d'habitatges i les poques garanties de futur que ofereix a la població.

Així, inicia l'activitat a la ciutat de Barcelona, però estén la influència, la divulgació i la lluita a totes les persones afins a les idees promulgades arreu del territori català.

El Sindicat de Llogateres funciona de manera assembleària i tant els membres afiliats com les persones que iniciaren el projecte són els promotors de totes les activitats i iniciatives ideades des que va néixer el Sindicat.

LA INICIATIVA

El Sindicat neix com una iniciativa transversal, però amb una clara consciència política i col·lectiva. La voluntat primordial és aglutinar els veïns i les veïnes que viuen o volen viure de lloguer, tant en habitatges del mercat privat com públics, per reivindicar conjuntament els seus drets i incidir en tots els àmbits administratius i de govern.

A través de l'organització i la mobilització, els veïns i veïnes volen donar resposta a les demandes creixents al voltant del lloguer mitjançant serveis d'assessorament sobre els seus drets i deures, i sobre les condicions contractuals dels lloguers (temporalitat, fiances, obres, condicions d'habitabilitat, manteniment, clàusules, etc.).

També busquen tenir incidència en qüestions més generals de caràcter normatiu, com ara la Llei d'arrendaments

Antonio Cansino

Sindicat de Llogateres.
Font: Antonio Cansino.

urbans (LAU) o el desenvolupament de mesures legislatives per controlar i limitar els preus del lloguer.

A partir d'aquestes idees, estableixen un compendi de deu propostes que consideren imprescindibles per a millorar la regulació actual en relació amb els lloguers i garantir el dret a l'habitatge:

1. Cal estabilitat i una durada més llarga dels contractes de lloguer per tal de desenvolupar projectes vitals. Proposen contractes de dotze anys per als habitatges que siguin propietat de grans tenidors i de sis anys per als de petits tenidors.
2. Els increments de les rendes de lloguer han d'estar subjectes a índexs objectius, com ara l'índex de preus de consum (IPC) o l'índex de tipus municipal, que tinguin en compte el cost de vida i no els interessos especulatiu del mercat.
3. La fiança per a arrendar un habitatge no pot ser superior a un mes de renda.
4. S'ha de crear un índex de preus de lloguer construït de manera participativa que permeti regular els preus i garantir el dret a l'habitatge de manera efectiva.
5. Les administracions públiques només han de promoure habitatge de lloguer de titularitat pública.
6. Les administracions públiques han d'estar obligades a real·lotjar les persones desnonades per la impossibilitat de pagar el lloguer.
7. Cal eliminar el règim especial tributari de les societats anònimes cotitzades d'inversió en el mercat immobiliari (SOCIMI).

8. Cal registrar de manera obligatòria tots els habitatges, els solars i les propietats verticals desocupades per un període superior a un any.

9. L'arrendador ha d'assumir la totalitat dels honoraris dels agents de la propietat immobiliària (API) o els administradors de finques.

10. Cal donar suport i consideració de legitimitat a la permanència a l'habitatge «en precari» quan el propietari hagi rebutjat la renovació del contracte, així com a l'ocupació de propietats verticals que estiguin buides.

Les primeres activitats del Sindicat durant l'estiu i la tardor de 2017 varen desenvolupar-se en l'ordre d'activitats següent:

— Primera Assemblea Oberta a l'avinguda de Mistral, maig de 2017. S'hi van construir un seguit de debats entorn de diferents eixos temàtics: «Ens compren l'edifici i ens fan fora», «Ens apugen el lloguer», «Se'ns acaba el contracte», «Els intermediaris ens estafen», «El meu pis cau a trossos» i «Un pis turístic més, una família menys».

— Es va enviar una carta a promotores de Sant Antoni el juny de 2017 per denunciar-ne activitats poc ètiques, així com la passivitat i manca de capacitat d'acció per part de l'Administració per a frenar l'explotació immobiliària.

— Segona Assemblea Oberta de Ciutat, jardins de Montserrat, juny de 2017. En aquesta assemblea es van dur a terme dues activitats de manera paral·lela: a) un taller sobre la Llei d'arrendaments urbans i b) un intercanvi d'experiències reivindicatives de persones afectades per processos d'expulsió veïnal. Els tallers sobre el marc legal es van repetir diverses vegades posteriorment.

Assemblea Oberta, 30 de juny de 2017.

Font: Sindicat de Llogateres (<https://sindicatdellogateres.org>).

Cartell de la Primera Assemblea d'Afiliats i Afiliades.
Font: Sindicat de Llogateres (<https://sindicatdellogateres.org/es/primera-assemblea-dafiliades/>).

— Intervenció a Betevé. Un dels portaveus del Sindicat de Llogateres va explicar la trajectòria i els objectius de l'entitat, 19 d'octubre de 2017.

— Primera Assemblea d'Afiliats i Afiliades, 4 de novembre de 2017. Espai on es tractaren els temes següents: «Funcionament del Sindicat», «Proposta de nova campanya» i «Organització entorn de la nova campanya».

— Formacions sobre la Llei d'arrendaments urbans.

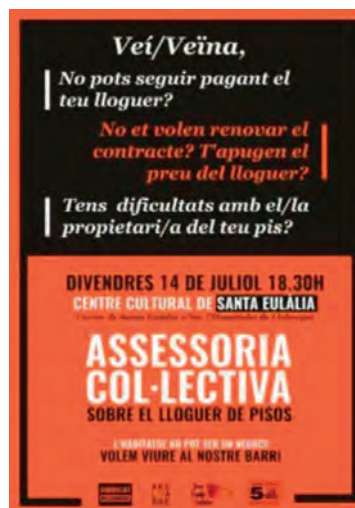
COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Les despeses relacionades amb el Sindicat es deuen, bàsicament, a l'estructura orgànica (persones alliberades i altres despeses de subministraments, gestoria, comunicació, etc.), a les assessories legals individuals i als tallers de formació.

Es preveu que la font de finançament principal del Sindicat siguin les quotes abonades per les persones afiliades (cinquanta euros per persona, excepte rebaixes per situacions de precarietat), un 25 % de la qual es destina a la Caixa de Resistència de l'entitat. En principi, es preveu que les subvencions que s'arribin a sol·licitar es destinin a investigacions, a projectes o a accions concretes.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

En tractar-se d'un moviment social format per la mateixa societat civil, les iniciatives i les activitats reivindicatives i de formació en la temàtica són extrapolables a qualsevol zona urbana on trobem persones afectades per problemes derivats de la precarietat del mercat de lloguer i de l'especulació associada a l'habitatge.

El cartell sobre una formació que es va dur a terme a l'Hospitalet de Llobregat.

Font: Sindicat de Llogateres (<https://sindicatdellogateres.org/es/autoforem-nos-per-empoderar-nos/>).

En aquest sentit, s'han creat seccions del Sindicat de Llogateres en diversos nuclis de l'entorn metropolità i al Vallès Occidental (Badalona, Terrassa, Sabadell), i també a Girona.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

El Sindicat és un espai i una plataforma des d'on es pot exposar i combatre el problema vinculat al dret a l'habitatge digne amb un lloguer just, i que permet establir un punt de lluita i reivindicació fins ara amb poca visibilització i capacitat d'acció dins de les nostres ciutats.

L'interès de l'entitat per al conjunt de la ciutadania és clar, ja que ajuda un sector de la població a fer-se present com a col·lectiu dins de la societat i és una plataforma per a fer arribar el problema a les administracions i altres col·lectius, per tal que tinguin en compte aquest sector en les seves polítiques públiques i actuacions.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Probablement, la dificultat relacionada amb el projecte és haver de gestionar un col·lectiu ampli de persones afiliades o amb interès pel tema, i acordar i executar unes línies d'actuació clares i unitàries. D'altra banda, en funció de l'abast i l'ambició de les accions i els projectes que es desenvolupin, pot ser necessari aprofundir en el treball de les vies de finançament.

Fundació Hàbitat3. Habitatge per a la inclusió social

La Fundació Hàbitat3 és una entitat privada sense ànim de lucre de gestió d'habitatges socials de lloguer destinats a projectes d'inclusió social. Els objectius d'aquesta iniciativa són facilitar l'adquisició d'habitatges o el seu ús amb l'objecte de destinar-los a persones amb risc d'exclusió social, cedir habitatges a entitats socials perquè els gestionin i actuar d'assessora i crear acords amb entitats del tercer sector social o amb administracions públiques per dur a terme programes d'acompanyament i d'inserció sociolaboral de les persones usuàries dels habitatges.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, Fòrum d'Iniciatives en Assistència i Gestió en Salut Mental a Catalunya, Associació Catalana de Llars de Salut Mental, Federació Catalana d'Entitats de Paràlisi Cerebral i Etiologies Similars, Federació Salut Mental Catalunya (Federació SMC), Federació Catalana d'Entitats d'Ajuda al Drogodependent, Coordinadora de Comunitats Terapèutiques, Pisos de Reinserció i Centres de Dia per a Drogodependents de Catalunya, Dincat i Cohabitac

Any

2014

Enllaços a referències rellevants

<http://habitat3.cat/>

<http://habitat3.cat/que-es-la-fundacio-habitat3>

<http://www.tercersector.cat/>

<http://habitat3.cat/transparencia>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

La Fundació Hàbitat3 exerceix les seves funcions principalment a Catalunya, però pot actuar a la resta del territori de l'Estat espanyol així com a escala internacional.

LA INICIATIVA

La finalitat principal de la Fundació és possibilitar el dret a l'accés a un habitatge digne a les persones més desfavorides i oferir, alhora, un pla d'acompanyament social que en faciliti la inclusió social.

Per donar compliment als seus objectius, la Fundació Hàbitat3 negocia amb propietaris d'habitatges buits —que poden ser administracions públiques, entitats financeres o altres propietaris privats— la posada a disposició d'aquests habitatges per al lloguer social. Les diverses formes d'obtenció d'aquests habitatges van des de la cessió d'ús fins al lloguer, la donació o la venda.

En el cas de les cessions d'ús, o del lloguer, la Fundació Hàbitat3 respon davant dels propietaris pel que fa als pagaments mensuals que es convinguin i també quant al bon ús dels habitatges, i assegura un retorn en perfecte estat quan s'acabi el període de cessió o de lloguer.

Els habitatges així obtinguts es destinen a les sol·licituds que la Fundació Hàbitat3 rep de les entitats integrants de la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya o d'administracions públiques, demandes que sempre han de ser per a donar allotjament a persones, a serveis residencials o a famílies amb dificultats. La Fundació Hàbitat3 també rep encàrrecs de gestió i supervisió social d'habitatges de lloguer social o d'inclusió.

Els promotors de la iniciativa

La Fundació va ser impulsada per la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya i, a part d'aquesta, també la constitueixen: la Federació Catalana d'Entitats de Paràlisi Cerebral i Etiologies Similars, la Federació Salut Mental Catalunya (Federació SMC), la Federació Catalana d'Entitats d'Ajuda al Drogodependent, el Fòrum d'Iniciatives en Assistència i Gestió en Salut Mental a Catalunya, l'Associació Catalana de Llars de Salut Mental i la Coordinadora de Comunitats Terapèutiques, Pisos de Reinserció i Centres de Dia per a Drogodependents de Catalunya, Dincat i Cohabitac, té vocació de permanència i es constitueix amb durada indefinida.

La Taula d'Entitats del Tercer Sector de Catalunya és la institució que representa el conjunt de les entitats socials catalanes. Agrupa trenta-cinc federacions i grans organitzacions del tercer sector social de Catalunya, les quals representen i aglutinen, en conjunt, més de tres mil entitats socials no lucratives. És una entitat declarada d'utilitat pública.

Les tres mil entitats socials que la Taula agrupa tenen la forma jurídica d'associacions, fundacions, cooperatives

Bloc d'habitatges de protecció oficial del carrer de Sant Eloi de Barcelona gestionats de manera íntegra per la Fundació. Font: Fundació Hàbitat3 (<https://www.habitat3.cat/>).

d'iniciativa social i empreses d'inserció, i actuen en l'atenció i la defensa dels drets socials de col·lectius molt diversos: infància i família, joves, persones immigrades, gent gran, discapacitats psíquics, físics i sensorials, drogodependents, persones amb dificultats per a accedir a un lloc de treball, persones sense sostre, etc.

La Taula d'Entitats del Tercer Sector treballa per donar visibilitat a l'esforç diari i constant del tercer sector social per defensar les persones i per resoldre les situacions de vulnerabilitat social que pateixen.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

La Fundació Hàbitat3 és de caire privat, però es regeix per la Llei 19/2013, de 9 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern. És per això que els documents pressupostaris i de convenis es poden consultar al seu web.

En termes tècnics, Hàbitat3 es finança a partir d'aportacions dels convenis signats, de la gestió de subvencions i

donacions, i de la facturació dels serveis prestats a les administracions o entitats sol·licitants.

A banda d'això, també obté finançament gràcies a la bonificació del Fons de Solidaritat, a l'explotació dels recursos d'anys anteriors, a l'amortització dels immobles i a la compra d'habitatges.

Pel que fa als costos, es divideixen entre el pagament de nòmines al personal administratiu i treballador de la Fundació, i les despeses generals i tributs relacionats amb la gestió dels habitatges en carter.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

L'activitat i les accions de la Fundació Hàbitat3 poden ser efectuades en qualsevol entorn on hi hagi administracions públiques, entitats financeres o propietaris privats que vulguin posar a disposició de la ciutadania habitatges en règim de lloguer social.

Actualment, la Fundació Hàbitat3 gestiona uns tres-cents vuitanta habitatges, on resideixen més de mil dues-cents persones.

També col·labora amb més de cent entitats socials, amb la Generalitat de Catalunya i amb uns deu ajuntaments en la gestió social d'habitatges de lloguer.

La gestió d'habitatges de lloguer social és una activitat complexa per la diversitat de situacions i per la necessitat de finançament per a fer viable l'activitat des d'un punt de vista econòmic.

Una dificultat que s'ha accentuat durant aquests anys és la de captar habitatges, tant per la no col·laboració del sector financer amb la cessió d'habitatges al tercer sector com per la pujada de preus del mercat de lloguer.

Models publicoprivats per a la reforma urbana a Santa Coloma de Gramenet. Prova pilot al carrer dels Pirineus

La prova pilot al carrer dels Pirineus forma part del Pla de Rehabilitació Municipal «Santa Coloma *renovem* els barris», un pla de rehabilitació i millora d'entorns urbans de la ciutat de Santa Coloma de Gramenet i d'habitatges construïts abans de 1980 amb deficiències estructurals. Entre els objectius d'aquesta iniciativa figuren la rehabilitació i conservació d'edificacions amb dèficits estructurals, la millora de la qualitat de vida dels habitants i la millora de l'entorn urbà de Santa Coloma de Gramenet.

Localització

Santa Coloma de Gramenet

Qui ho impulsa

Gabinet d'Acció Territorial i Àrea d'Urbanisme, Habitatge i Medi Ambient de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet

Any

Inici de 2013

Enllaços a referències rellevants

<https://www.gramenet.cat/ajuntament/arees-municipals/renovem-els-barris/>

<https://www.congresarquitectura2016.org/ca/content/cap-un-canvi-descala-la-rehabilitaci%C3%B3-renovem-els-barris-de-santa-coloma-de-gramenet>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

La ciutat de Santa Coloma de Gramenet està situada al nord-est de Barcelona i al nord-oest de Badalona, a la ribera del riu Besòs. Segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), l'any 2016 tenia 117.153 habitants. En termes urbanístics, només amb les dades disponibles de 2011, el nombre d'habitatges existents era de 48.515. La prova pilot del carrer dels Pirineus està pensada per a extrapolar-la a totes les zones de la ciutat de Santa Coloma que ho requereixin i que postulin edificacions que compleixin els requeriments per a ser inserides en el futur Pla de Renovació Municipal «Santa Coloma *renovem* els barris».

Edifici del carrer dels Pirineus abans i després de l'actuació.

Font: Rehacsa. Construcció i rehabilitació urbana: rehabilitació d'edificis, carrer dels Pirineus (<https://rehacsa.es/es/obras/calle-pirineos>).

LA INICIATIVA

El Pla de Rehabilitació Municipal «Santa Coloma *renovem* els barris» és un nou model per a millorar les condicions d’habitabilitat dels edificis residencials anteriors a 1980 amb deficiències de conservació i de manteniment, mitjançant la col·laboració publicoprivada entre l’Ajuntament i les comunitats de propietaris i residents. Preveu instaurar un seguit d’àrees de conservació i rehabilitació (ACR) en diferents punts de l’àmbit municipal de Santa Coloma de Gramenet.

El consistori actua com a promotor i mediador amb els veïns, adjudica els projectes tècnics i vetlla pel correcte desenvolupament dels treballs. També assumeix el pagament inicial de les obres i ofereix facilitats de desemborsament, una de les grans claus per a superar la reticència veïnal a escometre les obres. El projecte declara una àrea de conservació i rehabilitació, en què s’integra una trentena d’edificis per optar a ofertes més competitives i reduir costos, i el consistori assumeix, a més, el cost dels projectes tècnics.

La iniciativa està impulsada, principalment, per l’Administració local de l’Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, representada per l’Àrea d’Urbanisme, Habitatge i Medi Ambient; el Servei de Convivència, Desenvolupament Comunitari i Civisme; l’Activitat Econòmica i Hisenda, i l’Oficina Local d’Habitatge, que participen i intervenen en totes les fases del procés. D’altra banda, en tractar-se d’un projecte de finançament publicoprivat, les comunitats de propietaris i propietàries dels habitatges i edificacions participants han d’intervenir en la fase d’implementació.

La prova pilot, en la qual es basa aquest article, se centra en l’àrea del carrer dels Pirineus (mapes 1, 2 i 3). A partir de la

metodologia de la prova pilot, s’ha elaborat el Pla de Rehabilitació Municipal «Santa Coloma *renovem* els barris».

Seguidament, es presenta la relació dels diferents actors involucrats i el paper que tenen en la consecució del projecte:

NOM	TIPUS	FASE EN LA QUAL INTERVÉ	TIPUS D’INTERVENCIÓ
a. Ajuntament: Urbanisme i Habitatge, Convivència i Mediació, Economia i Hisenda, Oficina Local Habitatge	Administració local	Totes	Totes
b. Comunitats propietaris i propietàries	Altres	Implementació	Participant
c. Associació de veïns i veïnes Forido Alt	Entitats i associacions	Totes	Participant
d. Barcelona Regional	Entitats i associacions	Més d’una fase	Col·laborador
e. Escola Tècnica Superior d’Arquitectura de Barcelona (UPC)	Universitat	Diagnòstic	Col·laborador
f. Institut de Recerca Energètica de Catalunya (IREC)	Universitat	Diagnòstic	Col·laborador
g. Empresa Concurs Idees Studio Allegro Architects	Empresa	Disseny	Col·laborador
h. Empresa Contracte Serveis PCG Arquitectura e Ingeniería	Empresa	Implementació	Col·laborador
i. Contractista Obres REHACSA	Empresa	Implementació	Col·laborador
j. Consorci Metropolità de l’Habitatge (AMB)	Administració local	Implementació	Recursos financers (finançador)
k. Col·legi d’Arquitectes de Catalunya (COAC)	Entitats i associacions	Avaluació	Col·laborador

Actors que han intervingut en el Pla de Rehabilitació «Santa Coloma *renovem* els barris».

Font: Fitxa de reconeixement del Banc de Bones Pràctiques, Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet (https://www.gramenet.cat/fileadmin/Files/Ajuntament/millorem/RENOVEM_ELS_BARRIS.pdf).

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Els recursos econòmics de finançament del projecte de rehabilitació urbanística provenen de tres fonts diferenciades, que aporten, durant tot el període que duri l’actuació, la quantitat econòmica següent:

— L’Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, a partir de fons propis, 235.141,84 euros.

Mapa 1. Plànol de reconeixement de finques al carrer dels Pirineus, números parells. Font: AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET, «II. Plànols d’informació i delimitació de l’àrea», a Àrea de Conservació i Rehabilitació al carrer dels Pirineus (https://www.gramenet.cat/fileadmin/Files/Ajuntament/Informacio_urb/Gestio_Urbanistica/Exp_Gestio_Urbanistica/GU045_AC/GU045_AD_planols_informacio.pdf).

— Els propietaris, a partir de fons privats, 1.245.328,56 euros.

— El Consorci Metropolità de l'Habitatge, mitjançant subvencions públiques, 600.129 euros.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La voluntat de l'Administració és inserir aquesta iniciativa en el Pla de Barris i extrapolar la capacitat i l'agilitat jurídica i d'execució de les millores i rehabilitacions urbanístiques a qualsevol punt de la ciutat que ho requereixi.

Aquest article esmenta de manera especial l'ACR de la

prova pilot del carrer dels Pirineus, però, tal com s'exemplifica més amunt, el conjunt de les millores estan pensades per a diferents punts de la ciutat ja diagnosticats per l'òrgan competent.

Qualsevol millora urbanística de l'entramat urbà i la rehabilitació estructural de les edificacions envellides permeten millorar la qualitat de vida dels habitants d'aquestes i de l'entorn on es troben.

Gestionar les rehabilitacions d'un elevat nombre de finques i edificacions suposa la implicació de molts actors en el procés. La comunicació i la capacitat de gestió dels pressupostos són cabdals per a garantir l'èxit absolut de la intervenció.

Mapa 2. Plànol de reconeixement de finques al carrer dels Pirineus, números imparells.

Font: AJUNTAMENT de SANTA COLOMA de GRAMENET, «II. Plànols d'informació i delimitació de l'àrea», a Àrea de Conservació i Rehabilitació al carrer dels Pirineus (https://www.gramenet.cat/fileadmin/Files/Ajuntament/informacio_urb/Gestio_Urbanistica/Exp_Gestio_Urbanistica/GU045_AC/GU045_AD_planols_informacio.pdf).

Mapa 3. Plànol de reconeixement de finques al passatge dels Pirineus i al passatge de Sant Pasqual.

Font: AJUNTAMENT de SANTA COLOMA de GRAMENET, «II. Plànols d'informació i delimitació de l'àrea», a Àrea de Conservació i Rehabilitació al carrer dels Pirineus (https://www.gramenet.cat/fileadmin/Files/Ajuntament/informacio_urb/Gestio_Urbanistica/Exp_Gestio_Urbanistica/GU045_AC/GU045_AD_planols_informacio.pdf).

Fomentant la identitat de barri. Educar en urbanisme a l'Escola Baloo de Montbau

«Educar en urbanisme i amb urbanisme a les escoles» és una iniciativa d'educació i de formació que difon l'urbanisme i les diferents característiques d'aquest entre col·lectius d'estudiants de primària. Així, adapta els continguts i la complexitat dels conceptes, i treballa de manera pràctica amb documents gràfics i d'identificació cartogràfica. La proposta es complementa amb conferències informatives sobre l'entorn urbà dirigides a les persones que viuen al barri on es desenvolupa el projecte. Entre els objectius d'aquesta iniciativa hi ha fer que els infants siguin participants de l'urbanisme de l'entorn més immediat i quotidià, portar la complexitat de l'urbanisme a la pedagogia de les aules i difondre la realitat urbana entre la ciutadania que en forma part.

Localització

Barri de Montbau, a Barcelona

Qui ho impulsa

El promotor principal és l'urbanista Fidel Vázquez, junt amb el claustre que forma l'equip educatiu de l'Escola Baloo, de titularitat pública, del barri de Montbau. Aquest és el primer centre educatiu on es plasmen les diferents activitats i conferències del projecte «Educar en urbanisme i amb urbanisme a les escoles».

Any

Curs acadèmic 2016-2017

Enllaços a referències rellevants

<https://unitevamontbau.wordpress.com/2017/10/11/educar-en-urbanismo-y-con-urbanismo-en-la-escuela-baloo-de-montbau/>

El barri de Montbau, amb vistes al parc de Collserola.

Font: uniteva.montbau (<https://unitevamontbau.wordpress.com/2017/10/11/educar-en-urbanismo-y-con-urbanismo-en-la-escuela-baloo-de-montbau/>).

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

«Educar en urbanisme i amb urbanisme a les escoles» és un projecte extrapolable a qualsevol entorn urbà en què hi hagi infants, carrers i escoles.

La primera acció s'ha dut a terme a l'Escola Baloo del barri de Montbau, al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona.

De gran importància per a aquest projecte són l'entorn i la realitat urbanística del barri de Montbau, projectat el 1957 pel Patronat Municipal de l'Habitatge amb l'aprovació d'un pla general d'ordenació del territori junt amb la implicació de diverses cooperatives d'habitatge. A partir de 1961, se'n va iniciar la construcció en dues fases.

L'entorn urbà on es troba l'escola fa la funció de frontissa entre la ciutat de Barcelona i el parc natural de Collserola. Es pot entendre la situació del barri com una porta real de Collserola, amb uns límits molt clars entre l'Hospital de la Vall d'Hebron i la zona universitària de Mundet. Entre la ronda de Dalt i el mateix parc de Collserola. El fet que el barri es construís en dues fases mostra una diferenciació urbanística que permet enriquir el projecte pedagògic amb els alumnes.

LA INICIATIVA

«Educar en urbanisme i amb urbanisme a les escoles» neix gràcies a l'arquitecte Fidel Vázquez i a la comunitat d'aquest amb el claustre educatiu de l'Escola Baloo, d'educació primària, del barri de Montbau.

El projecte capitalitza el patrimoni urbanístic i arquitectònic del barri com a material pedagògic a les aules, i contribueix a la presa de consciència per part dels alumnes pel que fa als valors i a les singularitats existents, i a enfortir el seu vincle amb el barri.

La iniciativa es du a terme per primera vegada durant l'any escolar 2016-2017 al curs de quart de primària de l'Escola Baloo del barri de Montbau.

L'escola, pel model educatiu i per l'entorn singular al barri de Montbau, ofereix una gran oportunitat per convertir l'urbanisme en un instrument pedagògic per als infants. Així, l'objectiu principal és implicar l'alumnat, amb l'ajuda del professorat i les famílies, en la consciència del fet urbà i de la creació col·lectiva de la ciutat per entendre la importància dels elements urbans que hi intervenen:

— L'espai públic de la ciutat, el lloc on ens relacionem (carrers, places, parcs...).

— L'ordenació dels edificis i l'arquitectura, allà on vivim i treballem.

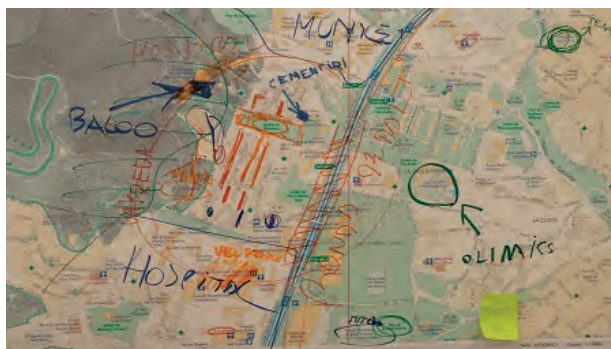
Escola Baloo Montbau.

Font: uniteva.montbau (<https://unitevamontbau.wordpress.com/>).

— Els edificis d'equipaments d'interès general, com, per exemple, hospitals, escoles, biblioteques, mercats...

D'aquesta manera, s'involucren els infants en un programa de treball que comença amb una presentació del barri a l'alumnat i al professorat implicats directament en el curs, i, a continuació, en tres sessions, se'ls proposa que creïn ells mateixos de manera col·laborativa un quadre amb els conceptes bàsics de l'urbanisme, així com un procés d'identificació cartogràfica de diferents elements urbans del barri, una sortida pel barri per tal de fer-se fotos amb l'urbanisme i, finalment, una exposició en què els infants expliquen l'urbanisme del barri a altres nens i nenes de l'escola i a les famílies.

Així, els infants es divideixen en grups de treball amb la tasca d'identificar un dels segments urbanístics treballats a les sessions pràctiques (límits físics del barri, topografia, diferenciació entre la part pública i la privada, espai públic, equipaments d'interès general, usos privats...) i, per tal de fer-ho més amè i que els resulti interessant, se'ls demana que elaborin reportatges fotogràfics dels elements identificats.

Detall de la identificació d'elements urbanístics de Montbau, elaborat per un dels grups de treball.

Font: uniteva.montbau (<https://unitevamontbau.wordpress.com/2017/10/11/educar-en-urbanismo-y-con-urbanismo-en-la-escola-baloo-de-montbau/>).

Part del resultat exposat a l'Escola Baloo.

Font: uniteva.montbau (<https://unitevamontbau.wordpress.com/2017/10/11/educar-en-urbanismo-y-con-urbanismo-en-la-escuela-baloo-de-montbau/>).

El projecte es complementa a la darrera sessió amb dues conferències addicionals. A la primera part és quan els infants que han fet el curs, amb l'ajuda de la persona que fa de guia/urbanista de barri, expliquen a altres nens i nenes de l'escola, que potser l'any que ve faran el curs, com veuen l'urbanisme del barri i fan propostes per millorar-lo. A la segona part, oberta a la resta de professorat i famílies de l'escola, l'urbanista Fidel Vázquez ofereix un simposi i un recorregut per la història i l'evolució urbanística del barri de Montbau.

Programació de la primera acció de la iniciativa a l'Escola Baloo

— 10 de març de 2017. Contacte previ amb la direcció del centre i el professorat.

— 17 de març de 2017, primera sessió. «Què creiem que és l'urbanisme?».

— 31 de març de 2017, segona sessió. Passeig pel barri i *selfies* amb l'urbanisme.

— 12 de maig de 2017, tercera sessió. Primera part: els infants expliquen l'urbanisme del barri a altres nens i nenes, i a les famílies.

Conclusions del projecte

Els infants van fer un exercici d'avaluació i van aportar propostes d'elements que mancaven al barri, i van demanar més espais amb sales grans per a activitats i esdeveniments en grup, llocs on poder anar a jugar amb videojocs i llocs per deixar les bicicletes al carrer. Alhora, van expressar el desconcert per la inexistència d'estacions del servei de Bicing. Aquesta darrera reivindicació va servir per a reconèixer i parlar de la topografia en

pendent del barri i de les dificultats per a implantar una parada de Bicing, així com del fet que les parts de Barcelona amb una topografia més pronunciada no tenen presència d'un gran nombre d'estacions de Bicing, tot al contrari que les zones amb menys pendent i més properes al mar.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

En aquest primer cas pilot, el cost de la iniciativa va ser, bàsicament, el que tenia l'escola per imprimir material de cartografia en format A1 i suport rígid apte per tal de fer sessions de treball amb l'alumnat a classe. També, en el moment de la sortida al barri, material per a fer fotografies, com ara tauletes o altres dispositius.

Pensant en futures rèpliques de la proposta, potser caldria incloure-hi els costos de la dedicació d'un tècnic que faci de guia/urbanista de barri i que prepari la informació relativa al barri en estudi, a més del temps destinat a les sessions preparatòries amb el centre educatiu i el temps de l'horari escolar amb els nens i les nenes que formin part del curs.

Els impulsors pensen en vies de finançament d'aquesta mena d'activitats a partir del pressupost de l'escola o bé buscar subvencions públiques, especialment, les convocatòries municipals per a projectes socials, educatius o culturals.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

«Educar en urbanisme i amb urbanisme a les escoles» és un projecte extrapolable a qualsevol entorn urbà en què hi hagi infants, carrers i escoles. La primera acció s'ha dut a terme a l'Escola Baloo del barri de Montbau, al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona, però la iniciativa té una

gran capacitat d'adaptació a qualsevol barri o zona urbana. Alhora, gràcies a la facilitat de programar sessions pràctiques de treball i d'adaptar-les a les capacitats i aptituds dels infants, aquest projecte té molta capacitat de reconversió i és viable en qualsevol entorn.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

El principal atractiu d'aquest projecte és que acostua el camp de l'urbanisme als infants i joves, que no acostumen a involucrar-se en els processos de planificació i urbanització de l'entorn. També, que enforteix el lligam de l'alumnat amb el barri. Així, esdevé una important eina pedagògica per a deselititzar un camp moltes vegades exclusiu de les administracions i d'entorns jurídics i arquitectònics com és l'urbanisme.

Dificultats tècniques i administratives previstes

La principal dificultat que presenta el projecte és inserir-lo dins del programa pedagògic i educatiu del centre, ja que les diferents sessions pràctiques i de conferències es duen a terme en horari lectiu, i cal arribar a un consens i trobar un espai que permeti dur a terme la iniciativa.

D'altra banda, el fet que la primera edició d'aquest projecte es dugui a terme en un barri com el de Montbau permet observar com es mouen i interaccionen els infants amb l'entorn urbà, i, en aquest sentit, cal professorat i/o voluntaris i voluntàries que estiguin amb cada grup de treball i duguin a terme un seguiment enriquidor.

Eixample Respira és una plataforma veïnal, apartidista, de l'Eixample de Barcelona que lluita per la millora de la qualitat de l'aire del districte i per fer incidència política sobre la problemàtica.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Veïns i veïnes del districte de l'Eixample de Barcelona

Any

2019

Enllaços a referències rellevants

Pàgina web: <https://www.eixamplerespira.com/>

Twitter: @eixrespira

Instagram: @eixamplerespira

Facebook: Eixample Respira

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Des de l'any 2010, al districte de l'Eixample se sobrepassen de manera sistemàtica els nivells legals de diòxid de

nitrogen (NO₂), és a dir, els registres estan molt per sobre del que marca la normativa europea i dels nivells màxims exigits per l'Organització Mundial de la Salut.

L'Eixample és el districte més poblat de Barcelona, amb una densitat de població de les més altes d'Europa: 356,3 habitants/ha. Al districte hi ha cinquanta-tres escoles bressol, quaranta-set escoles infantils i de primària, trenta-dos centres d'educació secundària, de batxillerat i de formació professional, i una escola d'educació especial.

Segons l'informe de salut de l'Agència de Salut Pública de Barcelona, al districte, la causa principal de mort entre els homes és el càncer de pulmó, la malaltia isquèmica del cor (inclou angina de pit i infart cardíac) i la malaltia cerebrovascular (inclou ictus), i entre les dones, el càncer de mama, el càncer de pulmó, la demència senil i l'Alzheimer.

És per això que la plataforma Eixample Respira exigeix a l'Administració pública —Ajuntament de Barcelona, Generalitat de Catalunya i Govern de l'Estat espanyol— una solució immediata per a aquest greu problema de salut pública.

Tall al carrer d'Aragó de Barcelona a càrrec de la plataforma veïnal.
Font: Eixample Respira (<https://www.eixamplerespira.com/>).

Reunió dels membres de la plataforma veïnal.
Font: Eixample Respira (<https://www.eixamplerespira.com/>).

LA INICIATIVA

Eixample Respira és una iniciativa sorgida el febrer de 2019 que agrupa veïns i veïnes del districte preocupats pels nivells de contaminació i de soroll, i pel fet de viure envoltats d'autopistes urbanes.

Els principals objectius de l'entitat és sensibilitzar sobre aquesta qüestió i divulgar-la entre els veïns i veïnes. I, en segon terme, fiscalitzar i pressionar les diferents administracions (Ajuntament, Àrea Metropolitana de Barcelona [AMB], Generalitat i Govern de l'Estat espanyol) per tal que es trobin les solucions adequades com més aviat millor.

La plataforma s'organitza en set comissions de treball:

- Comunicació: gestiona les xarxes socials i la relació amb la premsa.
- Domassos: gestiona la impressió i distribució dels domassos.
- Accions: gestiona les accions i protestes al carrer.
- Entitats: estableix relacions amb altres entitats del barri.
- Escoles: prepara accions dirigides a les famílies.
- Salut: estudia com afecta la salut la contaminació.
- Fiscalització: control/examen de l'acció de govern en mesures contra la contaminació.

Durant el segon quadrimestre del 2019 la plataforma va elaborar una carta dirigida a l'Ajuntament de Barcelona

signada per més d'onze mil set-cents persones; ara està penjada al web oficial de l'entitat.

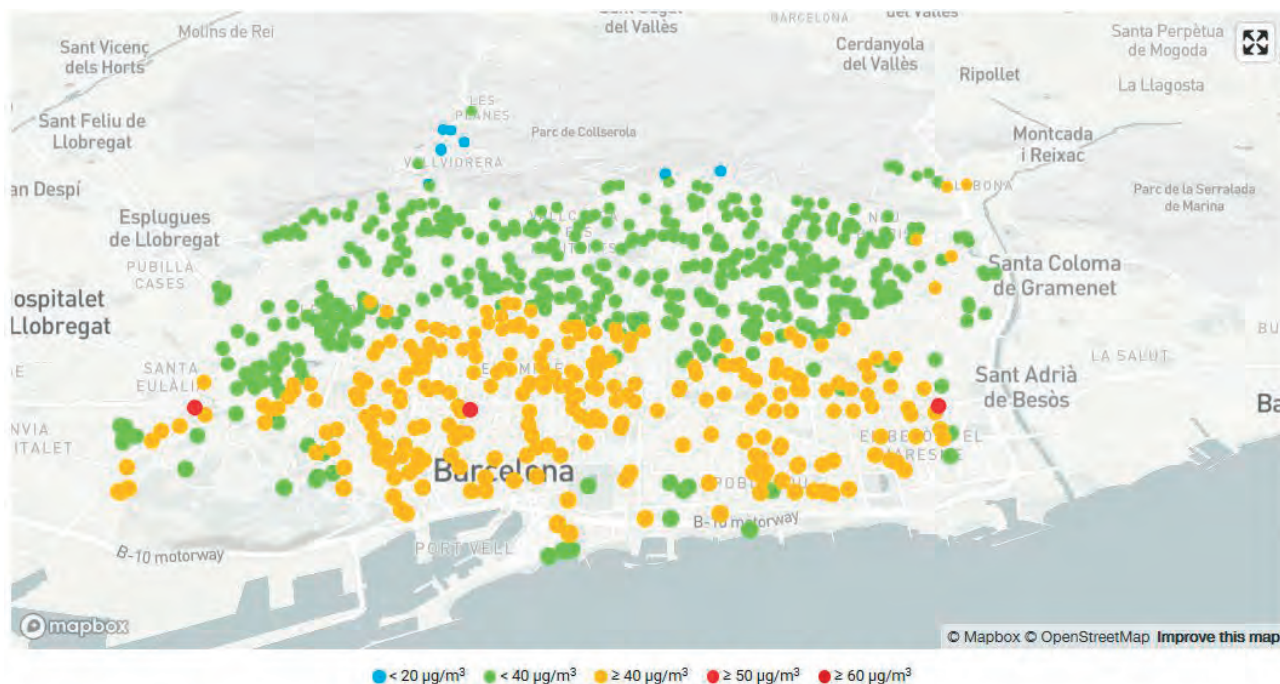
Eixample Respira també ha distribuït més de set-cents domassos entre el veïnatge per tal de reclamar una millor qualitat de l'aire.

Font: Eixample Respira (<https://www.eixamplerespira.com/>).

A més, el juny del 2019 es va celebrar la primera protesta veïnal. Més de cent persones van protestar al carrer d'Urgell amb l'avinguda de Roma.¹ Al llarg de tot el 2019, la plataforma va estar molt activa, va emetre comunicats de premsa i va fer xerrades col·loqui amb la col·laboració

1. Consulteu la notícia a «La plataforma Eixample Respira es manifesta per denunciar els efectes de la contaminació» (en línia), BTV (26 juny 2019), <<https://beteve.cat/medi-ambient/plataforma-eixample-respira-manifestacio-denunciar-efectes-contaminacio-governos/>>. I, també, a Eixample Respira #RecuperemLaCiutat (@eixrespira), «Prou contaminació! Menys cotxes, més salut! Reportatge del TN migdia de TV3:», Twitter, 2 juliol 2019, 12.49 h.

#	ESCOLA	DISTRICTE	ETAPES	MITJANA NO ₂
1	● Sant Gabriel (MAPA)	SANT MARTÍ	INFANTIL + PRIMÀRIA + SECUNDÀRIA	53.01 µg/m ³
2	● Garbiñe (MAPA)	SANTS-MONTJUÏC	INFANTIL + PRIMÀRIA	51.00 µg/m ³
3	● STUCOM (MAPA)	CIUTAT VELLA	BATXILLERAT	50.75 µg/m ³
4	● Brasil (MAPA)	SANT MARTÍ	INFANTIL + PRIMÀRIA	49.95 µg/m ³

Mapa dels nivells de contaminació atmosfèrica a les escoles de Barcelona.

Font: *Nivells de contaminació atmosfèrica a les escoles de Barcelona* (<https://contaminacio.barcelona/2020/01/20/escoles-i-contaminacio/>).

de diferents entitats de l'àmbit de l'educació i la recerca. Fins i tot, va desenvolupar el web *Contaminació Barcelona*² per informar dels alarmants nivells de contaminació atmosfèrica a les escoles de Barcelona i fer ressò de la manca de normativa, ja que no hi ha una legislació específica que reguli la qualitat de l'aire a les escoles.

Aquesta innovadora i divulgadora eina genera un mapa elaborat a partir de dades recollides de manera horària per Lobelia Earth, que, en col·laboració amb l'agència de meteorologia holandesa, recull informació del monitoratge de l'aire i la complementa amb altres dades, com ara la meteorologia, la densitat de trànsit, la densitat de població i les emissions industrials. L'eina demostra que l'any 2018 el 30 % de les escoles de Barcelona superaven, en horari escolar, els nivells de contaminació recomanats de mitjana anual.³

La plataforma, conjuntament amb un grup de mares i pares de diferents escoles de Barcelona, van fer pública la *Carta de les escoles de Barcelona per un aire net*, a la qual s'han adherit cent tretze centres educatius de Barcelona i

que preveu un seguit de mesures per a fer front a la contaminació al voltant d'aquests centres:

1. Reducció dràstica de trànsit al voltant dels centres escolars.
2. Eliminació de les places d'aparcament (incloent-hi les motos a la vorera) als accessos als centres, tot incrementant l'espai dedicat als vianants i a les zones verdes.
3. Promoció del transport públic i la mobilitat activa (és a dir, caminar, desplaçar-se en bicicleta, patinet, etc.) per a anar a l'escola i tornar a casa, i fer ús de camins escolars lliures de fums i de perills, que fomentin la salut i l'autonomia de l'alumnat.
4. Auditoria individualitzada als centres escolars per a abordar amb mesures paliatives la problemàtica de la contaminació atmosfèrica, tant en els accessos com a l'interior dels centres.
5. Neteja de les aules una vegada finalitzat l'horari escolar (obertura de les finestres) i fer servir productes de neteja ecològics.

2. <https://contaminacio.barcelona/2020/01/20/escoles-i-contaminacio/>.

3. <http://www.contaminacio.barcelona>.

6. Campanyes d'informació i de conscienciació entre la comunitat educativa (professorat, alumnat i famílies) de les implicacions que tenen per a la salut els alts nivells de contaminació als centres escolars.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Eixample Respira no és una entitat legalment constituïda, desenvolupa les accions gràcies a la iniciativa i al treball desinteressat de les persones que en formen part.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Eixample Respira centra l'actuació en un potent i exhaustiu procés participatiu veïnal que pot ésser reproduït completament en qualsevol altre territori o municipi.

Aquesta plataforma veïnal ha esdevingut un dels referents més actius a l'hora de defensar els interessos comuns dels veïns i veïnes del barri de l'Eixample en la reivindicació de solucions a les administracions competents per a reduir el volum de trànsit a la ciutat de Barcelona.

«Junts fem barri»: pressupostos participatius a Gavà

L'Ajuntament de Gavà, amb la voluntat d'avançar cap a un urbanisme social i de conversa, va impulsar el 2014 el programa «Junts fem barri» amb una doble finalitat: desenvolupar projectes de millora de l'espai públic en l'entorn general del municipi i, concretament, a escala de barri, i al mateix temps, promoure un procés participatiu en el qual la ciutadania expressés l'opinió per decidir quins han de ser els projectes prioritaris que en aquest àmbit es portaran a terme.

Localització

Gavà

Qui ho impulsa

Ajuntament de Gavà

Any

2014

Enllaços a referències rellevants

www.habitat3.cat/transparencia

https://participa.gavaciutat.cat/uploads/decidim/attachment/file/45/Informe_final_JFB.pdf

<https://www.gavajove.cat/junts-fem-barri>

<https://elbruguersdigital.cat/premi-per-al-junts-fem-barri/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

La iniciativa s'emmarca en el municipi de Gavà, situat al sud del Baix Llobregat, entre el massís del Garraf i el delta del Llobregat, i limita amb els municipis de Sant Climent de Llobregat, Viladecans, Castelldefels, Sitges i Begues. Segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), l'any 2017 hi vivien 46.266 habitants.

Cal destacar que la ciutat de Gavà té un terme municipal integrat per zones de platja, zones forestals i un nucli urbà diferenciats, alhora que hi ha diversos elements limítrofs, com ara la carretera C-32, que divideix la part de platja del municipi, o les infraestructures ferroviàries de Renfe, que travessen el nucli urbà.

LA INICIATIVA

«Junts fem barri» és una proposta de l'Ajuntament de Gavà per centrar-se en un urbanisme social amb la finalitat de desenvolupar projectes de millora de l'espai públic, tant pel que fa a l'entorn general del municipi com a escala de barri.

Així, es busca promoure un procés participatiu en el qual la ciutadania aporti l'opinió per decidir els projectes prioritaris que s'han de dur a terme a la ciutat.

Actuació de millora de l'espai públic al Parc del Mil·lenni a Gavà, fruit d'un procés participatiu dut a terme el 2015.

Font: *Territori i Ciutat* (Diputació de Barcelona) (maig 2016), núm. 57: *Junts fem barri, programa participatiu per millorar l'espai públic de Gavà. Camí cap a un urbanisme social* (<https://www.diba.cat/web/seep/butlleti-territori-i-ciutat/-/newsletter/53616886/57/73525943/junts-fem-barri-programa-participatiu-per-millorar-l-espai-public-de-gava-cami-cap-a-un-urbanisme-social>).

«Junts fem barri» s'inicia el 2014, però l'èxit de la primera edició ha propiciat la programació de més consultes anuals. Aquest projecte beu directament de la iniciativa prèvia «L'alcaldeessa als barris».

L'objectiu principal és desenvolupar accions de millora de l'espai públic i que els ciutadans i ciutadanes de Gavà proposin, votin i decideixin quins han de ser els projectes executats dins del pressupost.

El procés participatiu es desenvolupa en dues fases: recopilació de propostes i votacions.

En la primera fase de recopilació de propostes, l'Ajuntament va plantejar un total de vint-i-vuit accions d'acord amb les necessitats detectades pels serveis tècnics municipals i altres propostes que entitats i col·lectius havien demanat per diverses vies a l'Ajuntament.

Al llarg d'aquesta fase, es van rebre tres-centes noranta-cinc propostes ciutadanes, vint-i-tres de les quals es van acceptar, d'acord amb els objectius previs de viabilitat i necessitat.

En la segona fase de votacions i prioritització, els habitants de Gavà podien emetre el vot a través del portal web municipal o en algun dels vint punts de votació habilitats a les regidories de barri. Es podien votar fins a

cinc projectes, amb una valoració d'1 a 5 en funció de la prioritització.

El resultat van ser vint projectes de millora urbana de la ciutat consultables a la pàgina web de *Junts fem barri*.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

En tractar-se d'una iniciativa pública, el projecte s'emmarca en una partida pressupostària de l'Ajuntament de Gavà de 500.000 euros.

L'import màxim per acció s'establia en 35.000 euros, cosa que permetia, així, diversificar la quantitat i la tipologia d'actuacions.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

«Junts fem barri» centra l'actuació en un potent i exhaustiu procés participatiu que pot ésser exportat completament en qualsevol altre territori o municipi.

Atorgar la veu cantant de part de la despesa pressupostària a la població esdevé un element de gran interès per tal de garantir un espai públic d'acord amb les necessitats reals de la població que hi viu.

«Rubí brilla»: millora de l'eficiència energètica

El 2011 neix el projecte «Rubí brilla» arran de l'annexió del municipi al Pacte d'Alcaldes el 2008. El Pacte d'Alcaldes és un compromís per a augmentar l'ús d'energies renovables als municipis fins a un 20 % l'any 2020, reduir un 40 % el nivell d'emissions i augmentar l'eficiència energètica un 40 % l'any 2030. La voluntat municipal va fer créixer aquest projecte en un enfocament transversal i integral. El projecte se centra a promoure tot un conjunt d'acions de diferents àmbits d'ús de les energies renovables i a avançar en l'eficiència energètica com a factor de millora de la competitivitat i de millora ambiental del territori.

Localització

Rubí

Qui ho impulsa

Àrea de Desenvolupament Econòmic Local de l'Ajuntament de Rubí. A més, el projecte disposa d'una xarxa d'empreses col·laboradores externes per a dur a terme els projectes relacionats (Promocions Urbanes de Rubí, SA, empreses de Rubí, del sector de l'energia eficient i les energies renovables) i associacions empresarials (Micro, Petita i Mitjana Empresa de Catalunya [PIMEC], Cecot, cambres, etc.), així com centres de recerca i formació (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya [ICGC], Universitat Politècnica de Catalunya [UPC], Parc de Recerca de la Universitat Autònoma de Barcelona [PRUAB] i Consell Superior d'Investigacions Científiques - Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial - Universitat de Barcelona [CSIC-IIIÀ-UB]), altres agents públics (escoles municipals, entitats esportives del municipi i administra-

cions locals, supramunicipals i regionals) i entitats veïnals i del tercer sector.

Any

Des del 2011 fins avui

Enllaços a referències rellevants

https://www.rubi.cat/ca/ajuntament/projectes-estrategics/rubibrilla?set_language=ca

Pla Director de Rubí Brilla: <https://www.rubi.cat/fitxers/documents-ok/area-de-planificacio-estrategica-promocio-economica-i-govern/rubi-brilla-documents/161123Pla-directorRBVersio1.1Documentcomplet.pdf>

Twitter: <https://twitter.com/rubibrilla?lang=en>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

El projecte s'emmarca en els límits municipals de Rubí, una ciutat de la comarca del Vallès Occidental, que està entre les ciutats més industrials de Catalunya, tant pel que fa a superfície industrial com a percentatge de sector industrial respecte del conjunt dels sectors, i que té actualment uns 75.000 habitants.

LA INICIATIVA

Els objectius que persegueix la iniciativa són els següents:

— Reduir o eliminar la dependència energètica exterior.

Un projecte de sostenibilitat energètica impulsat des d'un ajuntament amb un enfocament transversal.

Font: Plataforma ZEO (<https://plataformazeo.com/rubi-brilla-proyecto-model-sostenibilitat-energetica-ciutats/>).

- Millorar la competitivitat d'empreses i indústries.
- Erradicar la pobresa energètica.
- Generar noves modalitats de consum responsable.
- Reduir al mínim les emissions contaminants del municipi.
- Difondre el concepte *cultura energètica*.
- Empoderar la ciutadania en qüestions energètiques.

«Rubí brilla» és un dels projectes estratègics que impulsa l'Ajuntament de Rubí i té com a objectiu que la ciutat esdevingui un referent nacional i internacional en eficiència energètica i ús d'energies renovables en entorns industrials, comercials i domèstics, com a factor de millora de la competitivitat i de millora ambiental del territori.

La proposta neix de la voluntat de l'Ajuntament de Rubí de fer extensius a tots els sectors els objectius de reduir emissions adquirits mitjançant el compromís del Pacte d'Alcaldes: incrementar un 20 % l'ús d'energies renovables, augmentar un 20 % l'eficiència energètica i reduir un 20 % les emissions de CO₂; tot això, abans de l'any 2020.

Des de l'any 2008 el municipi treballa de manera activa per aconseguir el compromís signat. Conseqüentment, va posar en marxa el Pla d'Acció d'Energia Sostenible (PAES) i, paral·lelament, va aprovar les línies de l'estratègia municipal a mitjà i a llarg termini, definides a l'Acord pel Desenvolupament Econòmic i Social (ADES), aprovat el 2009.

Com a resultat d'aplicar amb èxit les mesures del PAES a l'Ajuntament i d'apostar des d'un punt de vista estratègic pels sectors econòmics de l'eficiència energètica i de les energies renovables, com a sectors connectors de creixement present i futur, sorgeix el projecte estratègic i de ciutat «Rubí brilla», que integra les accions pròpies del PAES, però que també ha engegat noves accions dirigides no tan sols al mateix Ajuntament i a les seves infraestructures i equipaments, sinó a tots els altres àmbits de la ciutat: la indústria, el comerç, el sector domèstic i la mobilitat.

El Pla Director Rubí Brilla 2016-2019 estableix un seguit d'accions en àmbits, algunes de les més destacades són:

- Energies renovables a l'Ajuntament: consumir energia renovable i augmentar els punts de producció local d'aquesta mena d'energia.
- Instal·lació d'estacions de recàrrega solar: construir instal·lacions de càrrega ràpida per a vehicles elèctrics als principals aparcaments de la ciutat.
- «Comerç sostenible»: orientar el comerç de la ciutat cap a un model de negoci responsable pel que fa a l'ús de l'energia, a la gestió de residus i a la venda de productes de proximitat i/o ecològics.
- Assessorament energètic a famílies i «Energia per a tothom»: ajudar les famílies que pateixen pobresa energètica a reduir la despesa energètica i garantir el mínim confort a la llar.
- Projecte 50/50 a les escoles: l'Ajuntament torna a les escoles l'estalvi energètic que aconseguixin mitjançant un canvi d'hàbits i de comportament respecte de l'ús de l'energia.

Inauguració oficial de la tercera estació de recàrrega solar de Rubí. Font: Ajuntament de Rubí (<https://www.rubi.cat/ca/actualitat/noticies/rubi-estrena-la-tercera-fotolinera-per-a-vehicles-electrics>).

— Grup de compra agregada (indústries i comerços): agrupació d'empreses que compren energia de manera conjunta amb l'objectiu d'estalviar costos i millorar la competitivitat.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Els recursos econòmics necessaris per a la implementació, el seguiment i l'assoliment del Pla Director Rubí Brilla aprovat eren de 747.743 euros per al 2017. No obstant això, als pressupostos anuals de l'Ajuntament per al 2017 només se'n van pressupostar 190.441 euros.

A banda d'això, el projecte també obté un percentatge de finançament extern del pressupost municipal, ja que els recursos per a garantir les funcions de l'equip «Rubí brilla» i per a executar les diferents accions varien en funció de la tipologia del projecte i/o l'activitat d'aquest. En termes tècnics, «Rubí brilla» es finança a partir d'aportacions dels convenis signats i la gestió, mitjançant subvencions locals, supramunicipals i estatals, o convocatòries de programes europeus. A través de la difusió del Pla Director Rubí Brilla i la promoció de la participació i les relacions internacionals, se cerquen els recursos econòmics per a desenvolupar-lo.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Es tracta d'un projecte conegut arreu d'Europa i amb una important voluntat d'aplicar en l'administració pública local de la resta de l'Estat espanyol (fins a vint municipis han manifestat la voluntat d'aplicar algunes de les accions).

«Rubí brilla» és una eina per a empoderar la ciutadania en qüestions energètiques, com a bé universal i d'interès

Escola energèticament sostenible en el marc de la iniciativa «Rubí brilla».

Font: Ajuntament de Rubí (<https://www.rubi.cat/es/actualidad/noticias/las-escuelas-de-rubi-ahorran-en-energia-casi-el-doble-que-el-curso-anterior>).

general. A més, d'acord amb l'estratègia energètica de la Unió Europea i la gestió dels fons europeus per al període 2014-2020, s'adopta una naturalesa de dalt cap a baix (*bottom-up*) de les accions, és a dir, que es comença a aplicar en l'àmbit local i, després, al regional i a l'estatal. Per aquesta raó, es considera que els ajuntaments són els primers actors en el progrés de l'eficiència energètica.

Un altre atractiu d'aquest projecte és l'acostament a la transparència i l'obertura dels projectes perquè la ciutadania prengui part en les decisions que l'afecten.

La principal dificultat que es presenta amb aquest projecte és la manca de coordinació entre totes les àrees de l'Ajuntament i una ferma aposta pressupostària.

Som Energia. Cooperativa de consum d'energia verda

Som Energia és una cooperativa de consum d'energia verda sense ànim de lucre que treballa per impulsar un canvi de model energètic i assolir un model 100 % renovable. Les activitats principals són generar i comercialitzar energia 100 % renovable.

Localització

Parc Científic i Tecnològic de Girona

Qui ho impulsa

Iniciativa impulsada per exalumnes i professors de la Universitat de Girona, la cooperativa es va constituir l'11 de desembre de 2010 amb cent cinquanta persones sòcies. Va ser creada per Gijsbert Huijink i un conjunt d'alumnes i exalumnes de la Universitat de Girona. Actualment, manté el funcionament gràcies a l'Assemblea de Sòcies i el Consell Rector.

Any

Desembre de 2010

Enllaços a referències rellevants

<https://www.somenergia.coop/ca/>

<https://blog.somenergia.coop>

<http://www.elmundo.es/papel/lideres/2016/01/10/568fab2de2704eff7b8b4632.html>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Som Energia actua a tot el territori de l'Estat espanyol per mitjà de la constitució de grups locals encarregats de dur a terme l'activitat de la cooperativa en una zona en concret.

Actualment hi ha grups locals a:

— Andalusia (Granada i Sevilla).

— Aragó.

— Balears (Mallorca, Menorca i Eivissa).

— Catalunya (Alt Penedès, Baix Llobregat, Baix Montseny, Barcelona, Cerdanyola, Lleida, Maresme, Ripollès, Sabadell i Terrassa).

— País Basc (Bilbao).

Convocatòria de l'Assemblea General de Som Energia 2018.

Font: Blog de Som Energia, 2018 (<https://blog.somenergia.coop/som-energia/asamblea-general/2018/05/convocatoria-asamblea-general-de-som-energia-2018/>).

- Galícia.
- Illes Canàries (La Palma i Tenerife).
- Madrid (Alcalá de Henares i Madrid).
- Navarra.
- La Rioja.
- València (Alacant, Castelló i València).

LA INICIATIVA

Som Energia és una cooperativa sense ànim de lucre amb plena personalitat jurídica i amb responsabilitat limitada dels socis i sòcies pel que fa a les obligacions socials.

Així, el seu objectiu és comercialitzar i produir energia elèctrica i calorífica provinent de fonts d'energia renovables. En primera instància, Som Energia produeix energia elèctrica en instal·lacions de generació a partir de fonts renovables, finançades amb aportacions econòmiques voluntàries dels socis i sòcies.

Pel que fa al transport i a la distribució, s'efectua mitjançant la xarxa de transport (alta tensió, propietat de Red Eléctrica de España [REE]) i la xarxa de distribució (baixa tensió, propietat de les empreses distribuïdores). Ambdues xarxes formen part del mercat elèctric regulat, en què no actua la cooperativa.

En referència a la comercialització d'electricitat verda, Som Energia gestiona, compra i factura l'electricitat que usen els socis i sòcies amb el servei contractat. Tota aquesta electricitat està certificada segons els certificats de garantia d'origen de la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC), que determina que prové de fonts d'energia renovables.

Pel que fa al funcionament intern, Som Energia és una iniciativa cooperativista amb seu a Girona. Està formada per socis i sòcies que en el moment de la inscripció fan

una aportació inicial al capital social per tal de garantir l'existència i el bon funcionament del projecte.

Aquest funcionament es du a terme mitjançant un sistema assembleari amb veu i vot de tots els socis i sòcies. Alhora, els socis i sòcies escullen el Consell Rector, que s'encarrega d'implementar les directrius marcades per l'Assemblea respectant els valors recollits als Estatuts de la cooperativa. Els càrrecs són voluntaris no remunerats.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

El finançament es basa plenament en les aportacions voluntàries al capital social dels socis i sòcies, i en els rèdits obtinguts dels projectes en els quals la cooperativa intervé.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La creació d'un gran nombre de grups locals i de cooperatives energètiques de les mateixes característiques arreu de l'Estat espanyol denota la gran capacitat d'aplicació de la iniciativa en altres entorns i àmbits.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

Permet obtenir un subministrament elèctric 100% provinent d'energies renovables i invertir en nous projectes col·lectius de generació d'energia renovable.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Bàsicament, les dificultats tècniques i administratives de la iniciativa són les que es desprenen del seu ràpid creixement en passar de zero a setanta mil contractes mensuals d'energia verda en només set anys, una facturació anual que ja supera els trenta milions d'euros, a més de les diverses plantes de producció pròpia d'energia solar, hidràulica i biogàs de què disposa al llarg del territori.

«Viure de l'aire del cel», EOLPOP, cooperativa de gestió d'aerogeneradors

EOLPOP és una cooperativa de gestió d'aerogeneradors d'energia eòlica, amb l'objectiu de fomentar l'ús de l'energia eòlica i facilitar la gestió d'un aerogenerador en col·lectivitat.

Imatge promocional de la iniciativa «Viure de l'aire del cel».

Font: Viure de l'aire (<https://www.viuredelair.cat/ca/el-projecte/qui-pot-participar.html>).

Localització

Pujalt (Alta Anoia)

Qui ho impulsa

Eurosolar Catalunya (secció local d'Eurosolar - Associació Europea per les Energies Renovables)¹

Any

- Llançament de la idea: març de 2009
- Inici del projecte: gener de 2012
- Posada en funcionament del projecte: març de 2018

Enllaços a referències rellevants

<http://www.viuredelair.cat>

Vídeo de presentació del projecte «Viure de l'aire del cel»:
<https://vimeo.com/42755107>

Twitter: <https://twitter.com/viuredelair>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

L'indret per a impulsar el projecte «Viure de l'aire del cel» va ser un petit municipi de la comarca de l'Anoia, Pujalt. El terme de Pujalt té una extensió de 31,72 km² i està situat al límit de la província de Barcelona, a la zona geogràfica de l'Alta Segarra, dins de l'altiplà de Calaf, però pertany a la comarca de l'Anoia. Des d'un punt de vista geomorfològic, està situat a la depressió Central Catalana, en un altiplà d'uns 750 metres d'altitud, i el turó on s'assenta el poble de Pujalt està a 768 metres, essent una de les cotes més altes del terme municipal.

Un altre fenomen característic d'aquesta zona és el vent, molt present tant pel que fa a intensitat com pel que fa al territori exposat. Per a aprofitar aquest recurs, a l'Alta Anoia s'han instal·lat diversos parcs eòlics, un dels quals es troba a Pujalt. Aquest factor va ser decisiu per a la ubicació de l'aerogenerador del projecte, a més de la proximitat a la xarxa de distribució elèctrica ja existent i de l'accés a la infraestructura mitjançant la xarxa viària.

LA INICIATIVA

L'objectiu de «Viure de l'aire del cel» és facilitar que les persones procedeixin a l'apropiació social de la tecnologia eòlica, de manera que contribueixin a la democratització dels sistemes energètics.

Es tracta del primer projecte comunitari d'energia eòlica de l'Estat, que promou la instal·lació d'un aerogenerador Enercon E-103 EP2 de 2,35 MW al municipi de Pujalt (l'Alta Anoia), de propietat compartida entre la ciutadania.

Actualment, hi ha 615 persones, entitats i petites i mitjanes empreses inscrites al projecte, amb uns compromisos d'aportació de gairebé 2.800.000 euros.

El projecte està obert a qualsevol persona física, família o entitat sense ànim de lucre, i també a la participació de petites empreses. A partir d'aquí es fa una estimació de l'energia que requereix el soci o sòcia, i quant ha d'invertir per a cobrir les seves necessitats. L'aportació mínima equival a la necessària per a generar 1.000 kWh/any d'electricitat neta i verda com a mínim. La màquina, de 2,7 megawatts, té unes aspes de 122 metres i té una vida estimada d'uns vint anys.

El projecte va començar a gestar-se el 10 de març de 2009 durant el vint-i-cinquè aniversari de la inauguració pública del primer aerogenerador modern connectat a la xarxa de Catalunya.

En aquest esdeveniment, la secció local d'Eurosolar - Associació Europea per les Energies Renovables, d'Eurosolar Catalunya, va presentar la iniciativa «Viure de l'aire del cel», que consistia a instal·lar un aerogenerador de propietat compartida amb la ciutadania.

1. <http://www.energiasostenible.org/ca/eurosolar/quienessomos.html>.

Visita a Pujalt dels membres del projecte «Viure de l'aire del cel», el 25 de novembre de 2017.

Font: Viure de l'aire (<https://www.viuredelair.cat/ca/el-projecte/evolucio-en-imatges.html>).

D'aquí neix EOLPOP, SL, cooperativa que ha estat la responsable de trobar un emplaçament adient, encarregar el projecte i redactar els acords amb els propietaris del terreny i amb l'Ajuntament de Pujalt.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Gairebé deu anys després d'iniciar el projecte, el 2019, el primer aerogenerador del país comprat entre particulars es va connectar a la xarxa i va aconseguir tots els diners per a completar el seu finançament: 2,8 milions d'euros aportats per 610 participants,² entre particulars, entitats i petites i mitjanes empreses.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La creació d'un gran nombre de grups locals i de cooperatives energètiques de les mateixes característiques arreu de l'Estat espanyol en els últims anys denota la gran capacitat d'aplicació de la iniciativa en altres entorns i àmbits.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

La democràcia energètica es basa a aprofitar les fonts d'energia locals al servei de la població local per a crear riquesa local.

D'altra banda, permet obtenir un subministrament elèctric 100 % provinent d'energies renovables i invertir en nous projectes col·lectius de generació d'aquesta classe d'energia. A més, promoure el desenvolupament d'energies renovables a llarg termini tindrà una important influència sobre els preus futurs de l'energia. La creixent

generació d'energia èdica farà que els preus de l'energia elèctrica es redueixin. Així mateix, suposa un estalvi substancial d'emissions de CO₂ anuals en comparació del cas en què l'electricitat s'hagués generat en una central tèrmica.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Les principals dificultats per a dur a terme el projecte van ser:

- La complexitat administrativa-burocràtica per a disposar de les corresponents autoritzacions de l'Administració.
- La manca d'un marc regulador que afavoreixi de manera ben clara els projectes d'energia comunitària.
- La complexitat reguladora del procediment de connexió a la xarxa i de fer l'alta com a generador.

Base i carcassa de l'aerogenerador.

Font: Fotografia de Francesc Rosell, 25 de novembre de 2017, Viure de l'aire (<https://www.viuredelair.cat/ca/el-projecte/evolucio-en-imatges.html>).

2. https://www.eldiario.es/ballenablanca/transicion_energetica/primer-aerogenerador-comprado-completar-financiacion_1_1766497.html.

De residu a recurs: cooperativa Rconnecta

Rconnecta és una cooperativa que treballa l'economia circular i col·laborativa, fent un especial incís en l'àmbit de la reutilització per donar una oportunitat al residu i, en alguns casos, arribar més enllà transformant-lo en productes.

Localització

Barcelona

Qui ho impulsa

Entitat privada

Any

2020

Enllaços a referències rellevants

<https://www.rconnecta.cat/>

<https://rconnecta.negocio.site/>

<https://www.linkedin.com/in/rosa-maria-sabat-alejandre-09976783/?originalSubdomain=es>

<https://pamapam.org/ca/directori/rconnecta-sant-andreu/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

El present model econòmic d'«extreure, produir, malgastar»¹ està arribant ja al límit.² A Europa, només s'aprofita el 5 % del valor original dels materials i de l'energia utilitzats, fet que posa de manifest la importància de prendre en consideració la sostenibilitat en les estratègies empresarials, els models de negoci i el disseny de productes i serveis.

Un nou model d'economia està en el punt de mira de les polítiques europees. A finals de desembre de 2015 la Comissió Europea va impulsar el paquet d'economia circular amb les fites per al 2030 següents:

— Reduir a la meitat el malbaratament d'aliments.

— Augmentar fins al 65 % el reciclatge de residus municipals.

— Augmentar fins al 75 % el reciclatge de residus d'envasos.

— Limitar al 10 % els residus destinats a l'abocador.

Totes aquestes mesures són clau per a avançar cap a una economia més competitiva, responsable i circular per al progrés del benestar social. Això implica dissociar l'activitat econòmica del consum de recursos finits i eliminar els residus del sistema des del disseny. Partint d'una transició a fonts renovables d'energia, el model circular crea capital econòmic, natural i social, i es basa en tres principis:

— Eliminar residus i contaminació des del disseny.

— Mantenir productes i materials en ús.

— Regenerar sistemes naturals.

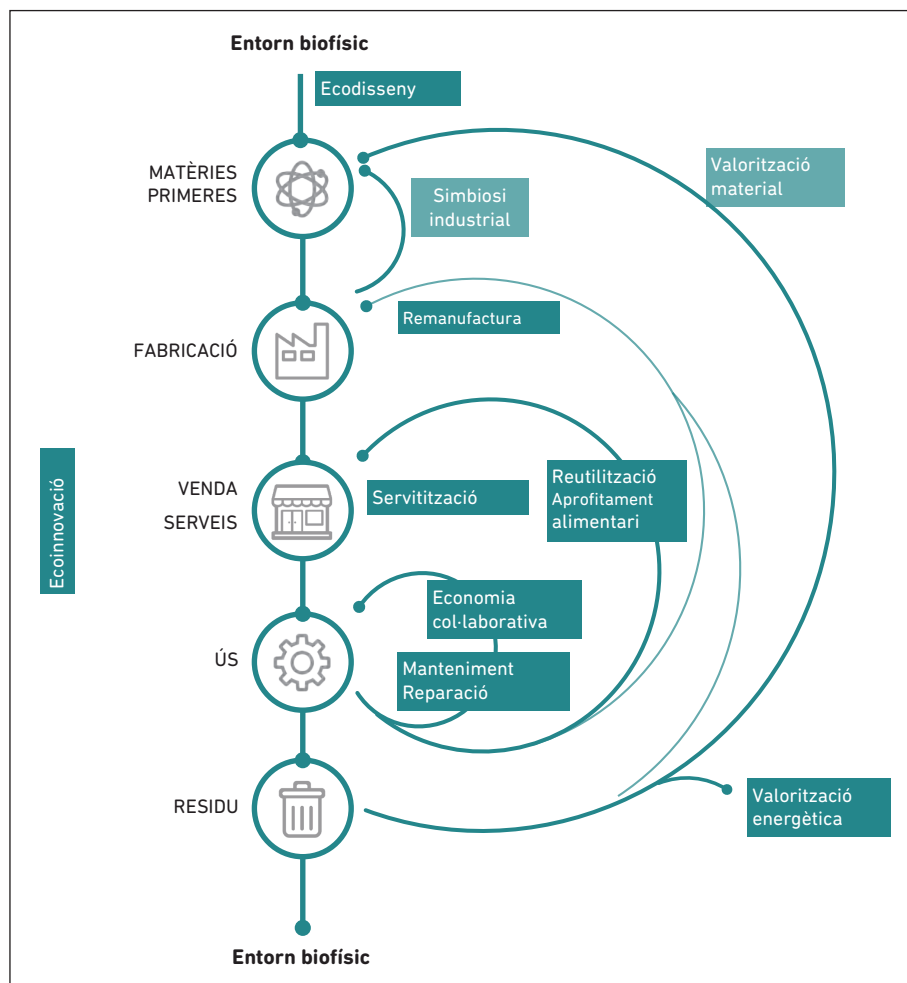
Com a solució i resposta, doncs, durant els últims anys, a Catalunya s'han incorporat una àmplia varietat d'iniciatives administratives, empresarials i socials en matèria de reducció, gestió i tractament dels residus, i ús de matèries primeres, amb la finalitat d'assolir els objectius fixats per la Comissió Europea, esmentats anteriorment.

En termes econòmics, l'eina d'anàlisi i mesura de les tendències amb aquest nou model que la Comissió Europea fa servir és la productivitat dels recursos, que compara el producte interior brut (PIB) respecte del consum material interior (CMI), permet mesurar l'eficiència en l'ús de recursos materials per part d'una economia i dona una aproximació quantitativa de la situació de l'economia circular. Podem dir, així, que l'increment de l'eficiència en la utilització dels recursos proporciona avantatges competitius a les empreses, promou el desenvolupament de noves activitats i de llocs de treball, i redueix la dependència de la importació de matèries primeres i de mercaderies.

Aquest indicador ha mostrat millores contínues a escala europea, per la qual cosa, en l'economia catalana, el canvi cap a un model productiu més sostenible representa una nova oportunitat per a la reindustrialització del país. Tot i que la reorientació cap a un model de creixement més sostenible depèn, en gran part, de la implicació dels sectors productius consolidats.

1. <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/es/economia-circular/concepto>.

2. Laboratorio Ecoinnovación i Fundació para la Economía Circular.

Estratègies de l'economia circular.
 Font: Guia sobre economia circular i verda al món local: com passar a l'acció i eines per als ens locals, Barcelona, Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat, Diputació de Barcelona, Fundació Fòrum Ambiental, 2018 (<https://www.diba.cat/web/xarxasost/guia-sobre-economia-circular-i-verda>).

LA INICIATIVA

En el marc anterior, neix Rconnecta, una cooperativa que treballa l'economia circular i col·laborativa, fent especial incís en l'àmbit de la reutilització per donar una oportunitat al residu. L'objectiu és aconseguir la màxima reducció i eliminació del residu industrial, i oferir solucions de gestió i reutilització a les empreses per convertir el residu en un recurs, millorant, així, l'eficiència en l'ús de recursos materials.

Rconnecta focalitza l'acció a ajudar les empreses a trobar solucions creatives i connecta empreses generadores de residus i empreses que puguin emprar aquests residus: o bé reutilitzant-los, o bé introduint-los com una matèria primera, o bé, fins i tot, donant-los un ús com a producte.

Missió. Aconseguir la màxima reducció/eliminació del residu industrial oferint solucions de gestió i reutilització a les empreses per convertir el residu en recurs.

Visió. Convertir-se en agents actius per un món sense residus.

Valors. Protecció del medi ambient (de les persones), transparència, esperit col·laborador, vocació de servei, excel·lència i professionalitat, i honestat.

La cooperativa localitza empreses i entitats que estiguin interessades en el residu com a recurs, fa de mitjancera de manera activa en la nova cadena de valor i ofereix a les empreses una solució. D'aquesta manera, s'involucra en la cadena de valor i elimina, així, els costos econòmics que es generen en la gestió convencional dels residus, i, fins i tot, en alguns casos, hi aporta beneficis.

D'altra banda, Rconnecta facilita el procés de reutilització i aporta solucions oferint:

- Reducció de costos.
- Augment d'ingressos.
- Rebaixa de la pressió fiscal.
- Màrqueting verd honest enfront de l'ecoblanqueig (*greenwashing*).

Pel que fa a la filosofia d'empresa, no parlen tan sols d'una relació entre client i proveïdors, sinó que prefereixen pensar en un esperit col·laboratiu sense el qual no podrien portar a terme la seva activitat. De vegades, un generador de residus pot esdevenir, amb el temps, un receptor d'un altre residu, de manera que, així, participa en l'economia circular.

La cooperativa es defineix com una empresa innovadora compromesa a fer disminuir l'impacte generat per les indústries en el medi ambient. El seu màxim indicador són les tones que recupera de l'abocador per donar-los un ús.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

El sector empresarial és un agent imprescindible per a avançar en la transició cap a l'economia circular. Per tant, el fet d'identificar i fer valdre totes les oportunitats i els avenços duts a terme en aquest àmbit al territori és un

punt de partida necessari per a l'Administració per a atraure noves iniciatives que progressivament configuren un ecosistema favorable a estratègies circulars. En aquest cas, la iniciativa de Rconnecta és una eina molt útil per a sensibilitzar el teixit productiu sobre la importància i la urgència d'adaptar-se al paradigma de l'economia circular, alhora que posa en marxa iniciatives concretes.

A més, l'escala municipal, o, fins i tot, la regional, és l'entorn ideal per a implementar relacions beneficioses entre diferents agents que resulten en un millor ús dels recursos, estalvis de costos o generació de nous ingressos. Alhora, la promoció d'aquesta simbiosi, la promoció d'un model col·laboratiu industrial, permet anar més enllà del teixit industrial i integrar altres elements locals, com ara els boscos (que produeixen biomassa), els terrenys de conreu o les explotacions ramaderes (amb una generació important de residus orgànics), els centres de tractament de residus, les piscines i altres instal·lacions municipals (consumidores de calor, entre moltes altres coses), els comerços o la ciutadania.

Font: Rconnecta (<https://www.rconnecta.cat/>).

Transport a demanda al Berguedà

Transport públic a demanda dels usuaris a la comarca del Berguedà. Desenvolupament en la primera fase a la regió de l'Alt Berguedà. Ampliació a tota la comarca a partir de l'1 de febrer de 2018. Els objectius d'aquesta iniciativa són proporcionar transport públic a zones de baixa densitat de població i amb un índex baix de desplaçaments diaris, garantir la mobilitat universal, combatre el risc d'exclusió per manca de mitjans de desplaçament, reduir les emissions i contribuir a una mobilitat sostenible.

Localització

Comarca del Berguedà

Qui ho impulsa

Àrea de Territori del Consell Comarcal del Berguedà, Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori de la Generalitat de Catalunya, Servei Territorial de Transports de Barcelona, Alsina Graells i el col·lectiu de taxistes del Berguedà

Any

Inici: novembre de 2009

Enllaços a referències rellevants

<http://www.bergueda.cat/samplia-transport-demanda-bergueda/>

<http://www.aquibergueda.cat/2017/11/28/207896/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

El projecte s'emmarca en els límits de la comarca del Berguedà, amb una primera fase d'implementació a la regió de l'Alt Berguedà.

La comarca del Berguedà, el novembre de 2017, presentava una població de 39.178 habitants, localitzats en un àrea de 1.185 km². La densitat de població es troba entorn dels 33 habitants/km².

La comarca la formen trenta-un municipis, regits pel Consell Comarcal del Berguedà. Topogràficament, la regió queda dividida en l'Alt Berguedà, a la zona nord, i el Baix Berguedà, a la plana sud.

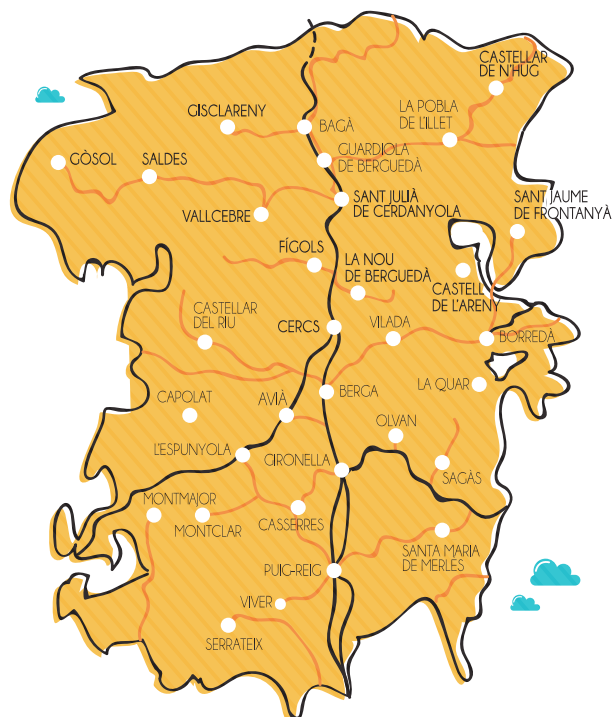
En termes d'envelliment, segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), l'any 2017, el 24 % de la

població del Berguedà tenia més de seixanta-cinc anys; per tant, és una comarca amb un envelliment marcat i amb un públic potencial que pot tenir dificultats per a desplaçar-se.

Ahora, també, presenta un índex baix de desplaçaments diaris, fet que fa inviable implantar i mantenir un transport públic de línia regular.

LA INICIATIVA

El projecte del transport a demanda al Berguedà neix de la necessitat d'interconnectar poblacions i nuclis rurals de baixa densitat poblacional, on no és viable que hi hagi línies de transport públic regular, amb els nuclis urbans de referència, per on sí que passen les línies regulars, a fi i efecte d'enllaçar-los amb les principals destinacions (Berga, Manresa i Barcelona).

Mapa dels itineraris de transport a demanda al Berguedà. Font: Àrea de Territori del Consell Comarcal del Berguedà (<https://www.bergueda.cat/el-consell-introdueix-milliores-al-transport-a-demanda-a-partir-de-lagost/>).

Així, el servei de transport s'activa a partir d'una sol·licitud per part dels viatgers i s'ofereix de dilluns a divendres.

Les persones interessades han de concertar el servei amb l'empresa Alsina Graells, operadora del servei de transport públic, mitjançant una trucada telefònica o un missatge de Whatsapp, com a mínim el dia anterior laborable a la data de la prestació del servei.

L'empresa concessionària gestiona la petició mitjançant la contractació d'un servei de taxi, amb autoritzacions de transport interurbà, que representen l'extensió de la línia de transport públic fins als nuclis més petits els dies en què hi ha viatgers.

El servei s'inicia al punt de parada establert en cadascun dels municipis i transporta els viatgers fins a la parada més propera de la línia regular de transport per carretera que permeti un enllaç fins a la destinació final. Els viatges

es fan seguint l'horari de recollida prefixat, en coherència amb les línies de transport públic regular del municipi de destinació. La tornada es fa invertint el recorregut.

A partir de 2019, s'inicien, també, serveis a demanda durant els caps de setmana i els dies festius a les valls del Pedraforca i del Llobregat. Així, a més a més del servei dels dies laborables, que ja enllaça els municipis de l'Alt Berguedà amb Bagà i Guardiola de Berguedà, s'ofereix un servei de cap de setmana, reivindicat pels municipis, especialment enfocat a donar resposta a la demanda de mobilitat els dies festius.

Les tarifes dels serveis a demanda estan cofinançades des del Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori de la Generalitat de Catalunya, i, per tant, la persona usuària fa un copagament seguint la taula de preus que s'adjunta a continuació:

MAPA - ITINERARIS

- TRANSPORT PÚBLIC REGULAR
- TRANSPORT A LA DEMANDA
- TRANSPORT A LA DEMANDA VALLS DEL LLOBREGAT I PEDRAFORCA (CAP DE SETMANA)

HORARI / TARIFA DEL TEU MUNICIPI

LÍNIA 1. Guardiola de Berguedà - Vallcebre - Saldes - Gósol - Tuixent

CDS	DISS	CDS	TARIFA	TARIFA	CDS	DISS	CDS	CDS	
5.57	6.43	15.40	5,50€	Tuixent (Alt Urgell)	5,50€	13.15	19.03	21.05	22.15
6.12	6.58	15.55	4,50€	Josa de Cadí (Alt Urgell)	4,50€	13.00	18.48	20.50	22.00
6.27	7.13	16.10	5,05€	Gósol	5,05€	12.45	18.33	20.35	21.46
6.29	7.15	16.12	4,75€	Sorribes	4,75€	12.43	18.31	20.33	21.44
6.32	7.17	16.15	4,50€	L'Espà (Saldes)	4,50€	12.40	18.28	20.30	21.41
6.34	7.20	16.17	4,30€	Feners (Saldes)	4,30€	12.38	18.25	20.28	21.39
6.42	7.28	16.25	3,75€	Saldes	3,75€	12.30	18.17	20.20	21.31
6.47	7.33	16.30	3,15€	Maçaners (Saldes)	3,15€	12.25	18.12	20.15	21.26
6.57	7.43	16.40	2,15€	Vallcebre	2,15€	12.15	18.02	20.05	21.16
7.17	8.03	17.00	destí	Guardiola de Berguedà	origen	11.55	17.42	19.45	20.56

LÍNIA 2. Guardiola de Berguedà - La Pobla de Lillet - Castellar de N'Hug

CDS	DISS	CDS	TARIFA	TARIFA	CDS	DISS	CDS	CDS	
6.35	7.27	16.25	origen	Castellar de N'Hug	destí	12.30	18.17	20.20	21.31
6.53	7.37	16.35	1,75€	Museu del cement Clot del Moro	1,75€	12.20	18.07	20.10	21.21
7.00	7.45	16.43	1,75€	La Pobla de Lillet	1,75€	12.12	17.59	20.02	21.13
7.02	7.48	16.45	1,90€	Estació de Tren del Cement (La Pobla de Lillet)	1,90€	12.10	17.57	20.00	21.11
7.17	8.03	17.00	3,00€	Guardiola de Berguedà	3,00€	11.55	17.42	19.45	20.56

LÍNIA 3. Gisclareny - Bagà -

CDS	DISS	CDS	TARIFA	TARIFA	CDS	DISS	CDS	CDS	
6.50	7.33	16.30	1,75€	Castellar de N'Hug	1,75€	12.25	18.12	20.15	21.24
7.15	7.58	16.55	destí	Castellar de N'Hug	origen	12.00	17.47	19.50	20.59

Enllaça amb bus de Barcelona
Enllaça amb bus de Manresa
CDS = Cap de setmana i festius
DISS = Dissabtes feiners

Horaris del transport a demanda a les valls del Pedraforca i a la zona del Llobregat durant el cap de setmana, a partir de l'1 d'agost de 2019.

Font: Ajuntament de Saldes (http://www.saldes.cat/media/noticies/transport_a_demanda_vallpedraforca_fontsllibregat_caps_de_setmana_01_08_2019.pdf).

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Tot i l'elevat cost del servei a demanda, és extremament més eficient i sostenible que haver de mantenir línies de transport regular amb baixa ocupació.

Malgrat tot, el balanç d'ingressos per bitllets mitjançant el copagament és deficitari i és necessària l'aportació subvencionada del Departament de Polítiques Digitals i Territori, que, mitjançant un conveni amb el Consell Comarcal del Berguedà, fa l'aportació necessària per a sufragar els costos associats, que, bàsicament, són els serveis de taxi.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La iniciativa és perfectament reproducible en territoris de baixa densitat que tenen nuclis de població dispersos i no disposen de mitjans de transport públic regular.

La iniciativa és molt ben rebuda per la ciutadania, acostuada a una elevada dependència del transport privat o a haver d'invertir molts diners en desplaçaments, i, per tant, valoren positivament el servei.

L'Administració també té interès en l'aplicació de la proposta, ja que permet dinamitzar territoris tradicionalment oblidats des del punt de vista de les grans inversions en infraestructures i incrementar-ne la competitivitat territorial.

Les principals dificultats tècniques deriven de la gestió de la demanda. A banda de requerir personal per a la gestió de les trucades de les persones usuàries per part de la companyia de transports, la principal dificultat tècnica ha estat gestionar els serveis entre el col·lectiu de taxistes de la comarca, que signifiquen una trentena de llicències. Aquest punt s'ha resolt a partir de la zonificació del territori en tres àrees de prestació del servei, i per a cadascuna s'ha creat un canal de missatgeria instantània al qual s'han afegit els diferents taxistes prestadors del servei, en funció de les línies en què volien oferir servei. Mitjançant aquests canals de missatgeria, els taxistes reben la petició de servei directament al mòbil i confirmen la disponibilitat per a prestar-lo el dia i l'hora indicats.

Per possibilitar el seguiment del servei i exercir un control de qualitat posterior, en prestar el servei, es demana a la persona usuària el nom i el telèfon.

Administrativament, a banda de certificar el nombre de viatgers i la despesa generada, s'ha hagut de demanar una autorització prèvia al Servei Territorial de Transports de Barcelona amb la llista de taxistes que ofereixen servei al conjunt de les línies i els horaris de les expedicions, per no interferir amb el normal desenvolupament de l'activitat dels taxistes, regulada per la Llei 19/2003, de 4 de juliol, del taxi.

Fórmules de transport flexible a l'Alt Pirineu i Aran

Els sistemes de transport flexible a l'Alt Pirineu i Aran són un seguit de mesures per a promocionar modes de transport més respectuosos amb el medi ambient, una gestió més intel·ligent de la mobilitat i una mobilitat activa saludable. Un sistema de mobilitat respectuós amb el medi ambient i adaptat a les necessitats tant dels residents com dels turistes de les zones rurals més aïllades.

Localització

La Pobla de Segur, Lleida

Qui ho impulsa

Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori de la Generalitat de Catalunya

Any

2016 - setembre de 2021

Enllaços a referències rellevants

<https://www.interregeurope.eu/lastmile/>
<https://transportpublic.org/wp-content/uploads/2020/06/LAST-MILE-project-and-final-brochure-press-release.pdf>
https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1584011621.pdf

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Tots els centres de vacances tenen com a objectiu atraure el màxim nombre de visitants possibles. No obstant això, el nombre creixent de turistes i la seva major mobilitat estan provocant un impacte en les zones turístiques. El turisme representa al voltant del 5 % de les emissions totals de CO₂ del món, el 75 % de les quals, aproximadament, estan relacionades amb el transport. Per tant, es necessiten bones solucions de mobilitat per a tot el sistema de transport per a fomentar entre els turistes la utilització de mitjans de transport sostenibles.

Logotip del projecte «Last mile» del programa Interreg Europe.
Font: Interreg Europe Last Mile.

Un sistema de transport flexible pot ser la resposta als desafiaments emergents de l'accessibilitat al transport a les zones rurals. El projecte «Last mile» ha identificat diversos tipus i formes del sistema, incloent-hi l'operació dels sistemes a demanda, l'ús compartit d'automòbils, els sistemes de lloguer de bicicletes o solucions de transport estacional.

LA INICIATIVA

El Pla d'Acció Regional de Catalunya és fruit de l'anàlisi dels marcs institucionals, de l'anàlisi tècnica de l'estat del sistema de transport públic flexible ja existent a l'Alt Pirineu i Aran, i de l'intercanvi de bones pràctiques amb regions en el marc del projecte «Last mile» del programa europeu Interreg Europe, una iniciativa que pretén trobar solucions de mobilitat flexibles i innovadores que permetin, tant als residents com als turistes i visitants de zones amb poca densitat de població, completar l'últim tram del recorregut amb mitjans de transport sostenibles.

Una de les iniciatives pioneres de transport flexible a l'Alt Pirineu i Aran va ser crear l'associació cooperativa de taxistes a la Vall de Boí. Des que es va prohibir l'accés al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici en automòbil, l'any 1995, aquesta associació ofereix un servei de transport des de Boí fins al parc nacional en vehicles 4 x 4.

Tren que connecta Lleida amb la Pobla de Segur.
Font: Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya (FGC).

GOOD PRACTICE EXAMPLES

These existing practice examples in each region were considered for analysis and evaluation within the LAST MILE project

 <p>Night Rider</p> <p>FTS TYPE <i>dial-a-bus</i></p> <p>The Night Rider is a classic example of a service provided in response to demand while being subsidised by municipalities and operated by a local bus operator. It closes the public transport gap with regards to the night service. While the service is mainly directed at residents of the municipalities in which the system operates, it can also be used by visitors to the area (tourists, people working seasonally, etc.).</p>	 <p>Bummelbus</p> <p>FTS TYPE <i>dial-a-bus</i></p> <p>The Bummelbus is an "on demand" transport system. Its main strength is the matching of social needs and a mobility solution that provides flexible transport services (dial-a-bus). The service is accessible to everybody although the main beneficiaries are children, elderly people and citizens deprived of public transport.</p>	 <p>BalticBike.pl in Swinoujscie</p> <p>The BalticBike system is a private initiative. The main beneficiaries include tourists visiting the area or on holiday. The target group includes families with children.</p>
 <p>Shuttle taxi service in Vall de Boi</p> <p>FTS TYPE <i>hailed shared taxi</i></p> <p>These on-demand shared shuttle taxis were launched in response to the decision of the Aiguestortes National Park to completely prohibit entry to private cars. The provision of transport services was vested in the municipal taxi association.</p>	 <p>Train from Lleida to La Pobla de Segur</p> <p>FTS TYPE <i>train with request stops</i></p> <p>The main goal was to create a railway service that could be optimized and respond to passenger needs. The on-demand stops were set up to serve smaller intermediate stations. This has significantly increased local transport accessibility.</p>	 <p>DeMobil in Deferegen</p> <p>FTS TYPE <i>hailed shared taxi</i></p> <p>DeMobil, a hailed-shared taxi system, has been operating for several years. The system is mainly used by Deferegen valley inhabitants (elderly people, people without a driving license or without a car, kindergarten children). However, it is also available to guests (hiking tourism).</p>

 <p>Seaside Narrow Gauge Railway in Rewal</p> <p>FTS TYPE <i>seasonal transport</i></p> <p>The Seaside Narrow Gauge Railway is a tourist mobility solution. It is used to organize numerous cultural initiatives and events and promotes interaction with other local transport systems.</p>	 <p>Cyklo Tour Spiš</p> <p>FTS TYPE <i>bike-sharing</i></p> <p>Cyklo Tour Spiš is a private initiative. This bike rental system was launched to facilitate the tourist flow in the area. Currently, the system operates 250 bicycles and three rental stations.</p>		
 <p>Nostalgic Train in Košice</p> <p>FTS TYPE <i>seasonal transport</i></p> <p>The Nostalgic Train initiative is part of civic activities by the Historical Košice Children's Railway Association in close cooperation with the City of Košice and private entities.</p>	 <p>FLUGS in Lienz</p> <p>FTS TYPE <i>car-sharing</i></p> <p>The FLUGS system has been operating in Lienz since 2015. It is based on a car-sharing service and was created as part of social projects requested by residents. It complements the current public transport available.</p>	 <p>Seasonal bus line no. 209 in Varna</p> <p>FTS TYPE <i>seasonal bus</i></p> <p>In 2016, the municipality of Varna decided to launch a new fast tourist service (bus line No. 209) which would connect the city centre with tourist resorts on the Black Sea coast. The service is used by both tourists and tourist sector employees.</p>	 <p>Seasonal e-bus and phaetons in Byala</p> <p>FTS TYPE <i>other seasonal transport</i></p> <p>In 2014, the administration of Byala allowed private individuals to provide horse-drawn carriage services (phaetons). In 2015, an electric minibus was launched as another alternative mode of transport. This is to bring tourists from the village centre to tourist attractions.</p>

Exemples de bones pràctiques en el marc del projecte «Last mile». Font: Interreg Europe (<https://www.interregeurope.eu/lastmile/>).

D'altra banda, en el marc del Pla d'Acció Regional de Catalunya, es va engegar el projecte del tren amb parades sota demanda que connecta Lleida amb la Pobla de Segur, amb l'objectiu de desenvolupar un model turístic sostenible i facilitar la mobilitat dels habitants. Aquest tren sota demanda millora la flexibilitat i l'eficiència del servei, de manera que permet accedir a les zones rurals amb interès turístic i completar l'últim tram utilitzant un transport alternatiu diferent de l'automòbil privat. Hi ha campanyes molt importants per a promoure el servei, per exemple, «El tren de tots».

A més, la línia de ferrocarril ha tingut molt èxit, ja que és utilitzada cada dia pels habitants i els turistes. Les raons de l'augment en l'ús són la millora de la infraestructura i la implementació progressiva dels nous trens, la qual cosa fa que el servei sigui molt més interessant i eficient.

Tot seguint el Pla d'Acció Regional de Catalunya, la Direcció General de Transports i Mobilitat del Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori ha ampliat els serveis de transport a demanda a l'Alt Pirineu i Aran, a més de començar a posar en marxa la Ruta Cicloturística Lleida - la Pobla de Segur (tren i bicicleta). Així mateix, s'han ampliat els serveis d'autobús dins del Parc Nacional d'Aiguestortes i s'ha activat un nou servei de bus

(la Pobla de Segur - telefèric de Cabdella), que potencia la intermodalitat tren - autobús - transport per cable.

Pel que fa a la millora de la informació, s'han fet canvis al Mou-te —un planificador de rutes web—, s'han instal·lat panells informatius a les estacions de transport públic, s'està instal·lant progressivament el servei de wifi a la xarxa d'autobusos i, finalment, s'ha impulsat la difusió dels serveis de transport actuals i nous entre la població local i els turistes.

Al llarg de l'any 2020 es va continuar treballant amb els grups d'interès de la zona de l'Alt Pirineu i Aran (APiA) per completar durant l'any que ve el tancament del servei d'autobús del Parc Nacional d'Aiguestortes. A més, s'estudiarà la viabilitat econòmica per ampliar el període de funcionament del bus del Parc Nacional d'Aiguestortes i del bus del telefèric de Cabdella per absorbir la demanda turística que hi ha a la tardor.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

El projecte ha estat finançat amb fons europeus a través del programa Interreg Europe. Tot i així, la continuïtat dels serveis d'autobús interurbà que s'han posat en marxa és a càrrec de la Direcció General de Transports i Mobilitat.

Servei de vehicles 4 x 4 de l'Associació de Taxis al Parc Nacional d'Aigüestortes. Font: Associació Cooperativa de Taxis de la Vall de Boí (<http://taxisvalldeboi.com/cas/index.htm>).

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Les pràctiques implementades al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici i a la Ruta dels Llacs poden ser d'interès per a altres regions de característiques similars. El projecte proporciona un bon model per a posar en pràctica solucions sostenibles i respectuoses amb el medi ambient per als trams inicials i finals dels trajectes.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

L'experiència en aquest projecte ha demostrat que la implicació de les institucions locals i les persones usuàries potencials en tot el procés d'establiment de les mesures és un factor clau per a l'èxit de la proposta.

A més, la implementació del projecte ha proporcionat un enfocament global del producte turístic, incloent-hi les noves solucions de mobilitat. Hi ha molts exemples d'integració del sistema de transport públic amb opcions per a turistes i creació de nous serveis orientats al turisme. El projecte ha demostrat la importància de la cooperació en tots els àmbits (regional, local, entitats dels parcs naturals, sector turístic) i dels beneficis per a la societat i el medi ambient.

A més, ha demostrat que la cooperació entre els responsables (Administració regional i local) i els agents implicats en matèria de parcs i turisme és crucial per a la introducció i el manteniment del transport. La transferibilitat de les bones pràctiques depèn sobretot d'ells, però també del marc legal. Les visites fetes durant l'estudi han mostrat que allà on hi ha aquesta cooperació, si els proveïdors del servei reben el suport de l'Administració, els resultats sempre són prometedors.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Les fonts de finançament sostenibles han d'estar disponibles durant tot el cicle de vida de les noves mesures i els càlculs econòmics s'haurien de dur a terme tenint en compte l'impacte social de les innovacions introduïdes.

Catalunya no té cap legislació nacional o regional específica sobre els sistemes de transport flexible. El Pla de Transports de Viatgers de Catalunya 2020 (PTVC) garanteix uns estàndards mínims de transport públic als municipis amb una població inferior a cinc mil habitants, i totes les millores que s'han posat en marxa durant el projecte tenen assegurada la continuïtat, ja que el dèficit dels serveis és cobert per la Generalitat de Catalunya.

Tipologies de sistemes de transport flexible.

Font: Interreg Europe (https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1584011621.pdf).

«El meu bus» - Torre Baró

«El meu bus» és una solució innovadora i pionera que s'adapta a les necessitats de mobilitat dels veïns i veïnes del barri de Torre Baró, i fa possible la connexió mitjançant transport públic amb la part alta del barri.

Localització

Torre Baró, Barcelona

Qui ho impulsa

Ajuntament de Barcelona i districte de Nou Barris

Any

2019

Enllaços a referències rellevants

<https://beteve.cat/mobilitat/balanc-bus-demanda-torre-baro/>

https://www.lavanguardia.com/local/barcelona/20190827/464282640431/bus-a-demanda-torre-baro-barrios-barcelona.html?utm_term=botones_sociales_app&utm_source=twitter&utm_medium=social

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona, els barris que integren la Zona Nord, formen part del districte de Nou

Barris. Situat a l'extrem nord-est de la ciutat, són la porta d'entrada a Barcelona i de sortida, i el punt de connexió amb el Vallès, a través de Cerdanyola i de Montcada i Reixac. Els seus límits toquen, també, el Parc Natural de la Serra de Collserola i el riu Besòs. L'encaix territorial està molt determinat per la seva ubicació, lluny dels nuclis de centralitat que s'han anat constituint al districte i a la ciutat.

L'orografia esdevé un condicionant evident pel que fa a l'accessibilitat i a la connectivitat dins dels mateixos barris i amb l'entorn que els envolta. Els forts pendents de Torre Baró, amb més de 180 metres de desnivell, separen la zona de la plaça dels Eucaliptus de la zona més alta, el castell. Aquests desnivells provoquen problemes en els desplaçaments veïnals dins del barri i als voltants.

A Torre Baró, un dels elements més problemàtics relacionat amb la diferència de cotes té a veure amb la impossibilitat de desplaçament entre la part alta del barri i la part baixa mitjançant transport públic, sense haver de passar per la plaça de la República, al nucli del districte de Nou Barris. Vials estrets i costeruts, i amb un traçat ple de voltes, molt condicionat per la desordenada planificació urbanística de les dècades de 1960 i 1970 del barri, dificulten aquesta connexió.

Servei de bus a demanda.

Font: Pla de Barris de l'Ajuntament de Barcelona (https://pladebarris.barcelona/es/noticies/casi-23-000-pasajeros-en-medio-ano-en-el-bus-a-demanda-de-torre-baro_847957).

Fotografia panoràmica de Torre Baró.
Font: Ajuntament de Barcelona (<https://ajuntament.barcelona.cat/noubarris/es/el-distrito-y-sus-barrios/torre-baro/historia-de-torre-baro>).

Vista del barri de Torre Baró.
Font: Ajuntament de Barcelona (<https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2019/02/01/en-marxa-linnovador-transport-public-a-demanda-de-torre-baro-a-nou-barris/>).

LA INICIATIVA

«El meu bus» és una prova pilot d'un servei de bus públic a demanda pioner a Catalunya. El projecte s'emmarca en el Pla de Barris promogut per l'Ajuntament de Barcelona, amb la implicació del districte, la Regidoria de Mobilitat i l'operadora del servei Transports Metropolitans de Barcelona (TMB), juntament amb l'empresa Shotl,¹ que ofereix la plataforma de programari. El Pla de Barris pretén desplaçar la centralitat en la visió de la ciutat, per convertir territoris tradicionalment oblidats en nous pols d'atracció pels models innovadors pel que fa a la formulació i a la gestió d'iniciatives transformadores, a més de fer front als déficits de mobilitat, d'accessibilitat i de connexió dels barris entre si i amb la resta de la ciutat.

Com a resposta a aquests déficits històrics —precisament, en un teixit urbà complex com Torre Baró, al districte de Nou Barris, on el fet de tenir un bon transport públic és clau per a consolidar el barri i per a apropar els serveis públics a la ciutadania—, el govern municipal va posar en marxa, el 21 de gener de 2019, un nou servei de minibus operat per TMB. Aquest servei consisteix en un recorregut, adaptat per a persones amb mobilitat reduïda, entre les parades que sol·liciten de manera anticipada els veïns i veïnes del barri mitjançant una aplicació o bé trucant a un telèfon gratuït.

El recorregut del bus a demanda es basa en un sistema intel·ligent que encaixa les sol·licituds de desplaçament rebudes amb antelació (com més antelació, més garantia que sigui atesa). Hi ha vint-i-vuit parades fixes per a escollir els llocs de pujada i de baixada, per a només un dia o bé de manera periòdica. La mateixa aplicació, que també es diu El Meu Bus, es pot descarregar de franc per a Android i per a iOS, i també ofereix les opcions de modificar una petició o cancel·lar-la.

Amb aquest sistema, qualsevol persona pot desplaçar-se d'un punt a un altre del barri i accedir a la resta de la xarxa de transport públic amb els abonaments i les targetes habituals de la tarifa integrada. Les persones usuàries només han de registrar-s'hi i seguir les indicacions.

Horari de servei:

- Feiners: de 7.00 a 20.30 h.
- Dissabtes: de 8.00 a 20.30 h.
- Diumenges i festius: de 9.00 a 20.30 h.

L'objectiu del nou bus a demanda és assegurar la connexió del barri, de manera que amb el transport públic es connecta la part alta de Torre Baró amb la part baixa. Així doncs, es complementa l'oferta de transport públic sense substituir cap línia actual, a més de garantir l'accés a la resta de la xarxa de transport públic i consolidar i apropar els serveis i equipaments públics del barri a la ciutadania.

El mes de gener de 2020 la prova pilot va complir el primer any amb 49.352 passatgers transportats en gairebé 31.000 serveis. Fins a la crisi de la COVID-19, el bus tenia una mitjana de 190 persones passatgeres en dies feiners, 135 en dissabte i 88 els dies festius.

Cartell sobre el nou servei de bus a demanda.
Font: Ajuntament de Barcelona (https://ajuntament.barcelona.cat/noubarris/es/noticia/torre-baro-estrena-con-exito-el-primer-bus-a-demanda-de-barcelona_765847).

1. <https://shotl.com>.

Mapa del recorregut que cobreix el bus a demanda a Torre Baró.
 Font: Ajuntament de Barcelona (https://ajuntament.barcelona.cat/noubarris/es/noticia/torre-baro-estrena-con-exito-el-primer-bus-a-demanda-de-barcelona_765847).

La prova pilot s'ha previst que duri dos anys. Un cop acabat el període, s'analitzaran els resultats i s'estudiarà la implantació definitiva del servei i l'ampliació a altres punts de la ciutat amb dificultats d'accés al transport públic.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Com a inversió inicial, s'han destinat 380.000 euros a preparar la infraestructura i la tecnologia, mentre que el cost anual estimat (despeses d'operació menys ingressos) puja a uns 500.000 euros, que assumeix l'Ajuntament a través del Pla de Barris.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

D'una banda, es pot considerar el bus a demanda com una fórmula d'accés al transport públic que ajuda a reduir les desigualtats.

De l'altra, tot i els dubtes inicials, el servei demostra una bona adaptabilitat al sistema de reserves, fins i tot per a la

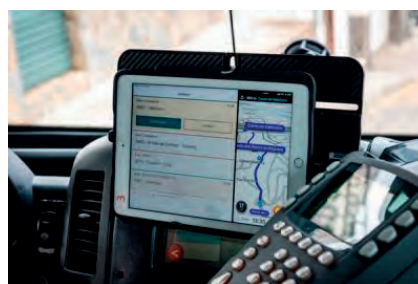
gent més gran. Les dades mostren que la comunitat ja s'ha acostumat a sol·licitar el servei de l'autobús amb previsió, a través del telèfon o de l'aplicació. El nombre de persones usuàries registrades també es va incrementar. Si bé el primer semestre va acabar amb 530 inscripcions, el 2020 va començar amb 627 registres. Aquestes xifres i la satisfacció del veïnat fan que l'Ajuntament es plantegi implantar aquest model a altres barris.

Aquesta iniciativa té una alta capacitat d'adaptació a altres barris que ho necessitin, així com d'ampliació de la línia del bus de Torre Baró.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Els dubtes se centren en la necessitat de disposar de la tecnologia per a fer ús del servei en un barri amb força gent gran.

En paral·lel a la implementació del servei, s'han hagut de fer algunes adaptacions urbanístiques, com ara instal·lació de noves marquesines i parades al barri, i canvi dels sentits de circulació del carrer de Castellví, que actualment ja només és de pujada, i de Lliçà, que ara és de baixada.

Servei d'«El meu bus».

Font: Fotografies de Pep Herrero (TMB) (<https://noticies.tmb.cat/innovacio/bus-demanda-de-torre-baro-es-consolida-frega-150-usuaris-dies-feiners>).

L'ús racional del menjar - Espigoladors

Espigoladors és una organització sense ànim de lucre que actua amb tres objectius socials: desenvolupar un model reproducible i transferible per, així, reduir les pèrdues i el malbaratament alimentari, millorar l'accés a una alimentació adequada i saludable, i, per acabar, generar noves oportunitats per a les persones en exclusió social.

Localització

El Prat de Llobregat

Qui ho impulsa

Fundació Espigoladors

Any

Inici de l'activitat: any 2014

Enllaços a referències rellevants

<https://espigoladors.cat/ca/>

<https://www.bcnostenible.cat/es/web/punt/espigoladors>

http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/es/qui_som.html

<https://www.innovaspain.com/mireia-barba-cofundadora-espigoladors/>

<https://www.facebook.com/espigoladors/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Espigoladors té la seu al Prat de Llobregat. Això permet estar prop del sector primari, a 10 km de la ciutat i a 2 km de Mercabarna. Els programes d'espigolament es duen a terme en diferents punts de Catalunya, però, principalment, a l'àrea del Parc Agrari del Baix Llobregat, a la comarca del Maresme i al camp de Tarragona.

LA INICIATIVA

Des d'Espigoladors es vol recuperar i dignificar l'activitat de l'espigolament, una pràctica amb arrels mil·lenàries que consisteix a recollir, mitjançant un acord amb el productor o productora, fruites i verdures que són descartades del circuit comercial per excedents de producció, descens de vendes o qüestions estètiques.

Així, l'organització contribueix a reduir el problema de les pèrdues i el malbaratament alimentari, a la vegada que dona visibilitat a la tasca del sector primari i sensibilitza la població sobre el valor dels aliments.

Espigoladors organitza recollides, directament al camp, dels aliments que no es poden vendre i els canalitzen cap a entitats socials per facilitar l'accés a una alimentació saludable de persones en situació vulnerable.

El 90 % de la recollida va a entitats socials que gestionen l'accés a l'alimentació de col·lectius en risc. Aquests punts de distribució d'aliments han d'estar capacitats per a conservar i rebre aliments frescs, i han de tenir plans per a crear una metodologia de donació d'aliments «transformadora», que trenqui el model assistencialista.

El 10 % restant va dirigit a la transformació per a crear productes nous (melmelades, cremes, salses i patés vegetals), que es comercialitzen mitjançant la marca es im-perfect®, la primera de l'Estat espanyol que elabora i comercialitza productes alimentaris d'alta qualitat a partir d'excedents o de fruita i verdura descartada per raons estètiques. Les

Melmelada de peres imperfectes de la marca es im-perfect®, elaborada a partir d'excedents o de fruita i verdura descartada per raons estètiques.

Font: Fundació Espigoladors (<https://espigoladors.cat/ca/>).

Espigoladors.
Font: Fundació Espigoladors.

conserves s'elaboren en un obrador propi, situat al barri de Sant Cosme del Prat de Llobregat, que funciona com a espai de formació i d'inserció laboral per a persones en situació de risc d'exclusió social.

Paral·lelament, es desenvolupen accions de conscienciació i sensibilització contra les pèrdues i el malbaratament alimentari dirigides a diferents col·lectius i agents de la cadena alimentària.

Les accions que impulsa Espigoladors s'alineen amb alguns dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS), adoptats el 2015 per les Nacions Unides per erradicar la pobresa, protegir el planeta i assegurar la prosperitat per a tots i totes com a part d'una nova agenda global de desenvolupament sostenible. Entre d'altres, el model d'Espigoladors s'alineja amb els principis de l'economia circular, un

Les accions impulsades des d'Espigoladors s'alineen amb sis dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS).
Font: Fundació Espigoladors (<https://espigoladors.cat/ca/nosaltres/>).

nou canvi de paradigma que busca allargar la vida dels productes i maximitzar-ne l'ús, a la vegada que es redueix la generació de residus no aprofitables.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Aquest projecte té l'oportunitat d'ampliar i reproduir el model a tot el món, ja que a totes les ciutats hi ha els mateixos tres problemes socials i mediambientals: desapropietament d'aliments, fam i falta d'ocupació per a les comunitats vulnerables. Col·laborar amb altres territoris i obtenir nous coneixements és essencial per a crear millors solucions i continuar creixent com a projecte.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

Des d'Espigoladors proposem un model escalable i exportable, i circular en totes les seves fases, alineat amb l'Agenda 2030, els objectius de desenvolupament sostenible i l'estratègia «From farm to fork», que forma part del Pacte Verd Europeu (European Green Deal).

Dificultats tècniques i administratives previstes

Es necessita finançament per a escalar i reproduir el model en un altre context.

L'obrador.
Font: Fundació Espigoladors, memòria 2018 (<https://espigoladors.cat/wp-content/uploads/2019/10/espigoladors-memoria-2018-esp.pdf>).

Terra Franca. Foment de la innovació rural

Terra Franca, constituïda el 2013, és una associació sense ànim de lucre que crea un espai d'interconnexió entre persones i/o entitats socials emprenedores que volen iniciar una activitat de gestió de terres al món rural i les persones i/o entitats propietàries d'aquestes terres que volen desenvolupar-hi un projecte agroecològic.

Els seus objectius són preservar la terra per a la pràctica d'una activitat agrària social, ambiental i econòmicament justa; fomentar l'accés a la terra de persones i entitats que impulsin projectes agroecològics viables a llarg termini; incidir en les necessitats i expectatives de la propietat amb un sentit responsable i noble sobre el bé comú que és la terra; formar i acompanyar pagesos i pageses que s'inicien en projectes agroecològics; incidir en les polítiques actuals per afavorir un canvi de model agrari; sensibilitzar

la població per dignificar l'ofici de la pagesia, i reivindicar la gestió d'espais públics en desús.

Localització

Tot el territori català

Qui ho impulsa

Terra Franca és una iniciativa promoguda des d'un grup de persones de diferents territoris i àmbits de treball amb una motivació comuna: la preocupació per la terra i l'activitat agrària des de la conjuntura actual. A més, les institucions següents també intervenen en el projecte, ja sigui com a referents de funcionament o com a suport de les accions de Terra Franca: Associació Rururbans (Escola de Pastors de Catalunya), Terre de Liens (França), Soil Association Land Trust i Biodynamic Land Trust (Regne Unit),

Objectius de l'associació Terra Franca.
Font: Terra Franca (<https://www.terrafranca.cat/>).

FarmStart (Canadà), Regionalwert AG (Alemanya), AIAB, Terre Future i Campi Aperti (Itàlia), Viva Sol (Lituània), i Terre en Vue i Land in Zicht (Bèlgica).

Any

Inici de l'activitat: any 2013

Enllaços a referències rellevants

<http://www.terrafranca.cat/>

<http://www.terrafranca.cat/dossier-de-presentacio/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Terra Franca pretén arribar a la totalitat del territori rural català, allà on propietaris interessats en el projecte vulguin aportar terres aptes per a l'ús agroalimentari.

Des d'un punt de vista geogràfic, l'associació treballa en xarxa amb altres entitats del territori, organitzacions i persones a fi d'establir sinergies en les diferents accions que du a terme.

LA INICIATIVA

La finalitat de Terra Franca és crear els vincles necessaris per a interconnectar propietaris de terres en desús i persones interessades a atorgar un ús agrícola a aquestes terres.

Així, l'associació treballa en dos nivells:

- Propietaris i propietàries.
- Pagesos i pageses, i entitats socials.

Propietaris i propietàries

Terra Franca té el compromís de garantir un aprofitament respectuós de les terres d'acord amb les expectatives de la propietat. Així, ajuda els propietaris i propietàries en el procés de llogar o cedir les terres establint un seguit de fases de funcionament.

És missió de Terra Franca, conjuntament amb la propietat, que els usos principals del sòl siguin l'agrícola, el ramader i el forestal, i que es protegeixi al llarg del temps davant de qualsevol acte especulatiu o agressió que el pugui transformar.

Terra Franca accedeix directament a la titularitat de finques rústiques, mitjançant l'arrendament o l'adquisició, per oferir-les a iniciatives d'indole agroecològica.

L'actuació de Terra Franca respecte a les persones propietàries es concreta en:

- Assessorament respecte al lloguer o l'adquisició d'una propietat.
- Elaboració d'estudis agroecològics de les terres.
- Recerca i selecció de projectes agroecològics adaptats a les característiques de la propietat.
- Adquisició o arrendament per mitjà de contractes a llarg termini.
- Suport en el procés de relleu generacional.
- Acompanyament dels projectes endegats a les terres.

Aquestes fases i aquest funcionament es mostren en el cas 3 que recull el diagrama del final d'aquest article.

Pagesos i pageses, i entitats socials

En aquest cas, Terra Franca actua acompanyant la pagesia o les entitats socials en el procés de consecució del projecte. Així, vetlla per aconseguir un preu d'arrendament ajustat o una cessió de les terres.

Terra Franca s'implica amb les persones emprenedores des de la posada en marxa del projecte fins a la seva consolidació. A més, facilita la informació i formació necessàries per a garantir-ne la viabilitat.

Alhora, la pagesa, el pagès o l'entitat social que decideix instal·lar-se en una finca de Terra Franca es compromet,

Imatge promocional de Terra Franca.
Font: Terra Franca (<https://www.terrafranca.cat/quisom/>).

de manera formal, a desenvolupar l'activitat amb criteris agroecològics, i garanteix l'ús per al qual se li ha facilitat l'accés a la terra. Així doncs, les tasques que desenvolupa Terra Franca amb la pagesa o el pagès, i les entitats socials són les següents:

- L'acolliment i acompanyament de les persones emprenedores que cerquen terres.
- El subarrendament de les terres per mitjà de contractes a llarg termini.
- L'assessorament en la recerca de recursos formatius adaptats a cada projecte.
- L'orientació en la recerca de recursos financers de caire ètic i/o participatiu per fer front a les despeses d'instal·lació.
- El seguiment dels projectes i l'assessorament a les persones i entitats implicades.
- El treball en xarxa amb altres entitats i organitzacions per tal d'establir sinergies.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

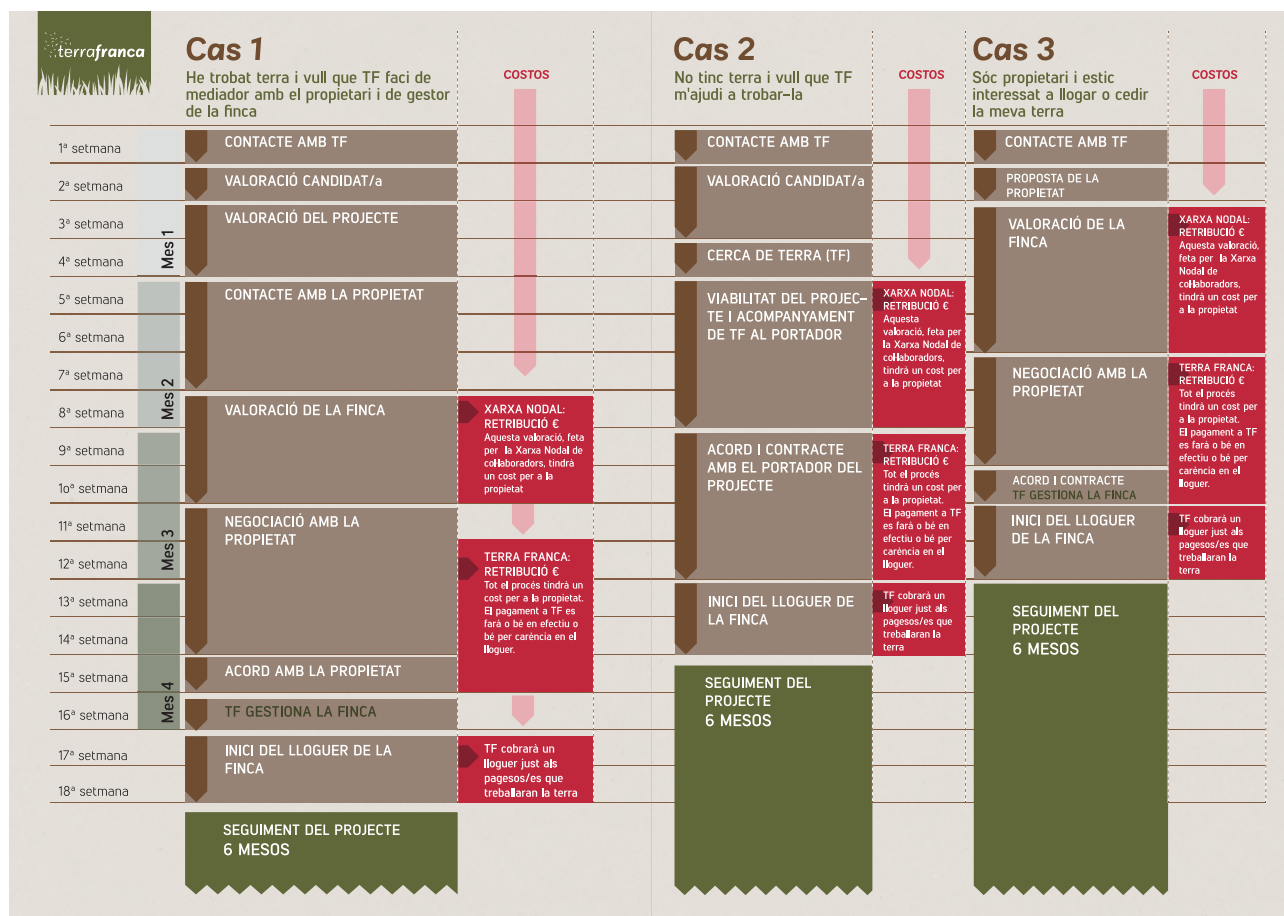
A la figura «Detall del funcionament específic amb pagesos i pageses, i entitats (casos 1 i 2), i amb propietaris i propietàries (cas 3)», Terra Franca desglossa els costos específics de cada fase d'actuació i qui se n'ha de fer càrrec.

Així, pel que fa a les fases de valoració de la finca, se n'encarrega la xarxa nodal de col·laboradors de Terra Franca i els costos són a càrrec de la propietat de la finca.

A partir d'aquí, els costos de negociació també són a càrrec de la propietat fins al moment de l'inici del lloguer de la finca, el qual Terra Franca cobra d'acord amb els barems preestablerts de lloguer just.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Terra Franca pot dur a terme el seu projecte i les seves accions en qualsevol finca o terreny la propietat dels quals estigui interessada a inserir-los en el procés, cosa que atorga a la iniciativa una gran capacitat d'adaptabilitat en qualsevol entorn rural.

Detall del funcionament específic amb pagesos i pageses, i entitats (casos 1 i 2), i amb propietaris i propietàries (cas 3).

Font: Terra Franca, *Vols afavorir la pagesia i preservar el territori?* (en línia, 2014 (dossier) (http://www.terrafranca.cat/wp-content/uploads/2013/07/Doossier_terra-francapdf.pdf).

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

L'activitat que du a terme Terra Franca és de gran interès per a la recuperació de terres i finques agrícoles en desús i per a empoderar les pageses i pagesos o entitats amb un clar projecte de vetlla i potenciació de l'agricultura ecològica.

Dificultats tècniques i administratives previstes

La principal dificultat rau en els acords de col·laboració entre les propietats i Terra Franca, i en tot el procés de gestió i traspàs d'una finca a les persones o entitats que se n'ocuparan. Alhora, el procés de seguiment del projecte també requereix un esforç tècnic que garanteixi el bon ús de les finques llogades o cedides.

Terres de la iniciativa Terra Franca.

Font: Terra Franca (<https://www.terrafranca.cat/>).

Envall Cooperativa. Un projecte singular per a revitalitzar els pobles rurals

Envall Cooperativa neix amb l'objectiu de revitalitzar el poble d'Envall, a la vall Fosca (Pirineus). És una cooperativa d'habitatge en cessió d'ús i de treball que vol recuperar Envall des del punt de vista poblacional, arquitectònic i socioeconòmic, després d'haver estat trenta anys abandonat.

Localització

Envall, Pallars Jussà (Lleida)

Qui ho impulsa

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya, Ministeri de Treball i Seguretat Social del Govern d'Espanya, Som Coop. Federada!, Economia Social Aracoop i Coop57

Any

2018

Enllaços a referències rellevants

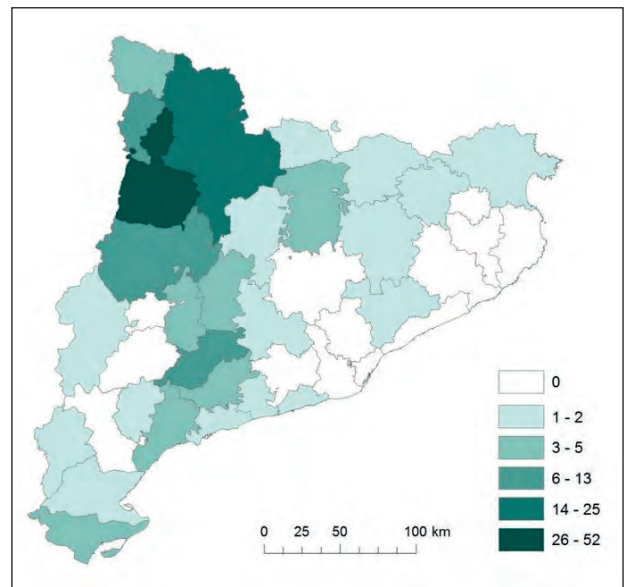
<http://www.envallcooperativa.cat/>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Hi ha hagut nombroses iniciatives de recuperació de pobles abandonats als Pirineus des dels anys vuitanta del segle passat, però poques han aconseguit continuïtat fora de l'àmbit familiar i, encara que han estat la llavor de la recuperació arquitectònica de molts pobles, no han aconseguit fixar gent al territori.

Molts pobles de muntanya s'han consolidat i han evitat les greus conseqüències de l'abandonament pel manteniment de les cases com a segones residències, però en aquestes cases poques setmanes a l'any els focs estan encesos.

Envall és un poble de la vall Fosca que supera la cota dels 1.000 metres respecte del nivell del mar i que pertany al municipi de la Torre de Cabdella, al Pallars Jussà (Alt Pirineu i Aran).

Comarques de Catalunya amb pobles abandonats.

Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/>).

Imatge promocional d'Envall Cooperativa.

Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/default.cfm>).

El poble d'Envall.

Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/default.cfm>).

L'indret, segons els historiadors, pot ser identificat amb el topònim Invalle, on l'any 834 se situen unes terres que van ser venudes per Levesind a la congregació del monestir d'Alaó per dos sous. Envall es correspondria amb el lloc d'Invalle de la interpolació de l'*auctoritas* de l'acta fundacional del monestir de Gerri.

El municipi disposa d'un entorn paisatgístic de gran valor. Recentment, el terme s'ha inclòs dins del Geoparc de la Conca de Tremp-Montsec i des de 2008 té tres senders per recórrer, que es van recuperar amb l'ajut de l'Associació Cultural pel Desenvolupament Envall Fosca¹ gràcies al finançament rebut pel Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici.

Envall, com molts altres pobles dels Pirineus, va quedar completament deshabitat a finals dels anys setanta del segle xx com a conseqüència de l'èxode rural cap a les ciutats. Però el 2002 va tornar a tenir nous habitants, malgrat que trenta anys d'abandó van deixar el poble en unes condicions més que precàries, amb gairebé totes les cases en runes.

Avui Envall té sis habitants permanents, amb dues cases obertes tot l'any i una tercera que funciona de segona residència.

LA INICIATIVA

Els nous veïns d'Envall van reprendre la vida al poble després d'estar més de trenta anys deshabitat i, des de fa molts anys i amb diverses iniciatives, han consolidat i rehabilitat tres edificis (on viuen), i han adquirit la pràctica totalitat dels solars del poble, fet que els va motivar a crear una cooperativa d'habitatge en cessió d'ús per tal de reconstruir la resta del poble i donar-li vida.

Així doncs, els socis promotors d'Envall Cooperativa són els mateixos veïns del nucli, que treballen per aconseguir un doble objectiu: rehabilitar i rehabituar el poble d'Envall de manera col·lectiva, no especulativa, participativa, autogestionada i amb caràcter solidari.

Un projecte pioner a l'Alt Pirineu i Aran i de gran envergadura, que preveu la rehabilitació de fins a dotze cases, mitjançant la cooperativa de treball i per mitjà de les aportacions de capital dels socis i sòcies i el finançament d'entitats de l'economia social. La intervenció consta de tres fases, en funció de la demanda i del nombre de socis i sòcies, i es poden arribar a construir fins a 2.700 m² habitables.

Tot i que avui Envall està majoritàriament en ruïnes, excepte tres cases noves que s'han rehabilitat en els darrers anys, el projecte «Rehabitar Envall» pretén reconstruir i recuperar l'esperit tradicional del poble, en funció de les necessitats i del mode de vida actual: menys necessitat d'espais destinats a la pagesia (pallers i corrals) i més necessitat d'espai públic (places). La cooperativa està compromesa amb la bioconstrucció i, per això, es reutilitzen i

1. <http://www.envallcooperativa.cat/ca/elpoble.cfm/ID/9861/CAT/associacio-envallfosca.htm>.

Rehabilitació dels edificis del poble.

Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/default.cfm>).

s'aprofiten els recursos propis i materials que el poble ofereix i també de la zona.

La primera fase del projecte consisteix a rehabilitar la Casa Bigodé com a espai formatiu, refugi i centre d'Envall Cooperativa. Posteriorment, es preveuen dues fases de quatre habitatges unifamiliars per cada promoció, més les pertinents edificacions permutades, en total, dotze edificis.

Envall Cooperativa està formada per dues seccions, la d'habitatge en cessió d'ús i la de treball; en altres paraules, la cooperativa té una doble consideració: cooperativa d'habitatge, per a gestionar l'ús dels habitatges, i cooperativa de treball, per a desenvolupar tasques laborals vinculades a la rehabilitació dels habitatges i del poble.

Habitatges en cessió d'ús

Envall Cooperativa entén l'habitatge cooperatiu com un bé d'ús (i no d'inversió) i com un dret fonamental per a qualsevol persona, que no ha de ser mercantilitzat, ni s'hi pot especular, de manera que la propietat dels solars i dels edificis és d'Envall Cooperativa, i, per tant, de totes les persones sòcies que la integren: el patrimoni és comú i irrepartible. Els membres de la cooperativa tenen accés a l'habitatge a través d'un dret a ús i participen de manera activa en la seva gestió. Aquest dret és ple i vitalici, sense cap limitació temporal ni restriccions (excepte les imposades per l'ordenament jurídic), de durada indefinida.

El dret a ús és adjudicat per la cooperativa i es pot transmetre durant dues generacions. Les persones sòcies poden ser usuàries d'un habitatge o local comercial, i també dels espais comunitaris, i han de fer una aportació de capital inicial i han de pagar una quota mensual assequible.

La cooperativa de treball

L'altra secció d'Envall Cooperativa és el treball, en què els socis i sòcies poden desenvolupar la seva activitat laboral. Aquesta secció té un doble propòsit: dur a terme la rehabilitació del poble i generar treball, per aconseguir abaratir els costos, minimitzar la inversió en la construcció dels habitatges i crear economia local per fer viables l'establiment i la fixació de gent al poble d'Envall.

Això no vol dir que tots els socis i sòcies d'habitatge hagin de treballar a la cooperativa, ni que tots els socis i sòcies treballadors hagin de tenir un habitatge en cessió d'ús i hagin de viure a Envall.

Pel que fa a la participació de socis i sòcies, treballen de manera col·lectiva: el procés de presa de decisions es fa per mitjà de l'Assemblea General de tots els socis i sòcies, en què s'aporta la veu de totes les seccions integrades a la cooperativa.

Hi ha tres tipus de socis i sòcies: d'habitatges amb dret a ús, treballadors i col·laboradors. Els requisits per a ser soci o

Il·lustració d'Envall.

Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/default.cfm>).

Envall, poble cooperatiu del Pirineu
Avui ens han visitat el president i vicepresident del Consell Comarcal i una tècnica de l'Ateneu Cooperatiu de l'Alt Pirineu i Aran.
[Saber-ne més](#)

Jornada de treball voluntari
Vine a fer els revestiments exteriors de Casa Bigodé.
[Saber-ne més](#)

JORNADA EL Pirineu: nous reptes i propostes vertebradores - Serveis públics i desplaçament
El proper divendres 30 de novembre a Sort participarem a la taula rodona i debat aportant la nostra visió des de l'experiència en la recuperació d'Envall des de l'associacionisme i el cooperativisme. Us hi esperem!
[Saber-ne més](#)

Recull d'activitats publicades al web de la cooperativa.
Font: Envall Cooperativa (<http://www.envallcooperativa.cat/ca/activitat.cfm>).

sòcia, així com el procés d'admissió i tots els drets i deures, estan definits als Estatuts i al Reglament de règim intern.

La cooperativa vol facilitar als socis i sòcies l'accés a un habitatge de caràcter social, econòmic i ambientalment sostenible, i que, per mitjà del seu treball, prestin serveis i elaborin elements relacionats amb els habitatges i altres edificacions per facilitar l'establiment d'un determinat percentatge de socis i sòcies al poble.

La iniciativa realça la importància de la recuperació arquitectònica del poble com a revitalització social, així com la generació d'activitat econòmica local; per això, es promou la generació i reactivació econòmica per contribuir a fixar gent al poble i al territori proper.

La cooperativa també està compromesa amb la formació i difusió del cooperativisme social.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Es tracta d'un model cooperatiu, per la qual cosa el finançament es basa en les aportacions de capital dels membres associats i la participació de socis i sòcies col·laboradors. Pel que fa al finançament, per accedir a un habitatge, el soci o sòcia fa una aportació de capital inicial i paga les quotes mensuals. D'altra banda, pel que fa als socis i sòcies col·laboradors, l'aportació mínima de capital és de 100 euros, en el cas que siguin persona física, i de 300 euros o més, si es tracta d'una persona jurídica.

Pel que fa als ajuts, Envall Cooperativa va ser un dels tres projectes del Pallars que el 2017 van rebre l'ajut per a projectes singulars que atorga el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies,² en el marc de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius³ i projectes Aracoop, pel fet de promoure l'economia social i fomentar l'ocupació local i la reactivació econòmica.

A més, el projecte «Rehabitar Envall» té el suport de l'Ateneu Cooperatiu de l'Alt Pirineu i Aran.⁴

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

S'ha de fer esment que aquest model d'iniciativa despunta, entre d'altres, per la voluntat d'eliminar els beneficis especulatius lligats a l'habitatge, de manera que ofereix a les persones sòcies un habitatge digne a un preu assequible i de caràcter estable, però, alhora, flexible pel que fa a renunciar al dret a ús.

En aquest sentit, cal tenir en compte que les bases de l'esmentat projecte encaixen amb el model cooperatiu de cessió d'ús de la qual s'ha parlat de manera àmplia a l'arti-

2. <https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/inici>.

3. <https://www.acapa.cat/xarxa-dateneus-corporatius/>.

4. <https://www.acapa.cat>.

cle «Promoció de cooperatives d'habitatge. Concurs de solars per a construir habitatges en règim de cessió d'ús», pàgina 43, a la qual ens remetem com a referència sobre l'esmentat model.

Així doncs, el projecte esdevé un exemple de com recuperar un poble d'una zona rural, però no tan sols des d'un punt de vista arquitectònic, sinó també socioeconòmic. Alhora, és una experiència que es pot donar a conèixer, millorar i extrapolar a altres territoris amb característiques semblants.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Les dificultats tenen a veure, des d'un punt de vista organitzatiu, amb les pròpies d'un projecte col·lectiu (cohesió de grup, consens en el projecte, etc.) i, des d'un punt de vista tècnic i administratiu, amb les dificultats de gestió i d'interpretació normativa pròpies d'un projecte innovador, en la línia del que s'ha exposat a l'article de promoció de cooperatives d'habitatge, abans esmentada.

Associació de Dones del Món Rural

L'Associació de Dones del Món Rural és una agrupació de dones rurals de Catalunya, principalment, ramaderes i pageses, que vetlla per donar visibilitat a la seva feina, defensar els seus interessos i necessitats, crear sinergies i millorar la igualtat d'oportunitats del sector.

Localització

Catalunya

Qui ho impulsa

Associació de Dones del Món Rural

Any

2018

Enllaços a referències rellevants

Pàgina web: <https://donesmonrural.cat/>

Instagram: @donesmonrural

Facebook: Dones del Món Rural

Twitter: @DonesMonRural

YouTube: Associació de Dones del Món Rural

Notícies:

— <http://www.donesdigital.cat/noticia/1431/una-radiografia-de-la-situacio-de-la-dona-en-el-mon-rural/>

— <http://www.desenvolupamentrural.cat/noticies/neix-l-associacio-de-dones-del-mon-rural-pageses-i-ramaderes-de-catalunya>

— <https://www.vilaweb.cat/noticies/entrevista-dolors-catala-dones-mon-rural/>

— <https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20190203/mujeres-mundo-rural-granja-escuela-7222028>

— https://www.ara.cat/societat/crisi-camp-pagesia_0_2404559543.html

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Segons la Generalitat de Catalunya, un 20% de les dones es dediquen professionalment al sector primari a Catalunya i, a més, aporten una gran millora econòmica, social i cultural a les zones rurals d'arreu del món.

L'entitat es constitueix com una font de referència per a proporcionar informació sobre la situació social i econòmica, i transmetre les preocupacions i les necessitats reals de les dones del món rural als responsables polítics, a la societat i als mitjans de comunicació. El 2008, l'Escola Agrària de l'Empordà va agrupar dotze dones catalanes del sector primari i va organitzar un viatge a Zumaia, al País Basc, per conèixer la potència de l'associacionisme de la dona rural basca. Allà, van veure com n'eren, d'importants, l'empoderament i l'associacionisme femení en aquella regió.

Des de llavors, cada any s'han fet diferents estades per conèixer projectes emprenedors liderats o cotitulats per dones: Navarra (2011), el Pallars (2012), el Ripollès (2013), l'Empordà (2014), el Solsonès (2015), Cantàbria (2017), la Cerdanya (2017), Menorca (2018), les Terres de l'Ebre (2018), el Penedès, el Maresme i Osona (2019), i Lleida (2020). En cada una d'aquestes trobades, el grup ha anat creixent en nombre de dones i en coneixements.

Dones participants en la iniciativa Dones del Món Rural.
Font: Dones del Món Rural (<https://donesmonrural.cat/>).

Grup de dones de l'Associació.
Font: Dones del Món Rural (<https://donesmonrural.cat/>).

Va ser a finals de 2018 quan l'entitat que actuava amb el nom de Grup de Dones del Món Rural es va constituir oficialment com una associació, amb dues-centes quinze sòcies, amb la finalitat de donar veu a les dones que treballen en el sector agrícola, ramader, forestal i pesquer. L'Associació de Dones del Món Rural, Pageses i Ramaderes de Catalunya, inscrita al Registre General de Dret i d'Entitats Jurídiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, és una agrupació sense ànim de lucre, apolítica i no vinculada a cap sindicat.

LA INICIATIVA

L'Associació de Dones del Món Rural, Pageses i Ramaderes de Catalunya vetlla per donar visibilitat a la feina de les dones rurals de Catalunya i defensar i representar els seus interessos i necessitats. Això significa que cal cobrir una gran quantitat de qüestions agrícoles, ramaderes, forestals i pesqueres, econòmiques, ambientals, paisatgístiques, legals, fiscals, educatives, socials, culturals i de salut relacionades amb la presència de la dona en el món rural i amb el seu treball diari, així com crear sinergies i millorar la igualtat d'oportunitats del sector.

Així doncs, volen ser l'altaveu i la font de referència per a proporcionar informació autèntica i competent sobre la situació social i econòmica, les preocupacions i les necessitats reals de les dones del món rural als responsables polítics, a la societat i als mitjans de comunicació. D'aquesta manera, s'aconseguirà incidir en les polítiques del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, i ser presents en les diverses taules sectorials per tal de

professionalitzar l'activitat i empoderar les dones del sector primari, que constitueix un pilar molt important de l'economia nacional catalana.

Actualment, l'Associació de Dones del Món Rural està constituïda per una Junta Directiva que regeix, administra i representa l'entitat, i que està formada per dotze persones: la presidenta, Dolors Català; la vicepresidenta, Montse Cardona; la secretària, Mònica Pont; la tesorera, Maria Àngels Prat, i vuit vocals, Marcel·la Otamendi, Urgell Isus, Maria Casoliva, Ester Gomis, Isabel Castanyer, Judit Solà, Dolors Roca i Rosa Domènech. En aquest òrgan, hi ha almenys una representant de cada territori (Terres de l'Ebre, Catalunya Central, Pirineu, Girona, Barcelona, Lleida i Tarragona).

Els fins i objectius de l'Associació són els següents:

- Donar veu a les dones del sector primari, agrícola, ramader, forestal i pesquer.
- Empoderar i reivindicar el paper de la dona en el món rural.
- Promoure la incorporació de les dones als sectors agrícola, ramader, forestal i pesquer.
- Fomentar la igualtat d'oportunitats entre homes i dones en tots els àmbits i sectors relacionats amb el sector primari.
- Impulsar el reconeixement i la igualtat de tracte de les dones en tots els sectors relacionats amb el món rural.

Jornades d'intercanvi.
Font: Dones del Món Rural
(<https://donesmonrural.cat/>).

— Fer arribar a l'Administració, als grups polítics i als diferents públics objectiu les diferents problemàtiques que hi ha al món rural, des d'un punt de vista femení, amb la finalitat de transmetre les necessitats del col·lectiu i crear ponts de diàleg i treball per mitigar-les.

— Programar activitats de representació i interlocució amb les administracions, i participar en taules sectorials, grups de treball, etc., per defensar les problemàtiques de la dona en el món rural.

— Incrementar la visibilitat de les dones del sector primari i el reconeixement a la tasca que duen a terme.

— Fomentar el desenvolupament de projectes empresarials promoguts per dones, especialment, els que tinguin relació amb el sector primari.

— Promocionar la participació de les dones en la diversificació de les activitats econòmiques del sector primari.

— Fomentar la participació de les dones en la formació i l'accés a les activitats professionals que es duen a terme en l'àmbit del sector primari.

— Organitzar jornades d'intercanvi entre dones per empoderar-se.

— Organitzar i oferir formació sobre temes d'interès per a les dones del món rural.

— Donar a conèixer a la societat el paper que desenvolupa, en general, el món agrícola, ramader, forestal i pesquer.

— Fer pedagogia sobre el lloc d'on surten els aliments i promoure els productes de proximitat.

— Professionalitzar l'activitat agrària, millorar la participació femenina en les organitzacions agràries i visibilitzar el treball de les dones en les explotacions agràries.

— Donar suport i assistència en el disseny de polítiques relacionades amb les dones rurals.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Els recursos econòmics de l'Associació se sustenten en les quotes anuals que fixa l'Assemblea General per a les seves membres, les possibles donacions o subvencions oficials o particulars que pugui rebre l'entitat, o bé altres ingressos que puguin obtenir-se.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Aquesta iniciativa és una eina social i de govern que pot ajudar a impulsar el desenvolupament d'un món rural més igualitari, just i conciliador, així com conscienciar la societat sobre els desafiaments que han d'encarar dia a dia les dones del sector primari i donar a conèixer les oportunitats que repercutiran en les generacions futures.

Taula de Camins. Recuperant els camins de l'Alt Pirineu i Aran

La Taula de Camins de l'Alt Pirineu i Aran és l'òrgan consultiu i participatiu de l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA) en matèria de camins i de les activitats respectuoses que els utilitzen. La Taula, integrada per uns quaranta agents públics i privats, genera discurs i actua de grup de pressió per tal que els camins es reconeixin com una infraestructura clau dels Pirineus amb valors patrimonials, identitaris i utilitaris.

Les actuacions en matèria de camins les executa l'IDAPA, si bé la Taula les orienta i les enriqueix. La Taula opina i proposa, l'IDAPA decideix i executa.

Els objectius de la Taula són debatre i generar discurs sobre els camins i les activitats vinculades, i elaborar documents de referència per als agents implicats; influir en les diverses administracions implicades i en l'opinió pública per tal d'aconseguir més recursos per als camins i més suport per a les activitats d'oci respectuoses; cercar consensos a escala regional (Alt Pirineu i Aran) en diversos aspectes que afecten els camins, i orientar i oferir suport a l'IDAPA i a altres administracions en l'execució d'actuacions relacionades amb els camins.

Localització

Alt Pirineu i Aran

Qui ho impulsa

Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA)

Any

2009. Segueix en curs

Enllaços a referències rellevants

www.sompirineu.cat/camins

www.sompirineu.cat/camins/taula-de-camins

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

L'Alt Pirineu i Aran és un dels vuit àmbits funcionals territorials definits en el Pla Territorial General de Catalunya. Situat al nord-oest del país, concretament als Pirineus, inclou sis comarques d'alta muntanya: l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà i la Vall d'Aran. Té una extensió de 5.775,62 km² i està integrat per 77 municipis, que sumen 602 nuclis de població. L'any 2017 tenia una població de 71.637 persones. Aquest àmbit ocupa el 18 % del territori de Catalunya, però hi viu només un 1 % de la població.

SUPORT A ENS LOCALS	ACTUALITAT DE LA TAULA	TAULA DE CAMINS DE L'ALT PIRINEU I ARAN
<p>L'IDAPA ofereix assessorament i suport a ens locals interessats en desplegar accions i projectes relacionats amb els camins.</p> <ul style="list-style-type: none">• INVENTARIS MUNICIPALS DE CAMINS• PROJECTES DE RECUPERACIÓ DE CAMINS TRADICIONALS• ORDENANCES MUNICIPALS• AJUTS A ENS LOCALS• XARXES DE CAMINS• RESOLUCIÓ DE CONFLICTES AMB LA PROPIETAT DE CAMINS	<p>SENDÈRIA podria significar "dèria pels senders" o "posar seny o senderi a la gestió dels camins", però és el nom que comparteixen els instruments de comunicació de la Taula.</p> <ul style="list-style-type: none">Web camins www.sompirineu.cat/camins Amb les novetats i els resultats de l'activitat de la Taula, i un centre de recursos.Butlletí SENDÈRIA Subscriu-t'hi de franc a www.sompirineu.cat i cada mes rebràs al teu correu-e aquest noticiari del món dels camins.Facebook SENDÈRIA Per seguir l'actualitat dels camins i per entrar en debats, fes-te seguidor de la nostra pàgina a Facebook.Twitter @SenderiaPirineu Les jornades de debat en matèria de camins es retransmeten via Twitter. #CaminsPirineus	
	<p>IDAPA - INSTITUT PER AL DESENVOLUPAMENT I LA PROMOCIÓ DE L'ALT PIRINEU I ARAN</p> <p>Passeig de l'Alcina 3 25700 La Seu d'Urgell Passeig de Pompeu Fabra 21 25260 Tremp</p> <p>Telèfon 973 355 552 / 973 652 872 Correu-e idapa@idapa.cat Correu-e Taula Camins camins@sompirineu.cat</p>	<p>SOMPirineu Taula de Camins de l'Alt Pirineu i Aran</p> <p></p>

Triptic informatiu sobre la Taula de Camins, a càrrec de SOMPirineu.
Font: SOMPirineu (<https://drive.google.com/file/d/1T70TeK3ultWsvFbhoSlo2FqTZDwuT4Ni/view>).

Jornada de debat.
Font: SOM Pirineu (<https://www.sompirineu.cat/camins/taula-de-camins/>).

LA INICIATIVA

A finals de 2006 s'aprova el Pla Estratègic de Senderisme de l'Alt Pirineu i Aran. Una de la conclusions que n'emanen és que cal una nova perspectiva supracomarcal per impulsar aquesta activitat econòmica. Durant el període 2009-2011 l'IDAPA, amb el suport de diverses institucions, organitza cursos, visites tècniques i un cicle de trobades comarcals; fruit d'aquestes jornades es crea i es reforça un grup de tècnics comarcals de camins (sobretot de l'àmbit públic). En paral·lel, l'any 2009 es crea la Taula de Senderisme de l'Alt Pirineu i Aran. L'any 2013 s'incorporen a la Taula el sector turístic i l'àmbit privat, i a partir del 2014 s'inicia el funcionament habitual de la Taula, amb dues reunions plenàries anuals.

L'any 2016 la Taula inicia un procés de redacció d'un nou full de ruta (Estratègia 2020) per repensar i fixar amb claredat la missió i els objectius de la Taula, i per establir les grans línies de treball que caldrà seguir en el període 2017-2020 (que l'IDAPA concretarà i executarà a través de plans d'acció anuals). El març de 2017 s'aprova l'Estratègia 2020, que comporta un canvi de nom: en lloc de Taula de Senderisme, a partir d'ara serà la Taula de Camins de l'Alt Pirineu i Aran. Aquest canvi de nom respon a una vocació més àmplia que tindrà la Taula. Si fins ara l'àmbit de treball eren els camins i el senderisme, a partir d'ara també s'hi incorporen altres activitats turístiques no motoritzades i respectuoses que utilitzen els camins, com ara el cicloturisme o el turisme eqüestre.

Des que l'IDAPA executa actuacions en matèria de camins amb el suport de la Taula, s'han dut a terme nombroses iniciatives. Algunes de les més destacades són les següents:

— Decàleg per fer inventaris municipals: orientacions per als ens locals que elaborin inventaris de camins de titularitat pública.

— Manual per recuperar camins tradicionals:¹ criteris rigorosos per executar projectes de recuperació de camins històrics.

— Subvencions per adequar camins: línia d'ajuts dirigida als consells comarcals per al manteniment de la xarxa de senders.

— Mètode SENDIF:² sistema de classificació i identificació visual de la dificultat dels itineraris a peu.

— Promoció de festivals de senderisme:³ coordinació i comunicació conjunta d'aquests esdeveniments singulars.

— Models de senyalització: suport per definir nous senyals específics (112, convivència entre senderistes i ramaders, etc).

— Jornades de debat i formació: en matèria d'inventaris, ordenances, SENDIF, professionalització dels guies, etc.

El principal promotor és l'IDAPA. Ara bé, la Taula de Camins està integrada per uns quaranta agents públics i privats de l'Alt Pirineu i Aran.

Agents públics

— Consells comarcals.

— Ajuntaments amb projectes de senderisme.

— Espais naturals protegits.

— Organismes de promoció turística.

1. http://www.sompirineu.cat/wp-content/uploads/2016/11/NP_PresentacioLibreRecuperacioCamins_v1.pdf.

2. <https://www.sompirineu.cat/camins/sendif/>.

3. <https://www.sompirineu.cat/camins/festivals-de-senderisme-dels-pirineus/>.

Un pal de rètols de la xarxa de camins de la Solana de la Cerdanya. Fotografia de Rafael López.
Font: Regió7 (<https://www.regio7.cat/cerdanya-alt-urgell/2016/05/04/cerdanya-recupera-camins-antics-assolir/359723.html>).

- Administracions i organismes regionals i nacionals.
- Centres de formació.
- Estacions d'esquí.

Agents privats i del tercer sector

- Empreses i guies d'activitats.
- Agències de viatge.
- Allotjaments.
- Empreses de transport.
- Experts i consultories.
- Entitats excursionistes, conservacionistes i de recuperació de camins.

La Taula de Camins manté la dinàmica habitual. S'estructura en un nucli actiu i un nucli observador, i, puntualment, en comissions temàtiques. La coordinació de la Taula és a càrrec d'una secretaria tècnica. El nucli actiu es reuneix un mínim de dos cops a l'any: una primera reunió, al març, serveix per a aprovar el Pla d'Accions de l'any en curs, i una segona reunió, al desembre, per a fer-ne balanç.

La Taula de Camins disposa d'un full de ruta aprovat el març del 2017 que marca les línies estratègiques i les accions de l'IDAPA i la Taula fins a finals del 2020 (Estratègia 2020).

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Els recursos per a garantir les funcions de la Taula i per a executar actuacions en matèria de camins els aporta

l'IDAPA. La Taula, atès que no executa actuacions, només requereix uns recursos mínims per a les funcions de secretaria tècnica i per a l'organització de les reunions i sessions de debat. El gros dels recursos es destina a actuacions que l'IDAPA executa de manera directa o amb el suport de col·laboradors externs, i que la Taula orienta. L'any 2016 la despesa de l'IDAPA en matèria de camins va ser de 66.162 euros.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Aquesta iniciativa és perfectament reproducible en altres entorns. De fet, en algunes de les comarques de l'Alt Pirineu i Aran hi ha taules comarcals de camins o de senderisme amb graus de desenvolupament desiguals. La Taula de Camins de l'Alt Pirineu i Aran es coordina i col·labora amb aquestes taules comarcals.

Interès d'aplicació per a la ciutadania i l'Administració

Una iniciativa com aquesta té interès quan diverses administracions i agents privats d'un àmbit supracomarcal volen abordar un aspecte d'ordenació urbanística o territorial o un sector econòmic (en aquest cas, els camins i els sectors que en fan ús) amb una visió regional.

Si hi ha un compromís elevat dels membres de taules com aquesta, així com una bona cohesió interna, els resultats i la dinàmica que se'n deriven són molt positius. En el cas de la Taula de Camins, amb una capacitat notable de debat i de producció de criteris, sempre a partir de dinàmiques participatives ben dissenyades i executades.

Dificultats tècniques i administratives previstes

Les principals dificultats són aconseguir que es mantingui un nivell alt de compromís entre els membres, cosa que obliga a gestionar altes i baixes, o a oferir diversos graus de participació (en el cas de la Taula de Camins, un nucli actiu i un d'observador).

Una altra dificultat és aconseguir una participació activa del sector privat, al qual li costa assistir a taules d'aquesta mena, sovint per manca de temps.

La visibilitat de la tasca de la Taula encara baixa en relació amb la qualitat dels debats i productes generats, tot i que s'ha iniciat un camí per millorar-la i enfortir-la.

Circuit senderista: El Cinquè Llac, turisme sostenible i responsable

El Cinquè Llac és una travessa circular de senderisme sostenible i responsable al Pirineu, a només 200 km de distància de Barcelona, amb inici i arribada a la Pobla de Segur, al Pirineu de Lleida.

Es tracta d'una ruta de mitja muntanya, assequible per a aficionats de tots els nivells, que transcorre pels dos Pallars i per l'Alta Ribagorça, als peus del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, a través d'un itinerari senyalitzat dividit en cinc etapes.

Qui ho impulsa

L'Associació Marques de Pastor, amb seu a Beranui, al municipi de la Torre de Capdella (Pallars Jussà).

Any

2012

Enllaços a referències rellevants

<http://www.elcinquellac.com/>

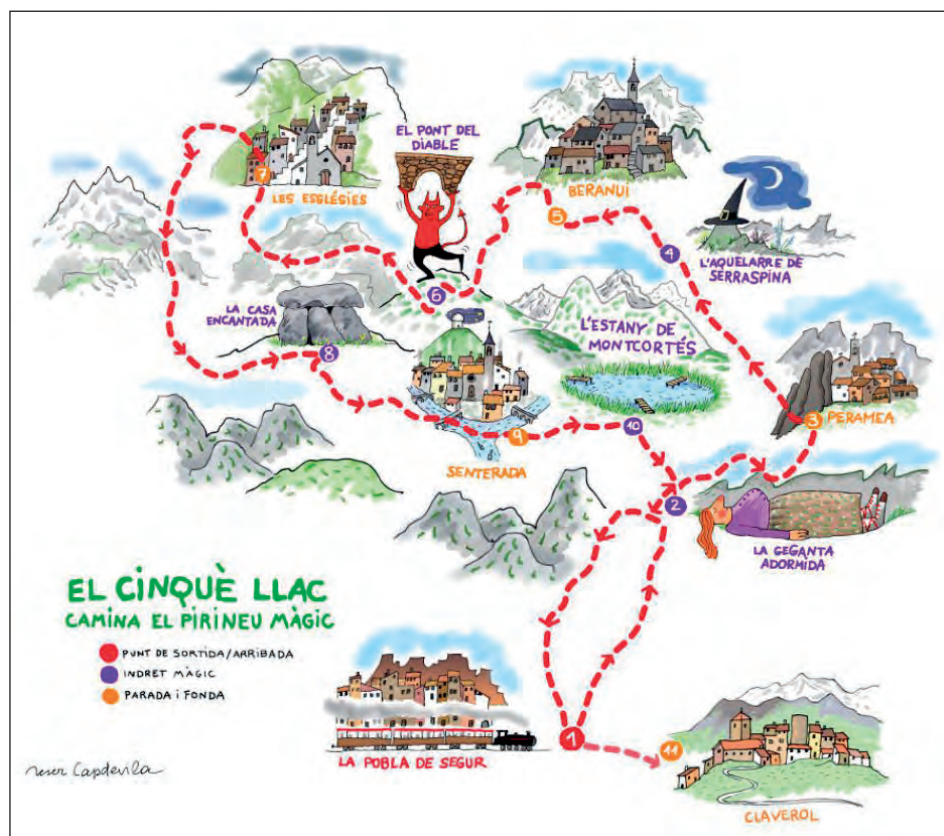
Font: El Cinquè Llac (<http://www.elcinquellac.com>).

Localització

La Pobla de Segur, Lleida

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

El projecte es desenvolupa dins dels límits de les comarques del Pallars Jussà, el Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça. Un territori desconegut per al gran públic i admirable per la riquesa paisatgística, natural, patrimonial i gastronòmica. Un entorn realment rural, inèdit, però humanitzat, on els pobles mantenen el caràcter original i conserven les festes, els costums, les llegendes i les tradicions. Una zona

Il·lustració de Roser Capdevila de la ruta El Cinquè Llac.
Font: El Cinquè Llac (<http://www.elcinquellac.com>).

Situació del projecte.
Font: El Cinquè Llac (<http://www.elcinquellac.com>).

que ha estat habitada des de la prehistòria fins avui, amb un llegat ramader que ha anat modelant el paisatge i ha permès tornar a dibuixar sobre el territori els camins de pedra seca recorreguts pels pastors.

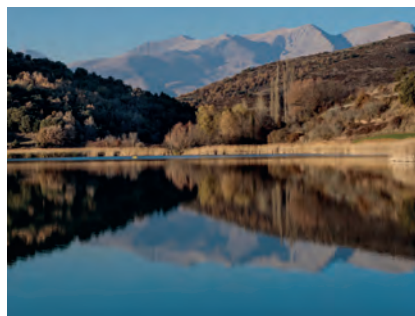
Aquesta zona, condicionada, però, per l'estacionalitat del turisme i la despoblació gradual, ha incentivat la posada en marxa de noves iniciatives per dinamitzar la fràgil economia del territori durant les èpoques de més baixa activitat.

LA INICIATIVA

La proposta ecoturística d'El Cinquè Llac neix de la necessitat de desestacionalitzar el consum de turisme rural i de lluitar contra el despoblament del territori durant

l'època primaveral i la tardor. Amb la finalitat de cridar l'atenció de les persones amants del senderisme, l'Associació Marques de Pastor, amb seu a Beranui, al municipi de la Torre de Capdella (Pallars Jussà), formada pels propietaris i propietàries de sis cases rurals i una agència especialitzada en viatges individualitzats pel Pirineu, va dissenyar un nou itinerari circular per a senderistes que recorre alguns dels pobles més apartats del Pallars.

Aquest nou producte turístic s'emmiralla en els criteris del turisme responsable —està dissenyat per a causar el mínim impacte en l'entorn— i ofereix una experiència de senderisme única, amb allotjaments preparats —tant pel que fa al servei com a les instal·lacions—, una alimentació adequada per a l'esforç que requereixen les etapes i informació detallada sobre el territori (transports públics, informació meteorològica, etc.).

Paisatges d'El Cinquè Llac.

Font: Catalunya.com (<https://www.catalunya.com/el-cinque-llac-24-1-540569?language=ca>).

El títol de la proposta, El Cinquè Llac, està vinculat amb la línia de ferrocarril el Tren dels Llacs,¹ amb la finalitat de motivar la gent que arribi en transport públic des de Lleida. El tren permet observar durant el trajecte quatre llacs (Sant Llorenç de Montgai, Camarasa, Cellers i Sant Antoni) fins a arribar a la Pobla de Segur, on comença el recorregut de 100 km a peu, distribuït en cinc etapes fins a arribar al cinquè, el llac de Montcortès, on les persones que fan l'itinerari troben un paratge natural emblemàtic. L'itinerari consta de cinc etapes:

- Etapa 1: la Geganta Adormida.²
- Etapa 2: l'Aquelarre de Serraspina.³
- Etapa 3: el Pont del Diabla.⁴
- Etapa 4: la Casa Encantada.⁵
- Etapa 5: el llac de Montcortès.⁶

Críteris de responsabilitat

El Cinquè Llac es fonamenta en criteris ambientals, socials i econòmics.

Ambientals

- Fomenta l'arribada en transport públic.
- Disposa d'uns allotjaments cada cop més involucrats en la gestió ambiental (energies renovables, neteja, reciclatge de residus, etc.).
- Genera els mínims residus, ja que les persones usuàries van amb carmanyola i amb tovalló de farcell.
- Fomenta que les persones visitants no deixin cap mena de traça al paisatge i:
 - Deixin al seu lloc el que trobin.
 - Respectin la vida silvestre.
 - Mostrin consideració amb els amfitrions i altres visitants.

Tren històric a la Ruta dels Llacs.
Font: Ferrocarrils de la Generalitat.

- Mostren respecte envers els pagesos i les seves eines de treball, per exemple, els tancats.
- Contribueix a la conservació dels camins i dels paisatges.

Socials

- És fruit de la conscienciació, responsabilitat i participació dels propietaris pel que fa a la conservació de l'entorn, tant del patrimoni natural com del cultural.
- Té tot el suport popular. S'ha creat mitjançant la col·laboració de particulars, entitats, empreses, ajuntaments, etc., de manera que, així, s'ha incrementat la cohesió local.
- Fomenta un «turisme d'autenticitat»: la conservació de camins, pobles, tradicions, etc., i això afavoreix l'intercanvi cultural entre les persones visitants i el territori.
- Informa sobre les riqueses del patrimoni natural i cultural del territori, de manera que, així, en reivindica la importància.

Econòmics

- Promociona productes locals, tant agroalimentaris com artesanals.
- Implica el visitant en el territori, de manera que part del preu que es paga es reinverteix en el manteniment i millora de la xarxa de camins que utilitza.
- Dinamitza i diversifica l'economia local, ja que hi involucra com més empreses del territori millor.

1. <https://trendellsllacs.cat>.

2. <http://www.elcinquellac.com/etapes/etapa-1/>.

3. <http://www.elcinquellac.com/etapes/etapa-2/>.

4. <http://www.elcinquellac.com/etapes/etapa-3/>.

5. <http://www.elcinquellac.com/etapes/etapa-4/>.

6. <http://www.elcinquellac.com/etapes/etapa-5/>.

Ruta circular de senderisme responsable i sostenible, en cinc etapes, pel Pirineu de Lleida.
Font: El Cinquè Llac (<http://www.elcinquellac.com/>).

— Proposa activitats complementàries respectuoses amb el medi.

— Aposta pel futur, ja que ofereix alternatives econòmiques on abans no hi eren.

— Es tracta d'un producte de qualitat, que reflecteix, complementa i millora el territori.

D'altra banda, l'Associació Marques de Pastor, que gestiona l'itinerari, comparteix uns objectius i una filosofia comuns:

Objectius de l'Associació

— Recuperar patrimoni històric i etnogràfic relacionat amb la vida pastoral.

— Transmetre i comunicar els valors relacionats amb els pastors.

— Donar valor als antics camins utilitzats pels pastors i recuperar-los i rehabilitar-los.

— Fomentar les economies locals mitjançant els productors tant agroalimentaris com artesanals.

— Crear activitat econòmica o turística que fomenti el coneixement dels valors patrimonials i etnogràfics

Com ho aconseguim

— Fomenta l'estudi de la vida pastoral.

— Estableix la col·laboració amb altres organismes públics i privats per difondre els valors de la vida dels pastors d'aquest territori.

— Recupera els antics camins que els pastors utilitzaven en els seus desplaçaments.

— Desenvolupa rutes i itineraris per fer amb diversos mitjans de transport (a peu, BTT, hípica, etc.)

— Organitza cursos, xerrades, seminaris, esdeveniments populars relacionats amb el territori i la vida pastoral.

El Cinquè Llac rep el premi Alimara 2017 per la seva contribució al turisme sostenible.
 Font: Pirineu Emoció (<https://www.pirineuemocio.com/premialimara2017/>).

— Promociona els productors locals que ajudin a la sostenibilitat econòmica del territori.

L'Associació Marques de Pastor va ser guardonada amb el premi Turisme Responsable de la Generalitat 2018. Anteriorment, l'any 2017, el jurat dels Premis CETT Alimara, organitzats pel centre universitari CETT de turisme, hotelleria i gastronomia, conjuntament amb la fira B-Travel i la Generalitat de Catalunya, va distingir la campanya El Cinquè Llac amb el Premi Alimara a la Promoció d'un Turisme Sostenible, un guardó que reconeix les iniciatives que contribueixen a augmentar i millorar el coneixement de la sostenibilitat i la responsabilitat social a través del màrqueting turístic, mitjançant el foment de la consciència entre els turistes, els empleats i les organitzacions, i que, alhora, motiven la ciutadania local i donen a conèixer les millors pràctiques responsables en el turisme.

El 2014, la promotora de la iniciativa i membre de l'Associació, Mireia Font i Vidal, va ser guardonada amb el Premi Memorial Lluís Companys, en categoria individual,

lliurat per la Fundació Josep Irla, per defensar les explotacions familiars agràries.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

Aquesta iniciativa ajuda a recuperar el patrimoni històric i etnogràfic, i els valors relacionats amb l'activitat dels pastors, així com impulsa les economies locals mitjançant la promoció de productors locals tant agroalimentaris com artesanals, de manera que també potencia la identitat i pertinença al territori, i, consegüentment, pot ajudar a frenar progressivament la despoblació rural. A més, permet generar un teixit econòmic de proximitat i turístic d'una manera creativa, amb l'objectiu comú del desenvolupament sostenible.

El problema principal del projecte és la manca de personal voluntari per a desenvolupar tasques de manteniment i preservació del patrimoni.

Gestió silvopastoral. Una eina innovadora per a prevenir incendis forestals

La gestió silvopastoral es basa en plans integrals de restauració forestal que combinen la gestió forestal i la ramaderia extensiva per prevenir incendis forestals i preservar la biodiversitat. L'acció principal se centra a fer disminuir la càrrega de combustible en zones estratègiques.

És una pràctica basada en l'acció coordinada i planificada per a crear àrees estratègiques dins el bosc, on es rebaixa la densitat de material vegetal inflamable (mitjançant aclarides, accions de desbrossament o cremes controlades) per tal de frenar l'avenç del foc en cas d'incendi. A continuació, se'n fa el posterior manteniment amb el pasturatge de ramats bovins o ovins.

El silvopastoralisme és una activitat tradicional que es pot redirigir cap a les àrees de baixa càrrega de combustible i pot esdevenir una aliada de primer ordre en la prevenció d'incendis. Permet mantenir, amb mitjans sostenibles, un baix nivell de càrrega de combustible vegetal de manera pràcticament contínua, cosa que estalvia costos i limita molt, o fins i tot elimina, la necessitat d'intervenció amb mitjans mecànics. Alhora, esdevé una oportunitat de diversificació d'ingressos per a les explotacions, que, amb la prestació d'un servei ambiental, poden fer destacar la seva activitat en uns moments en què l'escenari de mercat no els és especialment favorable.

Actualment, hi ha diverses iniciatives en curs a Catalunya de silvopastoralisme preventiu: al massís de l'Albera («Interreg Alberapastur»), a l'entorn de la muntanya de Montserrat («Life Montserrat»), a les comarques de Girona («Ramats de foc»), entre altres exemples. Aquesta mateixa línia de treball també s'implementa en altres regions de l'Estat, com ara a Andalusia i a Madrid, però també al sud de França (a les regions d'Occitània, Provença - Alps - Costa Blava i Còrsega).

Localització

- Massís de l'Albera
- Muntanya de Montserrat
- Comarques de Girona

Qui ho impulsa

Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca, Departament d'Interior, Diputació de Barcelona, Fundació Pau Costa, Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF), Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB),

Fundació Catalunya La Pedrera, Patronat de la Muntanya de Montserrat, Gremi de Carnissers i Xarcuters de les Comarques Gironines i organitzacions professionals ramaderes. Alguns d'aquests projectes es desenvolupen amb socis institucionals i científics a França per l'acció comuna en àrees frontereres.

Enllaços a referències rellevants

«Interreg Alberapastur»: <https://alberapastur.eu>

«Life Montserrat»: <https://lifemontserrat.eu>

«Ramats de foc»: <https://www.ramatsdefoc.org/cal>

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

La muntanya mediterrània és un espai amb una llarga tradició d'assentament humà i aprofitament econòmic. Els seus ecosistemes i paisatges han anat evolucionat durant segles gràcies a l'activitat humana, que, mitjançant la combinació de l'agricultura, la ramaderia extensiva i la gestió forestal, ha consolidat un paisatge propi: el mosaic agrosilvopastoral mediterrani.

Amb el temps, les muntanyes han anat ocupant-se amb un mantell continu de boscos, resultat de la reducció i, fins i tot, desaparició de moltes activitats econòmiques i socials associades a la muntanya, i que esdevenien mecanismes naturals de gestió forestal. El territori s'ha tornat cada cop més uniforme, sense gaires discontinuïtats entre espais forestals, cosa que ha desencadenat un escenari poc interessant des del punt de vista de la biodiversitat i altament vulnerable a patir grans incendis forestals. A més, en un context de canvi climàtic, en el qual es preveuen onades de calor i sequeres més freqüents i intenses en el temps.

Així, l'elevada densitat arbòria a les nostres muntanyes i l'acumulació de biomassa limiten la biodiversitat i provoquen, per excés de competència, l'estancament en el creixement dels arbres, el seu afebliment i una minva de la seva capacitat reproductiva, que davant d'un incendi posa en perill la regeneració natural de l'estrat arbori i la continuïtat dels nostres boscos.

A l'entorn de la muntanya de Montserrat, al massís de l'Albera i en altres punts de les comarques gironines hi ha en marxa iniciatives que aposten per una gestió forestal basada en el silvopastoralisme: prevenció d'incendis mitjan-

Vista de Montserrat l'any 1808.

Font: [todocoleccion.net](https://www.todocoleccion.net/postales-cataluna/postal-bruc-centenari-jornada-bruch-1808-dreccera-manresa-imp-n-pancell-viii-x44984851) (<https://www.todocoleccion.net/postales-cataluna/postal-bruc-centenari-jornada-bruch-1808-dreccera-manresa-imp-n-pancell-viii-x44984851>).

Vista de Montserrat.

Font: Fundació Catalunya La Pedrera.

L'escenari desitjable d'un bosc.

Font: *Gestió silvopastoral per afavorir la biodiversitat i prevenir grans incendis forestals. Projecte Life Montserrat. Informe Layman* (<https://lifemontserrat.eu/wp-content/uploads/2019/07/00-Layman-Report-CAT-DIGITAL.pdf>).

çant el pasturatge de ramats de vaques, ovelles i/o cabres per al manteniment dels nostres boscos amb baixa càrrega de combustible en àrees considerades estratègiques.

Alhora, les iniciatives estan assajant estratègies per garantir una sostenibilitat econòmica complementària de la pastura en aquestes àrees, que complementi l'aportació pública en concepte de serveis ambientals prestats. En el cas de «Interreg Alberapastur» es busca un reconeixement

més gran de la qualitat alimentària de la raça de vaca de l'Albera. En el cas de «Ramats de foc», es treballa en la creació d'una marca col·lectiva per als productes provinents de ramats participants en activitats de silvopastoralisme preventiu en col·laboració amb el Gremi de Carnissers i Xarcuters de les Comarques Gironines. En el cas de «Life Montserrat», s'incentiven nous pastors joves donant suport a estudiants sortits de l'Escola de Pastors de Catalunya, dotant-los d'infraestructura bàsica i assessora-

ment, i facilitant convenis amb propietaris de la terra per a activitats de pastura preventiva.

LA INICIATIVA

Actualment, hi ha diverses iniciatives en curs a Catalunya —concretament, al massís de l'Albera («Interreg Alberapastur»), a l'entorn de la muntanya de Montserrat («Life Montserrat») i a les comarques de Girona («Ramats de foc») — que aposten per l'estabilització i resiliència de les masses forestals en cas d'incendi a través de models de gestió forestals basats en el silvopastoralisme.

L'objectiu del projecte és desenvolupar un conjunt de mesures de gestió d'ecosistemes amb la finalitat d'incrementar la resiliència i l'estabilitat dels boscos enfront dels incendis, i millorar així la prevenció de grans incendis; contribuir a la conservació i a la millora de la biodiversitat, i afavorir i conservar l'estat de la biodiversitat actual mitjançant l'augment de la connectivitat a través de la creació d'un mosaic de pasturatges, matolls i boscos.

«Interreg Alberapastur»

«Interreg Alberapastur» és un projecte de cooperació transfronterera del programa Interreg POCTEFA, actualment en desenvolupament al massís de l'Albera, i que té per objectiu mantenir i valorar els recursos bovins i de les pastures tenint en compte la varietat d'usos en aquest massís, i defensar els boscos contra els incendis a través de la implementació de pràctiques de silvopastoralisme.

El massís transfronterer de l'Albera presenta característiques paisatgístiques excepcionals que són el resultat de la interacció estreta entre l'home i la natura. La ramaderia extensiva, majoritàriament bovina, modela des de fa segles aquests paisatges, però l'augment de la freqüència de

persones usuàries al massís, associada a una manca i un desequilibri en la gestió de les pastures, així com la disminució de les rendes dels ramaders, amenacen la sostenibilitat d'aquesta activitat.

La peculiaritat d'aquest projecte es basa en la revaloració del recurs boví local com a eina d'atracció i de desenvolupament econòmic, i de gestió del territori transfronterer, a mitjà i llarg termini. D'una banda, amb una gestió concertada i sostenible de les pastures per tal de respondre a la problemàtica dels animals errants o als conflictes d'usos. I, de l'altra, amb la protecció del massís potenciant el silvopastoralisme per tal de mantenir-hi els espais oberts i, particularment, els planificats com a àrees estratègiques en un sector altament sensible al risc d'incendi. En aquesta línia, el projecte ha promogut una diagnosi tècnica de 12 explotacions ramaderes i ha avaluat el potencial pastoral de 29 àrees (2.432 hectàrees) de baixa càrrega de combustible, part de les quals s'està millorant mitjançant actuacions sobre la vegetació (96 hectàrees d'estassada i 4 de sembra en 7 sectors) i amb la instal·lació d'equipaments ramaders (80 hectàrees de tancats, 10 sectors d'abeuradors, 9 passos canadencs, etc.). El manteniment posterior el fan els ramaders que hi ha a la zona, mitjançant acords amb els titulars dels terrenys, en cas de no ser-ho ells.

Les principals actuacions del projecte són les següents:

— Gestió pastoral concertada: gestió integrada i sostenible de les pastures i dels trajectes dels ramats, tenint en compte els diferents usos que té el massís de l'Albera (turisme, ramaderia i àrees protegides) en un context d'alt risc d'incendi.

— Silvopastoralisme i prevenció d'incendis: avaluació pastoral de les àrees estratègiques planificades per a la prevenció d'incendis forestals i potenciació del seu manteniment amb els ramaders locals.

Pastures.

Font: © Alberapastur.eu (<https://alberapastur.eu/ca/homepage-extended/>).

Presentació del projecte «Interreg Alberapastur» en el marc de les jornades Territorios Pastoreados TP4.

Font: © Alberapastur.eu (<https://alberapastur.eu/ca/homepage-extended/>).

— Valoració econòmica de la producció bovina local: elaboració d'un dossier de reconeixement de la raça Albera a França i de promoció conjunta d'aquesta raça autòctona, millorant-ne el coneixement genètic, així com la qualitat i la manipulació de la carn, amb la difusió posterior a carnisseres i restauradors.

«Life Montserrat»

Aquest projecte, cofinançat pel programa Life, ha permès crear un sistema de gestió de la infraestructura verda del massís per fer disminuir el risc de grans incendis forestals i afavorir la conservació del patrimoni natural en una àrea de catorze municipis al voltant de la muntanya de Montserrat. Aquesta infraestructura s'ha construït principalment fent treballs de restauració forestal per fer disminuir l'excessiva densitat d'arbres, reduir-ne la càrrega de combustible acumulada i millorar l'estructura dels boscos, i fent efectiva la recuperació d'espais oberts a través de cremes prescrites i mitjans mecànics. Per garantir l'eficiència d'aquestes actuacions a llarg termini, s'ha potenciat l'activitat silvopastoral, elaborant plans de maneig per a les explotacions ramaderes i promovent acords de pasturatge entre ramaders i propietaris de les terres.

El projecte ha permès recuperar espais oberts i cultius, de manera que s'ha generat una estructura de paisatge en mosaic agrosilvopastoral, de major resiliència al foc i amb una diversitat d'hàbitats i espècies més gran. L'equilibri d'aquest nou paisatge es manté mitjançant l'acció dels ramats, amb el desplegament progressiu de vaques, cabres i rucs en règim extensiu. En aquesta àrea, on l'activitat ramadera havia esdevingut gairebé inexistent, el projecte ha aportat recursos per poblar la zona de nous ramats i pastors, de manera que s'ha finançat l'adquisició de bestiar i la instal·lació d'infraestructures ramaderes. En total, el projecte ha permès posar en marxa deu unitats de gestió ramadera estructurades al voltant d'àrees identificades com a estratègiques per a la prevenció d'incendis. En

aquestes deu unitats treballen vuit explotacions ramaderes directament vinculades al projecte, cinc de les quals són de nova creació. Els acords entre propietaris forestals i explotacions ramaderes han de permetre el desplegament de ramaderia extensiva en més de 1.400 hectàrees de finques privades.

A més, entre els resultats del projecte, destaca el treball que s'ha fet amb la comunitat educativa local per generar una major sensibilitat i implicació en la responsabilitat envers l'entorn natural, fent-la participar des de l'inici d'aquest model de gestió forestal.

El projecte «Life Montserrat», com a tal, va finalitzar l'any 2019 i, actualment, es treballa per donar continuïtat a les línies d'actuació engegades. La recent creació del Parc Rural del Montserrat, amb participació dels ajuntaments de la zona i de la Diputació de Barcelona, representa una excel·lent oportunitat per a prendre el relleu i mantenir l'impuls necessari per a consolidar les iniciatives de silvopastoralisme que s'han posat en marxa.

«Ramats de foc»

Aquesta iniciativa, iniciada a les comarques de Girona i impulsada per la Fundació Pau Costa, uneix bombers, ramaders i carnisseries amb l'objectiu de potenciar la ramaderia extensiva en la gestió del risc d'incendis i oferir un producte de qualitat i amb un alt valor social. Amb aquesta iniciativa, es vol contribuir a la continuïtat de l'activitat ramadera al territori, així com crear i mantenir aquests paisatges adaptats al foc amb accions tan simples com consumir productes de ramats propers. S'ha engegat com a prova pilot al Baix Empordà i hi participen tres ramaders que pasturen ovelles i cabres en quatre municipis: Colomers, Vilopriu, Jafre-Garrigoles i Verges. Es tracta d'una zona amb una alta recurrència d'incendis i on els cossos de gestió d'incendis han identificat punts estratègics per a la seva prevenció i extinció.

Difusió del projecte entre la comunitat educativa local (a l'esquerra) i infraestructures ramaderes creades en el marc del projecte (a la dreta).

Font: LIFE Montserrat.eu (<https://lifemontserrat.eu>).

Pastors i els seus ramats inscrits a la iniciativa «Ramats de foc».
Font: © Ramatsdefoc.org (www.ramatsdefoc.org).

Una de les claus d'aquest projecte és el treball coordinat entre els diferents actors: els Bombers de la Generalitat marquen i localitzen les zones estratègiques on els ramaders han de pasturar, els carnisers (a través del Gremi de Carnissers i Xarcuters de les Comarques Gironines) venen la carn i els làctics que n'obtenen, i els restauradors s'encarreguen de fer difusió dels productes sota el distintiu Ramats de Foc entre la clientela (carn de xai, de cabrit, formatges, recuits i làctics).

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Totes les mesures de prevenció d'incendis amb pasturatge inclouen una tècnica comuna a les zones «estratègiques» o «centrals» corresponents al cor de les àrees de prevenció: zones prèviament tractades, control del fitovolum arbustiu i pasturatge quasi complet de l'estrat herba-ci. A aquesta estratègia s'hi uneixen àrees complementàries que han de ser pasturades, però amb menor obligació de resultats.

La validació de resultats es du a terme abans de l'estiu, període de més risc d'incendis. Les responsabilitats de les intervencions mecàniques complementàries les assumeix el sector públic, si més no, a l'Estat espanyol. Així, la remuneració per la contribució dels pastors i ramaders a la prevenció d'incendis es basa sempre en un enfocament contractual anual a partir d'un compromís voluntari. Els procediments de pagament i control varien molt segons la regió: pagament sistemàtic amb possible control d'un agent nacional no especialitzat a França, o, a la inversa, control sistemàtic per part de tècnics especialitzats i pagament segons el grau d'acompliment en els sistemes desenvolupats a l'Estat espanyol. Així, hi ha una àmplia varietat de nivells de remuneració i mètodes de càlcul, que van des dels vint euros per hectàrea i any per al cas de les zones estratègiques pasturades, per exemple, a la regió de Madrid, fins a dos-cents cinquanta euros per hectàrea i any a la regió d'Erau (França).

Els costos reals directes i indirectes suportats pel ramaders són alts, atès que han de pasturar àrees en general poc atractives des del punt de vista productiu. La compensació pel treball desenvolupat en àrees estratègiques sovint es veu completada per la remuneració per àrees complementàries, més productives, i/o l'assistència amb infraestructures ramaderes.

Segons el finançament, també es distingeixen models molt diferents. A Catalunya aquesta mena de mesures estan cofinançades pel Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural (FEADER), amb una convocatòria anual específica dins dels ajuts forestals del Programa de Desenvolupament Rural (PDR), a la qual s'acullen una trentena de ramaders que mantenen unes 2.500 hectàrees. A Andalusia o a Madrid, per exemple, els mecanismes de silvopastoralisme estan totalment finançats pel govern de la regió, amb un sistema de remuneració mitjançant contractes de servei.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La major part d'Espanya d'influència mediterrània i el sud de França presenten força similituds bioclimàtiques (clima mediterrani, masses forestals amb acumulació de biomassa altament inflamable) que condueixen a probabilitats altes de grans incendis en bona part dels seus territoris.

Les iniciatives presentades pretenen potenciar i mantenir els mosaics agrosilvopastorals propis de la regió mediterrània a través del silvopasturatge, una eina efectiva, econòmica i amb valor social, però que, pels serveis públics que presta, requereix suport per a ser viable a mitjà i a llarg termini. La creació d'un mosaic agrosilvopastoral afavoreix nivells màxims de biodiversitat i d'adaptació al canvi climàtic, i ofereix, a la vegada, condicions d'estabilització i elevada resiliència de les masses forestals dels nostres boscos en cas d'incendi.

Així, la prevenció d'incendis és una iniciativa de cost-efectivitat en relació amb les mesures d'extinció i, per tant, seria una estratègia que caldria afavorir. Aquesta mena d'iniciatives podrien ser aplicables a tot l'àmbit mediterrani. A l'Europa mediterrània l'evolució socioeconòmica no incentiva l'aprofitament dels recursos dels nostres boscos i, amb una pèrdua del paisatge tradicional, s'acaba per generar un escenari favorable a la propagació de grans incendis forestals, tendència creixent en un context de canvi climàtic.

L'èxit d'aquests mecanismes residiria, en gran manera, en els mitjans humans d'animació i acompanyament tècnic i administratiu disponibles. Són eines que necessiten un alt grau de seguiment amb personal dedicat íntegrament a aquesta tasca, especialitzat i que pugui oferir un servei de proximitat. Així mateix, els aspectes de suport i revaloració de la producció, com ara la identificació mitjançant

marques i la millora dels canals de comercialització, són clau per a potenciar les explotacions ramaderes que presenten aquest servei.

Una prevenció d'incendis viable ha de basar-se en un territori agrari actiu, on l'equilibri entre muntanyes, cultius i pastures és clau per a una prestació de serveis de cost-efectivitat. En aquest marc, el reconeixement europeu, estatal i regional de la necessitat de creació i manteniment d'espais oberts en entorns forestals mediterranis per a prevenir incendis i afavorir la biodiversitat contrasta amb les directrius de la política agrària comuna en relació amb el pasturatge en aquests mateixos entorns, en restringir, en gran manera, l'accés als ajuts directes en superfícies amb presència d'arbres, criteri que perjudica, sobretot, les petites explotacions de muntanya dels massissos mediterranis en els estats membre de la Unió Europea.

Fer rebrotar la vida al territori. Plataforma Rebrotem

Rebrotem és una iniciativa ciutadana que coordina diferents accions per ajudar a restaurar l'ecosistema rural perdut en l'incendi forestal de 2019 a les comarques de la Ribera d'Ebre.

Rebrotem va molt més enllà d'una campanya de finançament col·lectiu (*crowdfunding*), és un projecte de solidaritat per mitjà d'activitats culturals, de divulgació, de defensa de la vida rural i de lluita contra el desequilibri territorial.

Localització

Flix, Tarragona

Qui ho impulsa

Ciutadania, ramaders i ramaderes, i agricultors i agricultores.

Any

2019

Enllaços a referències rellevants

Finançament col·lectiu: <https://ca.goteo.org/project/rebrotem>
https://drive.google.com/file/d/1CmIraDLH8x8m-TQNQvg9imUUGs_MP6-y/view

Twitter: @Rebrotem

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

L'estiu del 2019 les comarques de la Ribera d'Ebre, les Garrigues i el Segrià van patir un dels incendis forestals més importants de les últimes dècades, que va afectar els municipis de la Torre de l'Espanyol, Vinebre, Flix, la Palma d'Ebre, Bovera, Llardecans, la Granadella i Maials.

Més de 5.000 hectàrees de cultius i bosc van quedar afectades pel foc, i, a causa d'això, es van perdre el paratge natural, el sòl, la biodiversitat, les oliveres, les vinyes i els ametllers, a més dels projectes i els somnis d'agricultors i agricultores, i de ramaders i ramaderes que depenen del camp per subsistir. Cal tenir en compte que l'agricultura i la ramaderia són una de les eines més efectives per a combatre els incendis, ja que preserven del territori.

L'endemà del gran incendi a la Ribera d'Ebre el grup de Pagesos GPS va iniciar a Twitter la campanya en suport al ramader Pere Jorner, propietari d'una granja d'ovelles que va quedar devastada pel foc durant l'incendi del 26 de juny de 2019 a la Torre de l'Espanyol. Aquesta acció va ser el brot, el naixement, de la iniciativa Rebrotem.

LA INICIATIVA

Amb la intenció de canalitzar i organitzar la gran onada de solidaritat que va provocar l'incendi, pagesos, ramaders i la ciutadania es van mobilitzar per fer arribar tota l'ajuda davant la necessitat urgent de restablir activitats econòmiques i la necessitat de recuperar el paisatge, que va quedar devastat.

L'incendi de la Ribera d'Ebre.
Font: fotografia de Jordi Borràs, Plataforma Goteo, projecte Rebrotem (<https://www.goteo.org/project/rebrotem>).

© Jordi Borràs

En aquest sentit, es va proposar una campanya de micromecenatge Goteo, un model de finançament col·lectiu amb recompensa per revertir la situació de forma immediata de manera eficient i transparent. En aquest model de finançament col·lectiu, les persones participants, a canvi de l'aportació, reben una contraprestació de valor simbòlic relacionada amb el projecte finançat.

A continuació, es mostra la distribució de les necessitats de finançament categoritzades en tres grups, amb el fons mínim imprescindible de recaptació al qual el promotor ha d'arribar per a garantir la viabilitat i la promoció del projecte. Aquesta quantitat va ser de 50.000 euros i el llindar òptim era de 250.000 euros.

MOSTRAR LLISTAT DE NECESSITATS	
INFRAESTRUCTURA	
Fons d'urgència per agricultors i ramaders (Objectiu mínim)	€ 36.450
Amb aquest fons cobrirem totes les necessitats de caràcter urgent d'aquelles persones que viuen del camp i que necessiten una empenya per refer la seva vida i el seu treball. Les ajudes aniran assignades amb la col·laboració dels Ajuntaments de la zona. Aquestes partides són aproximades i podran haver-hi canvis segons les necessitats reals.	
Fons de reforestació (Objectiu mínim)	€ 2.025
Ens preocupa com es durà a terme la reforestació dels termes afectats. Aquest fons anirà destinat a projectes que treballin en una reforestació meditada i conscient. Promovent activitats que ens facin repensar un nou model de paisatge i el treball dels experts per a no repetir la història.	
Fons de divulgació, cultura i gestió (Objectiu mínim)	€ 2.025
Aquest fons anirà destinat a promoure actes i activitats relacionades en models sostenibles de vida rural, feulibri territorial, la gestió del paisatge i la divulgació del projecte (organització de festivals solidaris, taxes de la creació de l'Associació, servidors, domini, etc).	
Fons d'urgència per agricultors i ramaders (Objectiu òptim)	€ 147.815
Amb aquest fons cobrirem totes les necessitats de caràcter urgent d'aquelles persones que viuen del camp i que necessiten una empenya per refer la seva vida i el seu treball. Les ajudes aniran assignades amb la col·laboració dels Ajuntaments de la zona. Aquestes partides són aproximades i podran haver-hi canvis segons les necessitats reals.	
Fons de reforestació (Objectiu òptim)	€ 17.390
Ens preocupa com es durà a terme la reforestació dels termes afectats. Aquest fons anirà destinat a projectes que treballin en una reforestació meditada i conscient. Promovent activitats que ens facin repensar un nou model de paisatge i el treball dels experts per a no repetir la història.	
Fons de divulgació, cultura i gestió (Objectiu òptim)	€ 8.695
Aquest fons anirà destinat a promoure actes i activitats relacionades en models sostenibles de vida rural, feulibri territorial, la gestió del paisatge i la divulgació del projecte (organització de festivals solidaris, taxes de la creació de l'Associació, servidors, domini, etc).	
TASCA	
Comissions (Objectiu mínim)	€ 3.000
Tot crowdfunding necessita una plataforma web (programari, treballadors, comunicació, etc) amb uns costos, en aquest cas un 5% de comissió cap a la Fundació Goteo + 0,8% de comissió bancària (en aquest cas banca ètica, amb Colònia Caixa Pollença).	
Comissions (Objectiu òptim)	€ 12.000
Tot crowdfunding necessita una plataforma web (programari, treballadors, comunicació, etc) amb uns costos, en aquest cas un 5% de comissió cap a la Fundació Goteo + 0,8% de comissió bancària (en aquest cas banca ètica, amb Colònia Caixa Pollença).	
MATERIAL	
Costos de recompenses (Objectiu mínim)	€ 6.500
Aquesta partida contempla els costos de recompenses. Partim d'un supòsit de 6.500 euros per a 1000 samarretes i 800 ampolles d'oli. Si finalment el cost d'aquests productes fos inferior, els diners passarien als fons.	
Costos de recompenses (Objectiu òptim)	€ 14.100
Aquesta partida contempla els costos de recompenses. Partim d'un supòsit de 14.100 euros per a 2300 samarretes i 1800 ampolles d'oli. Si finalment el cost d'aquests productes fos inferior, els diners passarien als fons.	
Total	€ 50.000 € 250.000

Taula de distribució de les necessitats de finançament, dividides en tres grups.

Font: Plataforma Goteo, projecte Rebrotem (<https://www.goteo.org/project/rebrotem>).

La campanya Rebrotem va finalitzar el 29 de setembre del 2019 i es va arribar a obtenir un total de 105.322 euros gràcies a les aportacions de 1.517 persones cofinançadores. La campanya va ser un èxit, ja que va superar l'objectiu de recaptació en un 210 %.

Les primeres accions que es van dur a terme amb la recaptació es van dirigir a reparar explotacions agràries amb caràcter d'urgència, en col·laboració estreta amb les administracions públiques, i, posteriorment, a promoure diferents activitats de reforestació i divulgació, entre d'altres.

L'objectiu de la iniciativa ciutadana de Rebrotem és coordinar diferents accions des de la ciutadania que ajudin a restaurar l'ecosistema rural perdut en l'incendi forestal.

A més, Rebrotem va molt més enllà d'una campanya de finançament col·lectiu, és un projecte de solidaritat per mitjà d'accions concretes, com ara micromecenatges o concerts solidaris que ajuden econòmicament a la gestió forestal i a la reparació d'explotacions agràries, i per mitjà d'activitats de divulgació, de defensa de la vida rural i de lluita contra el desequilibri territorial.

Alguns dels objectius a curt i a mitjà termini són els següents:

- Reposició de mànegues de reg i canalitzacions.
- Recuperació de terrenys agrícoles i la seva activitat de manera urgent.
- Reducció de l'impacte per a pagesos i ramaders que viuen del camp.
- Activitats relacionades amb la reforestació de la zona afectada.
- Activitats relacionades a divulgar models de vida rural, de sostenibilitat, de gestió del territori i d'equilibri territorial.

El 14 de maig de 2020, la iniciativa solidària va iniciar un procés per fer arribar els ajuts econòmics a les persones titulars de les explotacions agràries afectades. La plataforma va elaborar les bases de la convocatòria,¹ amb la col·laboració d'Unió de Pagesos, i va rebre el suport del sindicat agrari durant tot el procés d'entrega de les dotacions. Aquest termini finalitzà el 28 de juny 2020.

Un total de 112.112 euros que es distribuïren entre les persones beneficiàries, una xifra simbòlica que volia ser un homenatge a tothom que va treballar a primera línia

1. <https://uniopagesos.cat/wp-content/uploads/2020/05/Bases-reguladores-V3.pdf>.

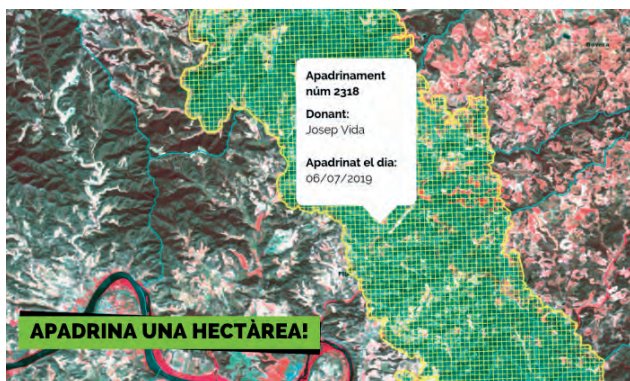
La plataforma Goteo fa el seguiment de les aportacions monetàries que es fan al projecte Rebrotem.
 Font: Plataforma Goteo, projecte Rebrotem (<https://www.goteo.org/project/rebrotem>).

per aturar el foc. Així doncs, la convocatòria s'enfocà a distribuir la dotació econòmica recaptada, a través de la campanya Rebrotem, entre les persones titulars de les explotacions agràries afectades.

Tots els fons provenen de donacions solidàries que es van recaptar amb la campanya de mecenatge creada per Rebrotem i Pagesos GPS, i gràcies al suport de Condis i a altres activitats solidàries d'entitats i organitzacions de tot el país. La recaptació ha superat els 130.000 euros, però Rebrotem en reserva una petita part per a altres projectes solidaris que puguin ajudar a incrementar aquesta xifra.

COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Finançament a través de les donacions de persones cofinançadores.

Recompenses del projecte Rebrotem, a la Plataforma Goteo.
 Font: Plataforma Goteo, projecte Rebrotem (<https://www.goteo.org/project/rebrotem>).

El 24 de setembre de 2019 s'havia arribat a obtenir un total de 105.322 euros gràcies a les aportacions de 1.517 persones cofinançadores.

Totes les donacions per mitjà d'aquest finançament col·lectiu solidari desgraven davant d'Hisenda.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

La plataforma Rebrotem centra l'actuació en un potent procés participatiu que pot ésser replicat completament en qualsevol altre territori o municipi.

Planteja un punt d'inflexió per a reflexionar i sensibilitzar la societat sobre l'abandonament del camp, sobre la necessitat que es mantinguin els conreus agrícoles i sobre la

gestió de boscos perquè no es tornin a repetir incendis forestals com aquest.

És una iniciativa molt eficient i transparent per recaptar fons a curt termini i amb una capacitat d'empoderament de la ciutadania i de difusió molt àmplia, ja que pot arribar a tota la població, no tan sols a la local, sinó també a la forana.

Les iniciatives de micromecenatge com Rebrotem permeten expressar, d'una manera molt transparent, la quanti-

tat necessària d'ingressos per a tirar endavant el projecte i que les persones que hi contribueixen empatitzin amb la necessitat de fons real de la iniciativa, a més de ser la millor eina de divulgació entre la resta de població.

Un exemple real de replicació ha estat «Riuada Solidària», una entitat creada per a ajudar les persones damnificades per la riuada del Francolí. Aquesta entitat va demanar assessorament directe als impulsors de Rebrotem i, fins i tot, el seu logotip el va dissenyar el mateix dissenyador gràfic, Daniel Rull.

Els membres de la plataforma Rebrotem, durant la roda de premsa de presentació de la campanya.

Font: *NacióDigital* (<https://www.naciodigital.cat/noticia/183531/crida-solidaritat-ajudar-economicament-afectats-devastador-incendi-ebre>).

Carta del paisatge del Lluçanès

La Carta del paisatge del Lluçanès és un instrument de concertació d'acords entre agents gestors i vertebradors del Lluçanès per tal de promoure accions i estratègies de millora i valoració del paisatge: mantenir l'elevada qualitat paisatgística del Lluçanès i donar a conèixer el seu valor, implicar els agents del territori i obtenir-ne un compromís pel que fa a la conservació i millora del paisatge, facilitar l'entesa i el consens entre els agents implicats en les transformacions i la gestió del paisatge, contribuir a l'apropiació del paisatge per part de la ciutadania i els agents del territori, i promoure el paisatge com a factor clau per al desenvolupament local del Lluçanès.

Qui ho impulsa

Consorci del Lluçanès i Diputació de Barcelona, amb la col·laboració de l'Observatori del Paisatge.

Any

Novembre 2015 - 2017 (aprovació del Programa d'Actuacions de la Carta del Paisatge per part del Consell General del Consorci del Lluçanès).

Enllaços a referències rellevants

<http://paisatgellucanes.cat/>

http://paisatgellucanes.cat/wp-content/uploads/2015/07/Diagnosi_CartaPaisatgeLlucanes.pdf

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

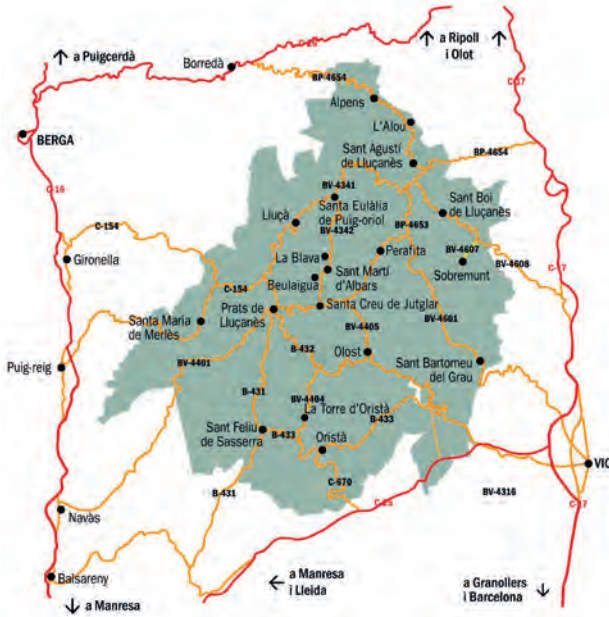
El Lluçanès és un territori ubicat entre el Prepirineu i la depressió Central Catalana, on un seguit de serres ajuden a configurar unes terres retallades per rius i rieres que han acabat de modelar el relleu de la contrada. La unitat, d'uns 400 km², és constituïda per una subcomarca de la depressió Central Catalana, entre les conques del Llobregat i del Ter, que forma el sector nord-occidental de la comarca d'Osona, al límit amb el Berguedà (nord-oest) i el pla de Bages (sud-oest), i que tradicionalment ha estat presentada com a país de transició entre la plana de Vic i el Berguedà, com a graó entre el Moianès i el Prepirineu.

El Lluçanès està format per un seguit de serres que ajuden a configurar unes terres retallades per rius i rieres que han acabat de modelar el relleu actual.

Presentació del Programa d'actuacions de la Carta del paisatge del Lluçanès, 23 de setembre de 2016.

Font: Paisatgellucanes.cat (<https://paisatgellucanes.cat/tret-de-sortida-al-programa-dactuacions-de-la-carta-del-paisatge/>).

Mapa del Lluçanès.

Font: J. DE SAN EUGENIO I M. BARNIOL (2012), «Marcas territoriales y desarrollo local en la Cataluña interior. Estudio de caso: Territoris serens (el Lluçanès)» (en línia), *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 58, núm. 3.

En termes paisatgístics, el Lluçanès està regit per l'activitat agrícola i ramadera, que genera un entorn amb zones àmplies de conreu, extensions boscoses, espais naturals, habitatges disseminats, nuclis petits i compactes, avingudes arbrades i pastures.

Molt present és el resultat de l'activitat de la transhumància i la seva importància històrica en la formació de l'estructura del paisatge del Lluçanès.

LA INICIATIVA

Les *cartes del paisatge* són instruments de concertació d'acords entre agents d'un territori per tal de promoure accions i estratègies de millora i valoració del paisatge. Es concreten mitjançant la signatura pública d'un document en què s'estableixen els compromisos que adopten les parts signants a favor del paisatge i el calendari per a assolir els objectius. Pel seu caràcter voluntari, la carta del paisatge es caracteritza per la importància de la participació en el seu procés d'elaboració.

És en aquest procés de participació que s'ha elaborat una fase de treball comú d'on sorgeixen els principis fonamentals de la Carta del paisatge del Lluçanès, en què s'estipulen els punts següents:

Vetllar per un PAISATGE PER APRENDRE amb:

— Un sentiment de pertinença al nostre paisatge i una responsabilitat compartida.

— Un paisatge que inspira la responsabilitat i la cultura de la participació ciutadana i dels agents a l'hora de gestionar-lo i conservar-lo.

— Una població conscient i amb coneixement del valor del paisatge del Lluçanès, que se'l fa seu i que disposa d'eines per a implicar-se en la cura d'aquests valors.

— Uns propietaris i gestors del territori amb coneixement i recursos (eines i formació) per vetllar pel paisatge del Lluçanès.

— Un coneixement i una saviesa populars i tradicionals vius, reconeguts i que es transmeten entre generacions.

— Un espai acollidor i engrescador per a centres educatius, universitats i centres d'educació en el lleure que fomenta l'aprenentatge i la recerca, i que té com a base de treball el paisatge.

UN PAISATGE PER VIURE-HI amb:

— Un paisatge que contribueix a la qualitat de vida de les persones que l'habituen.

— Uns nuclis antics habitats i vius.

— Unes cases de pagès habitades i amb activitat.

— Un urbanisme que rehabilita, s'ajusta i s'adapta a la topografia i als teixits urbans existents, mantenint la tradició constructiva, els materials naturals i la idiosincràsia dels pobles, viles i cases de pagès del Lluçanès, i incorporant criteris d'eficiència energètica i sostenibilitat.

— Una planificació adequada i una gestió activa per a la conservació del patrimoni natural i la biodiversitat.

— Una gestió sostenible dels recursos naturals (sòl, qualitat de l'aire i recursos hídrics) del Lluçanès.

— Un patrimoni arquitectònic, històric i artesanal valorat i present en l'urbanisme dels nuclis i dels veïnats disseminats.

— Un espai públic dinàmic i cuidat gràcies al civisme de tots i totes.

— Uns espais enjardinats amb vegetació autòctona, adaptats a les característiques del territori.

— Unes infraestructures ben dimensionades i integrades en el territori i el paisatge.

— Un patrimoni intangible (llegendes, fires i mercats, festes, costums, etc.) propi del Lluçanès que defineix el seu tarannà.

UN PAISATGE PER GAUDIR amb:

— Un paisatge atractiu, tant per a la població local com per a visitants, que convida a estar-s'hi i descobrir-lo de diverses maneres.

— Un paisatge conegut i reconegut més enllà del Lluçanès pels seus valors i les experiències que se'n deriven.

— Un turisme respectuós amb el paisatge i les activitats del territori, que segueixi un model definit i promogut des del Lluçanès.

— Uns serveis turístics unificats i coordinats per al conjunt del Lluçanès.

— Uns serveis i recursos turístics pensats a una escala ajustada, sense massificacions.

— Uns camins (de transhumància, històrics, itineraris, senders, etc.) catalogats, ben senyalitzats amb criteris unificats i ben mantinguts.

Volem UN PAISATGE PER TREBALLAR amb:

— Un paisatge que inspira activitats econòmiques innovadores i l'emprenedoria.

— Unes activitats econòmiques que afavoreixen un paisatge saludable i de qualitat, i que, per tant, són compatibles i vetllen per la seva conservació.

— Una activitat econòmica adaptada a la capacitat de càrrega del territori, de baix impacte ambiental i que busca la sostenibilitat.

— Una producció agroramadera de qualitat i ben dimensionada respecte el territori, amb productes locals reconeguts, i en què el paisatge sigui un valor afegit i un tret distintiu.

— Una gestió forestal coordinada i coherent amb la resta d'activitats del territori, i que contribueixi a la prevenció d'incendis.

— Uns polígons d'activitat econòmica ben dimensionats i posicionats al territori amb criteris de sostenibilitat i d'integració paisatgística.

Volem UN PAISATGE PER COMPARTIR amb:

— Una gestió del paisatge basada en el diàleg, el pacte i la cultura de l'acord.

— Una ordenació del territori coherent i coordinada de manera supramunicipal en l'àmbit del Lluçanès.

— Una col·laboració i coordinació de les polítiques del paisatge del Lluçanès amb administracions i agents d'altres territoris.

— Unes entitats implicades en la conservació de les tradicions i dels valors del Lluçanès, i amb capacitat per a actuar d'acord amb les seves competències.

Participants en la presentació del Programa d'actuacions de la Carta del paisatge al Roure de la Senyora, a Sant Boi del Lluçanès el 2015.

Font: Paisatgellucanes.cat (<https://paisatgellucanes.cat/tret-de-sortida-al-programa-dactuacions-de-la-carta-del-paisatge/>).

— Unes administracions locals que prioritzen el benestar de les persones.

— Un govern del paisatge exercit «des de baix», amb la participació i el compromís d'uns agents (persones, administracions, propietaris, entitat, etc.) que col·laborin i treballin en xarxa.

Estipulats els principis fonamentals, la Carta del paisatge del Lluçanès estructura un procés participatiu en tres fases:

— Primera fase: tallers de participació (de febrer a març de 2015): aquesta fase consisteix en quatre tallers de participació que finalitzen amb un debat i la signatura dels principis fonamentals de la Carta del paisatge del Lluçanès. Estan oberts a la participació, s'estructuren en quatre perspectives sobre el paisatge (recollides als principis fonamentals de la Carta del paisatge del Lluçanès) i es clouen amb una consulta sobre els reptes del paisatge del Lluçanès.

— Segona fase: reunions sectorials (d'octubre a desembre de 2015): es configura un programa d'actuacions i s'identifiquen els compromisos per tal de començar a executar-lo. S'elaboren quatre reunions sectorials per desenvolupar els principis fonamentals de la Carta i, així, articular un programa d'actuacions per gestionar i millorar el paisatge del Lluçanès.

— Tercera fase: participació continuada (en procés des de 2016): construcció d'acords per a desenvolupar i executar la Carta del paisatge.

Es duran a terme reunions amb els agents i particulars que hagin mostrat interès, que vulguin participar en el projecte i que es consideri oportú que calgui posar-s'hi d'acord per a assolir compromisos per dur a terme accions de la Carta, de manera que aquesta es vagi implementant i desenvolupant. Així mateix, s'establiran diferents mecanismes per assegurar la participació continuada de la ciutadania en la Carta del paisatge.

Programa d'actuacions

El Programa d'actuacions de la Carta del paisatge del Lluçanès, elaborat de manera participativa, es planteja com un document obert i viu, que s'inicia amb una primera llista de deu projectes que fan de paraigua a quaranta-cinc actuacions més concretes:

— Lluçanès Apria't.

— Producte Lluçanès.

— Benvinguts a Pagès.

Cartell de la segona edició de la proposta Benvinguts a Pagès, el 2017.

Font: Lluçanès a taula (<https://www.llucanesataula.cat/category/general/>).

— Empreses Compromeses amb el Paisatge.

— Descobreix el Lluçanès.

— Camins del Lluçanès.

— Lluçanès, Patrimoni i Tradició.

— Apadrinem el Paisatge.

— Tots som Lluçanès.

— Marca Lluçanès.

PROMOTORS DE LA INICIATIVA

El promotor principal de la Carta és el Consorci del Lluçanès, constituït per les principals institucions públiques que intervenen en aquest territori, format per tretze municipis, i que fa anys que està desenvolupant una estratègia territorial basada en els valors intrínsecs del Lluçanès, entre els quals destaca el paisatge. És en aquest context que el Consorci del Lluçanès vol impulsar la Carta del paisatge del Lluçanès.

L'elaboració de la Carta té el suport de la Diputació de Barcelona i la col·laboració de l'Observatori del Paisatge.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

És una iniciativa amb gran capacitat d'adaptació a qualsevol escala.

El procés de redacció i d'elaboració de la Carta de paisatge del Lluçanès es promou des del Consorci del Lluçanès amb vocació participativa i amb l'objectiu de treballar

des del primer moment amb la població del territori. La Carta del paisatge es presenta com una eina de desenvolupament rural a través del paisatge. La possibilitat d'actuar des dels diversos sectors, i, per tant, de garantir una qualitat en el paisatge, permet, també, treballar des del

desenvolupament rural del territori en el sentit més integral del terme, ja que a través de les accions proposades s'incideix tant en termes més productius com en termes més socials, ambientals i d'infraestructures.

Pla de Paisatge de Cervera

El Pla de Paisatge de Cervera és pioner pel que fa a l'ordenació i la gestió del paisatge a escala local a Catalunya. El document va ser promogut per la Paeria de Cervera l'any 2015, amb la participació i la implicació d'onze entitats locals.

Localització

Cervera

Qui ho impulsa

Ajuntament de Cervera, amb l'assessorament de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

Any

2015

Enllaços a referències rellevants

www.cerverapaeria.cat

www.catpaisatge.net

ÀMBIT I CONTEXT DE L'ACTUACIÓ

Cervera, capital de la comarca de la Segarra, a la província de Lleida, és un municipi de 55 km² i té una població de vora 9.000 habitants. Situada al sector meridional de la comarca, el paisatge es caracteritza per uns relleus ondulats, de valls amples i poc fondes emmarcades per carenes pràcticament horitzontals, i uns terrenys molt aprofitats per cultius principalment de secà. La ciutat de Cervera es caracteritza, també, pel seu ric patrimoni cultural i històric, amb un total d'onze monuments catalogats com a béns culturals d'interès nacional (BCIN) per part de la Generalitat de Catalunya. El municipi de Cervera està integrat en les unitats de paisatge dels Costers de la Segarra i l'Alt Sió, i també hi ha un petit fragment del municipi, a l'oest, que pertany a la unitat de paisatge dels Secans de Belianes i d'Ondara.

LA INICIATIVA

La iniciativa per a elaborar el Pla de Paisatge de Cervera va néixer fruit de les inquietuds i la implicació vers el paisatge de diverses entitats locals que ja promocionaven activitats vinculades a la gestió i valoració del paisatge natural i la conscienciació cap als valors paisatgístics locals. A aquesta activitat es va afegir la sensibilitat vers el paisatge

Pla de Paisatge de Cervera.

Font: *Pla de Paisatge de Cervera*, març 2015 (http://www.catpaisatge.net/fitxers/plans/pla_paisatge_cervera_web.pdf).

de la Paeria de Cervera, que va decidir incloure l'elaboració del Pla de Paisatge Municipal en el Pla de Govern de Cervera 2014-2015, presentat el desembre de 2013. L'elaboració i redacció del Pla de Paisatge va ser encarregada al geògraf Sergi Saladié i va tenir lloc entre els mesos d'octubre de 2014 i març de 2015. També va rebre el suport i l'assessorament de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

El Pla de Paisatge de Cervera s'emmarca en el context de la política de paisatge i de la Llei 9/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge,¹ i trasllada a escala local la metodologia per a l'elaboració dels catàlegs del paisatge.² Així mateix, per elaborar el Pla es van tenir molt en compte els continguts del *Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida*, aprovat l'agost de 2008 per l'aleshores Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

1. http://territori.scot.cat/cat/notices/llei_de_proteccio_gestio_i_ordenacio_del_paisatge_i_observatori_del_paisatge_2005_803.php.

2. http://territori.scot.cat/cat/notices/catAlegs_de_paisatge_de_catalunya_2007_210.php.

Seguint la metodologia dels catàlegs de paisatge, el Pla s'inicia amb una aproximació al paisatge del municipi, per contextualitzar i exposar com és i quins son els seus trets més característics, i hi incorpora, també, els aspectes més rellevants que inclou el *Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida* en relació amb el municipi de Cervera.

Al municipi de Cervera són diverses les entitats que, a través de les seves tasques habituals, demostren una preocupació i una implicació en la gestió del paisatge. Algunes, com ara el Grup per a la Defensa del Medi Natural de la Segarra, desenvolupen activitats vinculades a la gestió i valoració de diversos paisatges naturals. Altres, com ara l'Associació Cultural Fòrum l'Espitllera, organitzen xerrades o fan publicacions, entre altres tasques, encaminades a la conscienciació dels valors paisatgístics en conjunt.

Amb aquest context de partida, per elaborar la diagnosi del paisatge del Pla, es va dur a terme un procés participatiu dirigit als agents del paisatge de Cervera. El procés de participació va permetre identificar els punts forts (valors) i els punts febles (impactes) en el paisatge del municipi.

La part més rellevant del document és la que defineix els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i les accions que cal emprendre per a assolir-los. El Pla, per tant, estableix tres objectius per assolir la qualitat paisatgística: la rehabilitació i valoració del nucli històric de Cervera, la dotació d'accessos «endrecats» als nuclis urbans i rurals agregats, i l'actuació sobre el paisatge i el patrimoni agrícola tradicional del terme municipal. Aquests objectius reflec-

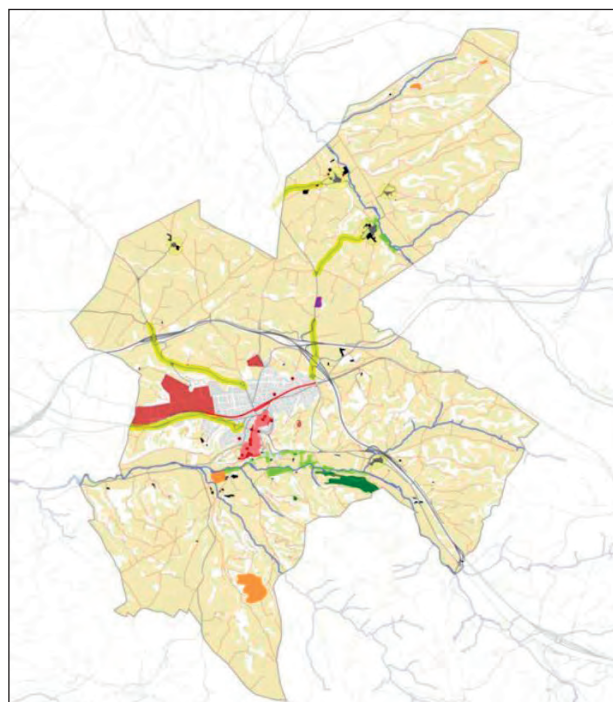
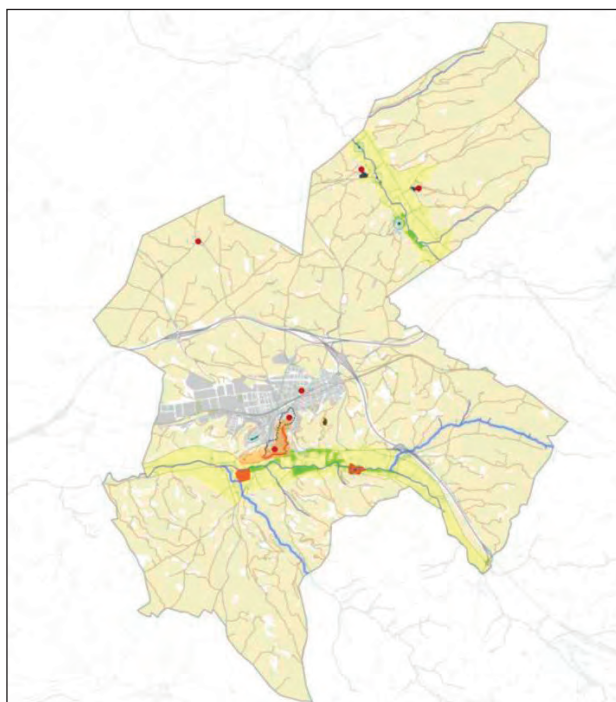
teixen les aspiracions dels diversos agents del paisatge sobre com voldrien que fos el paisatge municipal en un futur. A partir d'aquests objectius, els agents locals també van determinar les vint-i-tres accions que han de permetre assolir-los.

Els agents del paisatge, a banda de participar aportant informació per a la diagnosi del paisatge i la determinació dels OQP i les accions, també es van comprometre a implementar les diverses accions acordades al Pla. Aquest fet ha estat una de les singularitats del document i plasma la implicació concreta dels agents i de l'Administració local en el desenvolupament de les accions presentades per a assolir la qualitat paisatgística del municipi. Concretament, es va establir, per a cadascuna de les accions que calia implantar, una entitat encarregada conjuntament amb l'Ajuntament.

Per fer el seguiment tant de l'execució del Pla com de la possible actualització en un futur, la Paeria va crear una comissió de seguiment del Pla, amb la participació de les entitats locals i la voluntat de reunir-se dos cops l'any.

A finals de novembre de 2015, aquesta comissió ja s'havia reunit tres vegades per repassar les actuacions executades i l'estat i previsió d'execució de la totalitat de les accions previstes al Pla.

La Paeria de Cervera ha concebut el Pla de Paisatge com un document viu, dinàmic, obert i flexible, amb la voluntat d'anar-lo revisant i adaptant, d'acord amb el ritme

A l'esquerra: Mapa d'impactes en el paisatge del municipi de Cervera (març del 2015).

A la dreta: Mapa de valors històrics del paisatge del municipi de Cervera (març del 2015).

Font: *Pla de Paisatge de Cervera*, març 2015 (http://www.catpaisatge.net/fitxers/plans/pla_paisatge_cervera_web.pdf).

Valors del paisatge de Cervera.

Font: *Pla de Paisatge de Cervera*, març 2015, p. 15 (http://www.catpaisatge.net/fitxers/plans/pla_paisatge_cervera_web.pdf).

Lliurament del Pla a les entitats participants.
Font: Paeria de Cervera.

d'implementació, a les mateixes dinàmiques del paisatge, així com a les demandes i inquietuds dels agents del paisatge i de la ciutadania cerverina en general.

La Paeria de Cervera es va implicar en l'execució del Pla de Paisatge des de l'inici. Així, per tant, després de finalitzar el document, es va comprometre a començar a implantar el 30 % de les accions previstes de cara a l'any 2016.

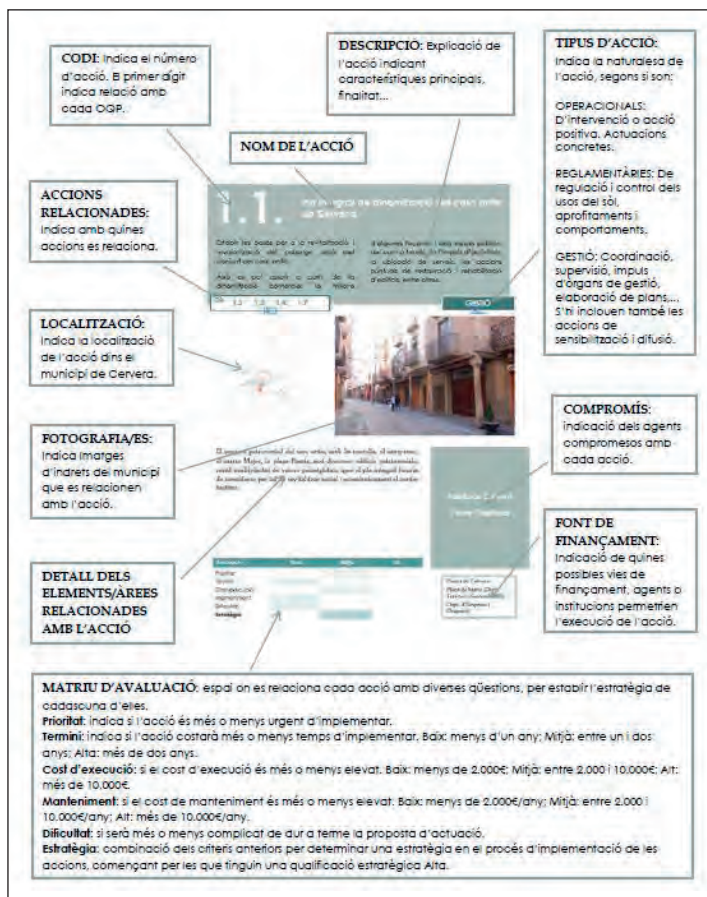
COSTOS ASSOCIATS I VIES DE FINANÇAMENT

Les diferents vies de finançament que van permetre l'execució del projecte provenen de la Paeria de Cervera, dels diferents plans de barris (Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori) i del Departament d'Empresa i Ocupació.

CAPACITAT D'APLICACIÓ EN ALTRES ENTORNS

A Catalunya ja són tres municipis o agrupacions de municipis que han desenvolupat un pla de paisatge prenent com a referència els catàlegs del paisatge, elaborats per l'Observatori del Paisatge de Catalunya. Això evidencia la capacitat d'adaptabilitat d'aquest projecte.

El Pla que s'ha presentat té un caràcter pioner a Catalunya en ser concebut com un instrument de concertació d'àmbit municipal, i això el fa especialment interessant. És una eina de gestió no tan sols necessària des d'un punt de vista mediambiental, sinó també econòmic. La preservació i millora de l'entorn és un potencial atractiu turístic per als visitants de la ciutat i comarca, amb el consegüent impacte econòmic favorable per al territori.

Descripció del model de fitxa d'acció.
 Font: Pla de Paisatge de Cervera, març 2015, p. 75
 (http://www.catpaisatge.net/fitxers/plans/pla_paisatge_cervera_web.pdf).

Amb el suport de:

**Diputació
Barcelona**

9 788499 656366